

Tartu ülikool
Filosoofiateaduskond
Maailma keelte ja kultuuride kolledž

**CHRISTOPHER CHARLES MUNNI TEOSE „ANGLO-CHINA: CHINESE PEOPLE
AND BRITISH RULE IN HONG KONG, 1841–1870“ NELJANDA PEATÜKI TÕLGE
JA ANALÜÜS**

Magistritöö

Triin Eerme
Juhendaja: Piret Rääbus

Tartu 2015

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Hongkong kui Suurbritannia koloonia.....	5
1.1 Koloniseerimine.....	5
1.2 Kehtestatud üldise õiguse süsteem.....	5
2. Sihttekst.....	8
3. Tõlkeanalüüs.....	78
3.1 Tõlkimise lähtekohad.....	78
3.1.1 Hermeneutiline lähenemine ja võrdlev õigus.....	78
3.1.2 Võõrapärastamine.....	79
3.1.3 Terminoloogilised lähtekohad.....	82
3.1.3.1 Originaalterminite laenamine.....	82
3.1.3.2 Eriterminite kodundamine.....	83
3.1.3.3 Tõlkelaenude kasutamine.....	84
3.1.3.4 Kirjeldav tõlkimine.....	84
3.1.3.5 Terminivastete kasutamine.....	85
3.2 Tõlgitud peatükk kui õigustekst ja õigustekstide tõlkimine.....	85
3.3 Üldise õiguse tekstide tõlkimine eesti keelde.....	87
3.4 Hongkongi kohtusüsteemiga seotud terminid.....	88
3.4.1 Kohtud.....	89
3.4.2 Kohtunikud, kaitsjad ja muud ametid kohtus.....	92
3.4.3 Vandekogud.....	98
3.4.4 Süüteod.....	100
3.4.5 Karistused.....	104
3.4.6 Muud üldisele õigusele eriomased terminid.....	106
3.5 Hongkongi ja Hiina kohanimed.....	110
3.6 Tõlkeanalüüsi järelused.....	113
Kokkuvõte.....	115
Kasutatud allikad.....	117
Summary.....	123

Sissejuhatus

Magistritöö koosneb Christopher Charles Munni teose „Anglo-China: Chinese People and British Rule in Hong Kong, 1841–1870“ neljanda peatüki „„A Mischievous Abomination“: Trial by Jury, 1848–1857“ tõlkest ja selle analüüsist. Töö jaguneb kolmeks suuremaks osaks: lühike ülevaade Hongkongi ja üldise õiguse õigussüsteemi ajaloost, algteksti tõlge ning tõlke analüüs koos vastava teoreetilise taustaga.

Peatüki tõlkimine on valitud magistritööks eelkõige järgmistel põhjustel: huvi Hongkongi ja eriti selle ajaloo vastu, nii Hongkongi ajalugu kui ka Suurbritannia kolooniate õigussüsteeme käsitleva materjali vähesus eesti keeles ning võimalus praktiseerida ülikoolis omandatud õigustõlke alaseid teadmisi.

Tõlke ja analüüsi eesmärgiks on leida vasted paljudele Hongkongi koloniseerimisaja algul 19. sajandi keskel kasutatud õigusemõistmisega seotud terminitele, millele üldise õiguse ja kontinentaalse õigussüsteemi erinevuste ning teatud juhtudel ka Hongkongi eripärade tõttu ei ole eesti keeles kindlaid vasteid välja kujunenud. Paljud analüüsitavad terminid on kasutusel (või olid kasutusel) üksnes üldise õiguse süsteemis, kuid mitmed siiski ka teistes õiguskultuurides.

Lisaks informatiivsele otstarbele võib tõlkest ja analüüsist kasu olla kõigil, kel on vaja koloniaalaja Hongkongi (või Suurbritannia või selle teiste kolooniate) õiguslaseid tekste tõlkida. Samuti annab peatüki tõlkimine võimaluse tutvustada eesti keeles õigusemõistmisega seotud probleeme varajases Hongkongis ja linna elanikele osaks langenud ülekohut.

Põhjusel, et tõlgitud peatükk on raamatu neljas, esineb selles mõningaid nimesid, mis on lugejale esimestes peatükkides juba lahti seletatud. Kuna need isikud mängivad tekstis olulist rolli, on need tõlkija märkuste abil esmakordsel mainimisel ka tõlkes lühidalt seletatud.

Ingliseelsetest allikatest oli väga suureks abiks autoriteetse Henry Campbell Blacki „Black’s Law Dictionary: Definitions of the Terms and Phrases of American and English

Jurisprudence, Ancient and Modern“ esimene, teine, neljas parandatud, viies ja kuues väljaanne (edaspidi vastavalt BLD 1, BLD 2, BLD 4, BLD 5, BLD 6). „Black’s Law Dictionary“ mahukuse tõttu on analüüsis lisatud ka lehekülg, kus termin esineb, teiste kasutatud sõnaraamatute puhul seda tehtud ei ole. Kuna tõlgitud peatükk keskendub 19. sajandi keskpaigale, on võimalusel eelistatud mainitud sõnaraamatu 1891. aastal ilmunud esimest väljaannet. Lisaks on töös lühendiga mainitud järgmisi allikaid: „Inglise-eesti õigussõnaraamat“ (IEÕS), „Inglise-eesti juriidiline sõnastik“ (IEJS), terminibaas ESTERM (ESTERM), Euroopa Komisjoni Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku Ühendkuningriigi õiguskorda tutvustav veebileht (EK veebileht), „Eesti Õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013“ (ÕS) ja „Eesti keele seletav sõnaraamat“ (EKSS).

1. Hongkong kui Suurbritannia koloonia

1.1 Koloniseerimine

Hongkong sai Suurbritannia valduseks 29. augustil 1842. aastal alla kirjutatud ja Esimese oopiumisõja lõppu tähistava Nanjingi rahulepinguga. Lisaks sellele, et lepinguga anti Suurbritanniale Hongkongi saar, avati kauplemiseks ja elamiseks ka viis sadamat – Guangzhou (varem Kanton), Xiamen (Amoi), Fuzhou (Foochow), Ningbo ja Shanghai –, likvideeriti Kohong, kehtestati ametliku kirjavahetuse võrdsus ja lepiti kokku fikseeritud tollimaks. (Roberts 2007: 169) Veel pidi Hiina maksma sõjakulude ja konfiskeeritud oopiumi väärtuse hüvitamiseks 21 miljonit taalrit. Nanjingi leping oli esimene Hiina ja lääneriikide vahelistest „ebavõrdsetest lepingutest“ ehk lepingutest, mis tagasid lääneriikidele eelised, kuid Hiinale midagi vastu ei andnud. Lepingutel oli neli iseloomulikku omadust: lepingusadamate avamine, ekstraterritoriaalsus ehk välismaalaste väljajätmine Hiina kohtute jurisdiktsiooni alt, lepinguga fikseeritud väliskaubandustollid ja enimsoodustatud riigi lisatingimus tagamaks, et kõik ebavõrdseid lepinguid sõlminud välisriigid said endale võrdsed eelised. (ibid.)

Pärast Nanjingi lepingu sõlmimist hakkasid Hongkongi volama Lääne ärimehed, kaubitsejad ja misjonärid ja kuna neile Hiina seadused ei kehtinud (Vahtre, Laar 2014: 243), pidas Suurbritannia vajalikuks Hiina õigussüsteemist väga erineva üldise õiguse süsteemi rakendamist.

1.2 Kehtestatud üldise õiguse süsteem

Esiteks, nagu toob välja Mari Sutt (2002: 38), võidakse mõistet üldine õigus (*common law*) kasutada kahes erinevas tähenduses: laiemas tähenduses on see kõigi Angloameerika maade õigusnormide, tavade, juriidiliste protseduuride ja pretsedentide kogum; kitsamas

mõistes aga üldise õiguse süsteemi kohtute kohaldatav pretsedendiõigus ehk kohtute õigustmõistva tegevuse käigus loodud üldise õiguse ja normide kogum.

Üldine õigus (laiemas tähenduses) on alguse saanud Inglismaal vana anglosaksi ning seejärel normannide traditsioonist (Fleiner 2005: 12) 12. ja 13. sajandil (Meston ja Sellar 1993: 31). Erinevalt kontinentaalsest õigussüsteemist tekkis ja arenes üldine õigus Inglismaal kuninglike kohtute tegevuse käigus iseseisvalt, mitte Rooma õiguse põhjal ega kodifitseerimise jõul. Peamiseks põhjuseks, miks Inglismaal ei olnud võimalik toetuda Rooma õiguse teoreetilisele baasile, olid Inglise kohtute ranged protseduurireeglid, mida oli võimalik õppida üksnes praktilise tegevuse käigus. (Kaugia 2007) Kuna aga üldisest õigusest kõigil juhtudel ei piisanud, hakkas kuningas delegeerima apellatsioonide lahendamist lordkantsleritele ning nii tekkiski üldise õiguse ja kirjutatud õiguse kõrvale paralleelselt veel nn õiglane õigus (*equity*), mil olid oma kohtud ja menetlusreeglid. Üldise õiguse ja õiglase õiguse kohtud liideti 1873. ja 1875. aastate õigusemõistmise seadustega (*Judicature Acts*). (Meston ja Sellar 1993: 42)

Briti impeeriumi laienemisega võeti üldine õigus kasutusele mitmetes riikides üle kogu maailma ning nii on see koos kontinentaalse süsteemiga kasvanud üheks maailma suurimaks õigussüsteemiks – nendesse kahte õigusperekonda kuulub kokku umbes 80% maailma riikidest. Näiteks kehtib üldine õigus Inglismaal, Walesis, Ameerika Ühendriikides, Austraalias, Uus-Meremaal, Kanadas ning ka Suurbritannia endistes kolooniates Aafrikas ja Aasias, nagu Nigeeria, Keenia, Singapur, Malaisia ja Hongkong. (Cao 2007: 24)

Võrreldes kontinentaalse õigusega mängivad üldise õiguse õiguskultuuris tähtsat rolli tavad, sest selles süsteemis baseerub õigus pretsedentidel (ehk sisu poolest tavadel), millest tulenevalt on Inglise õigust nimetatud tavadest tulenevaks õiguseks (Kaugia 2005: 53). Sama autor märgib, et Inglise õiguse näol on tegemist siiski kohtupraktika õigusega ehk üldine õigus asendas tavaõiguse. Tavad jäid aga endiselt väga oluliseks kriminaalõiguses, kus vandekogu osavõtt kriminaalasja arutamises on just tavadega kindlaks määratud. Ka

tunnistajate ülekuulamine kõrgemates kohtutes toimib väljakujunenud ja rangelt järgitaval taval rajaneva praktika põhjal. Lisaks on ka kohtunikul kohalike tavade erinevusi kasutades õigus valida konkreetse juhtumi lahendamiseks tema arvates kõige õiglasem ja sobivam norm. (ibid.) Kolm viimast fakti mängivad eriti tähtsat rolli ka käesoleva tõlkega seoses, sest tõlgitud peatükk keskendub just nimelt vandekogu (ja ka kohtunike) tegevusele Hongkongi rajatud ülemkohtus.

Sarnaselt Silvia Kaugiale kasutab ka Christopher Charles Munn peatükis sõna *common law* asemel terminit *English law* (Inglise õigus) ning kuigi need kaks terminit võivad paista esmapilgul sünonüümidena, see tegelikult nii ei ole. Kui üldine õigus on kasutusel mitmetes riikides üle kogu maailma, siis Hongkongi õigussüsteemi aluseks on just Inglismaa ja Walesi õigussüsteem, mitte näiteks Inglise üldise õiguse süsteemist erinev Šoti üldise õiguse süsteem (Ng 2009: xxii). Seega hakkas Hongkongis kehtima laiemalt üldise õiguse süsteem ja kitsamalt Inglise õiguse süsteem ning keskendudes eriti vandekogude tegevusele, alljärgnev tõlge süsteemi(de)ga seotut käsitlebki.

2. Sihttekst

Christopher Charles Munn, „Anglo-Hiina: Hiina inimesed ja Briti võim Hongkongis, 1841–1870“ – „Pahatahtlik põlastus“: vandekogu, 1848–1857“

Me arutasime nii: mandariinid* pitsitavad oma kaasmaalast, meiega ei pea ta taluma kõrgemaid makse ning ta elu ja vara on täiel määral kaitstud. Tema kohtud on korrumpeerunud ning kui tal isegi on võimalus õigusemõistmiseni jõuda, peab ta selle eest maksma – siin ta õpib, et õiguseallikas voolab puhta ja vabana ning kõigil on võimalus sellest rüübata. Hiinas määravad tema saatuse meelevaldsed otsused, Hongkongis saab ta nautida vandekogu – selle Inglise vabaduse kaitsja – pakutavaid magusaid rõõme; ta õpib Inglise alamaks olemist ning esimest korda elus kogeb ta väärikut, mida tunneb inimene, kes saab uhkelt lausuda: „Ego sum civis Romanus.“ Just sellise pildi manasime endale armastavalt oma tulevase kolooniast ajal, mil see oli meile alles vaevalt loovutatud; kuid me ei oleks rohkem eksinud ka siis, kui oleksime loonud endale pildi sabakuubedes ringi liikuvatest Hiina meestest või kaharates seelikutes naistest.

(ajaleht China Mail, 18. september 1862)¹

Kolmapäeval, 2. oktoobril 1844. aastal, pärast paari väarikat tseremooniat, arutas Hongkongi ülemkohus oma esimest kriminaalasja. Üldõigusnõunik süüdistas Laong-awad ja tema naist Laong Kwok-shid Hongkongis kahe paadinaise röövimises ning nende Kantoni lähedal külas vangis hoidmises, eesmärgiga müüa naised prostituutideks. Ühe naise vend oli nad tasu ja lunaraha makstes päästnud. Kui kõik tunnistused olid kuulatud, järeldas üldõigusnõunik, et nende süü on nii ilmne, et vaevalt on tal üldse vaja vandekogu poole pöördudagi. Vandekogu mõistis mõlemad süüalused süüdi. Seejärel määras ülemkohtunik Laong-awale 18 kuu pikkuse sunnitööga vangistuse. Laong Kwok-shile määrati sama pikk vangistus, kuid ilma sunnitööta: selle asemel pidi teda näidatama kord kuus turuplatsil koos tema kuritegu seletava sildiga kaelapakus.²

Süüdistuse edu Laong-awa ja Laong Kwok-shi ühemõttelise kohtuasja puhul oli täpselt see, mida uus kohus vajas tutvustamiseks Briti võimu positiivseid mõjusid ning valitsuse meelekindlust kuritegevuse mahasurumisel. Kuritegu oli tõsine: naisorjadega kauplemine oli piirkonnas nii laialt levinud, et seadusandlik nõukogu oli pidanud vajalikuks kohe oma kõige esimeses määruses sellevastane seadus välja anda.³ Kohtuprotsess oli võimalus näidata Inglise

---

* Siin ja edaspidi tõlkija märkused. Hiina kõrgemad riigiametnikud.

õiguse töötamist ja eesmäärke: Laongide vastu kohtuasja avades selgitas üldõigusnõunik vangistatutele, et „kuninganna ei süüdistata neid kättemaksuks, vaid teiste hirmutamiseks, et kaitsta edaspidi süütuid ning päästa häid“. Kohtunik oli vandekogu palunud, et „kui neil on mingeid kahtlusi, annaksid nad vangide heaolu arvesse võttes neist teada“. Kommenteerides heakskiitvalt kohtuprotsessi tulemust, ennustas ajaleht Friend of China, et „nüüd on seadused aktiivselt toimimas, tõenäoliselt seatakse hiinlastele suurt mõju avaldavat paar karmi näidet, ja kuritegevus hakkab vähenema“.⁴ Valitsus kuulutas karistuse välja hiina keeles, et „teavitada tavalisi Hongkongi inimesi, hoiatada kurjategijaid ja juurida välja kurjus“.⁵ Varajase ülemkohtu protokollidest ei leia näidet, mis paremini illustreeriks õiguse ja karistuse põhimõtteid, mida koloniaalvalitsus ning selle poolehoidjad tahtsid propageerida.

Laong-awa ja Laong Kwok-shi kohtuasi võiski vabalt olla just nii lihtne, kui üldõigusnõunik uskus. Kuid ometi tõstatab süüaluste kohtlemine üldisemaid küsimusi kohtu mõistetava õiguse üle. Nagu üldõigusnõunik tunnistas, tulenes kohtuasja lihtsus suuresti tõsiasjast, et süüaluseid ei esindanud kaitsja ega toetanud ükski tunnistaja. Laong-awa, kes rääkis ka oma naise eest, oli üritanud neid kaitsta: ta väitis, et tal oli olnud vennaga tüli ning see oli kättemaksuks esitanud valekaebuse. Sellest väitest kujunes ühtlasi nii hiinlastest süüaluste kõige sagedamini kasutatav kui ka vandekogude poolt kõige harvemini arvesse võetav vastuväide, vaatamata vandekohtunike teadmisele, et valekaebused on hiinlaste seas koloonias väga laialt levinud. Veel ebavõrdsemasse olukorda asetas süüdistatavad ka see, et nii kohtunik, vandekogu kui ka prokurör olid kõik eurooplased ning kuulsid kõiki tunnistusi tõlgi vahendusel. Kui see kohtuasi oligi nii ilmselge, et kokkuvõtte tegemine oli vaevalt vajalik, siis kuidas saaks selline kohus tulevikus hakkama keerulisemate Hiina kohtuasjadega? Võttes arvesse seda, et väga suure osa kolooniat laastavatest kuritegudest panid toime võõrad, kuidas võisid võimud eeldada, et isegi sellised vaatepildid nagu aheldatud sunnitöölise salk ning süüdimõistetu näitamine turuplatsil mingitki mõju avaldavad? Ning kuidas võis kohus loota hiinlaste veenmist Inglise õiguse mõistlikkuses, kui

seaduserikkujaid, kelle üle kohe pärast Laonge kohut peeti ja kelle süütegu oli palju kergem, kuid toime pandud eurooplase vara vastu, karistati palju rängemalt?⁶

Veendumus vandekogu tõhususes, mis Laong-awa ja Laong Kwok-shi kohturaportites väga selgelt esile toodi, oli lühiajaline. Rohkem kui ühestki teisest institutsioonist sai just ülemkohtust varajases Briti Hongkongis koloniaalvalitsuse suutmatuse musternäidis. See sai kurikuulsaks nii väljapressimise kui ka pahatahtliku süüdistamise vahendina ning ka ebapiisavatel tõendusmaterjalidel põhinevate vandekogu otsuste ja ebaõiglaste karistuste jagajana. Selle puuduliku tõlke kaudu vahendatud eksitusse viivad menetlused lämmatasid hulga kohtuasju segaduses ja võimaldasid korralikult ettevalmistunud süüalustel vormistusvigu ära kasutades või tunnistajatega manipuleerides karistusest pääseda. Samal ajal tekitas vandekogude soovimatus presumeerida hiinlastest süüaluste süütust ülekohut, mille heastamiseks oli tihti vajalik täidesaatva võimu sekkumine. „Mitte keegi, kes on sellise tsiviil- või kriminaalkohtuprotsessi juures viibinud, mille üheks pooleks on hiinlane,“ märkis ajaleht China Mail, „ei saa olla üllatunud, et ta ei suuda mõista ja hinnata Inglise õiguse kõrget kvaliteeti“. Ajaleht lisas, et ülemkohus on koht „mida väldivad ausad ning kuhu pöörduvad sulid, lootes saavutada selle abil edu, kättemaksu või väljapressimist“.⁷ Naeruvääristades „mõistusevastast kinnisideed“ rakendada Inglise õigust hiinlastest süüalustele, järeldas ajaleht Hongkong Register:

Õiguse mõistmine hiinlaste üle Inglise kriminaalõiguse alusel – koos kõigi selle peente ja ebavajalike vahetegemistega – koos kõigi „vormiliste kaitsemeetmetega“ – ning muu võõramaise ja tarbetuga – on kuritegevuse viljakas ema – on praktiline rumalus – ning PAHATAHTLIK PÕLASTUS.⁸

Selle võimetuse tõttu hakkasid kubernerid ülemkohtu loomist kahetsema peaaegu kohe kui see avati. Nad hakkasid piirama kohtu tegevusulatust, hiilima mööda selle jurisdiktsioonist ja lõdvendama selle menetluskorda nii, et 1850. aastate lõpuks ilmus selle ette väike ja kahanev osa süüaluseid ning ka nemad tingimustel, mis lubasid leebemaid karistusi, kui selle aja Inglise õiguse traditsioonilisemad vormid lubanud oleksid.

Ajaloolased on alahinnanud nii Hongkongi varajase ülemkohtu probleeme kui ka järjestikuste kuberneride püüdeid vähendada vandekogu rolli koloonia kriminaalõiguse süsteemis miinimumini. James Norton-Kyshe järeldeb, et ülemkohtu probleemid ja ebaõiglus olid kõigest algusajale omased arusaamatused, mis käisid kaasas Inglise õiguse toomisega nii võõrasse ja mässulisse keskkonda: lõpuks „võtavad hiinlased meie seadused omaks ning möönavad täiel määral nende kasulikkust“.⁹ Ka teised ajaloolased kiidavad tavaliselt selle järelduse heaks ja tunnustavad kohtu erapooletust.¹⁰ Varajase ülemkohtu küündimatus ulatus tegelikult aga palju kaugemale kui Norton-Kyshe'i teadvustatud ebaõiglus, arusaamatused ja isiklikud vead. Selle perioodi ajalehed ja ametlik kirjavahetus näitavad sügavat rahulolematust kohtu vigadega. Kriminaalprotsesside raportid paljastavad kohtu ja selle ette astunud hiinlaste vahel tõsised vääritimõistmised, mis tihti nõrgestasid kohtu esimesel kriminaalprotsessil välja kuulutatud liberaalseid põhimõtteid või lausa vastandusid neile.

Uurides kriminaalprotsesside olemust ning tulemusi, keskendub see peatükk ülemkohtu toimimisele ja selle ette kerkinud probleemidele. Peatüki materjal pärineb põhjalikust ülemkohtus kümneaastase perioodi (1848–1857) jooksul arutusele võetud raporteeritud kohtuasjade uuringust. **Esimene osa** seletab, miks otsustas Briti valitsus Inglise õigust nii järsku ja täies ulatuses Hiina elanikele laiendada. **Teine osa** uurib kohtu töömahtu ja kohtuotsuste tegemiste seaduspärasusi ning hindab, kui suurel määral mängisid kohtuasjade tulemustes rolli rass ja klass. Arutades, kuidas mitteametlikud võimustruktuurid mässisid end keerulistesse kohtumenetlustesse, põhjustades süüdistuste kokkuvarisemist ning tõstatades kahtlusi tõendite usutavuse üle, käsitleb **kolmas osa** süüdistava poole hiinlastest tunnistajate probleemi. **Neljäs osa** tegeleb hiinlasest süüaluse täbara olukorraga, kuna sooviga saavutada süüdimõistvat otsust, ignoreeris kohus kaitse väiteid üha rohkem ning mõistis süüdi küsitavate tõendite põhjal. Selle arutluse teemaks on kriminaalõiguse, mis võttis enamiku ülemkohtu ajast ning hõlmas kõige suuremat hulka inimesi ja ressursse.¹¹ Nii see kui ka järgmine peatükk keskenduvad 1840. ja 1850. aastate lõpu vahele jäävale perioodile. Nende

aastate jooksul oli rahulolematuse kriminaalõiguse olukorraga väga suur ning selle tulemusena kajastasid ajalehed rohkem kriminaaljuhtumeid kui ühelgi teisel ajal. Samuti tehti nendel aastatel Hongkongi kriminaalkohtute jurisdiktsiooni ning menetluste osas radikaalseid seadusandlikke reforme, mis mõjutasid vandekogu tegutsemist üha rohkem. See peatükk uurib neid probleeme, viies peatükk käsitleb reforme.¹²

1. INGLISE ÕIGUSE RAKENDAMINE

Hongkongi kohtute ajaloolane James William Norton-Kyshe peab Inglise õigust „ainsaks sobivaks õiguseks, mida võtta tarvitusele sellises kroonikoloonias nagu Hongkong, ehk koloonias, mis juba olemuslikult on Briti võimule allutatud ning erineb seega juba kehtivate seaduste ja tavadega vallutatud kohast“.¹³ Mängides nii varajase Euroopa kogukonna kolonialistlikule meelsusele ning ka püsivale „palja kivi“ rajamise müüdile, vihjab Norton-Kyshe Inglise õiguse kohesele Hiina elanikkonnale laiendamisele kui paratamatusele, mis ei mõjutanud ei koloonia rajajate otsuseid ega peegeldanud Suurbritannia kogemusi teistes tema kontrolli all olevates paikades Aasias.

Briti Ida-India kompanii oli väljaspool Euroopa enklaave Indias kohalike elanike suhtes rakendanud rea jurisdiktsioonilisi tegevuskavasid. Enne kui Macaulayle tehti ülesandeks uue utilitaristlikel printsiipidel põhineva kriminaalkoodeksi kavandamine, oli kompanii Bengalisis kuni 1790. aastateni määranud volinikke ametisse vanast mogulite režiimist, et nad mõistaksid õigust kodifitseeritud, inglispärastatud moslemi ja hindu seaduste alusel.¹⁴ Hongkongile kõige lähemal asuvas kroonikoloonias Tseilonis pärisid britid rooma-hollandi, Kandy traditsiooni, tamili ja moslemi seaduste segu, lisasid sellele Inglise üldise õiguse ja utilitaristliku õiguste harta, arendasid pärismaise pretsedendiõiguse traditsiooni ning palkasid Inglise kohtutesse algselt kohalikke kohtunikke.¹⁵ Isegi Hongkongi eeskujus Singapuris oli Inglise õiguse rakendamine toimunud suuremate kõhklustega kui see sai olema Hongkongis.¹⁶

Hongkongi esimesed ametnikud pidasid enesestmõistetavaks, et saare hiinlastest elanikkonna õiguse aluse moodustab improviseeritud segu olemasolevatest kommetest, utilitaristlikest koodeksitest ja kohalikust ametnikkonnast. Kuid ometi ajendas juba varajane kogemus neid Inglise õigust kogu koloonia elanikkonnale varsti pea täies ulatuses rakendama. Ellioti* plaan, et külavanemad peaksid mõistma õigust vastavalt „hiinlaste seadustele, tavadele ja kommetele (välja arvatud kõik piinamisvõtted)“ ja „alluma Briti magistraadi** kontrollile“, oli varsti varjutatud vajadusega allutada immigrandid ja ajutiselt Hongkongis viibijaid, keda juba ruttu oli rohkem kui kohalike kogukondade elanikke, otse magistraadi kontrolli alla.¹⁷ Lihtsustatud kriminaalkodeksi võimalus hiinlastest elanikkonna jaoks tõstatati juba Briti okupatsiooni alguses, kuid selle teostamise poole ei püüeldud kunagi.¹⁸ Ei 1842. aasta Nanjingi leping ega ka lepingu 1843. aasta lisa võtnud hiinlastest Hongkongi elanikke arvesse: nii Hiina kui algselt ka Briti ametnikud eeldasid, et elanikele kehtib ekstraterritoriaalsuse vorm, mis võrduks eurooplastele uutes erilepingute alusel väliskaubandusele avatud sadamates kehtivate konsulaarlepetega.¹⁹ 1843. aasta alguseks olid Pottinger*** (keda toetus koduvalitsus) ja Hiina Keisririigi volinikud jõudnud juba peaaegu kokkuleppele jagatud pädevuses, mille järgi oleks Hongkongis raske kuriteo toimepanemises süüdistatavate hiinlaste üle Hiina õiguse alusel kohut mõistnud kas Kowloonis paiknev või ajutiselt Hongkongi saadetud ning Briti valitsuse nimel tegutsev Hiina magistraat.²⁰ Selle korralduse täideviimisel oleks see tõenäoliselt vägagi sarnanenud 1864. aastal Shanghais rajatud algse segakohtuga, mille ülesandeks oli hiinlaste vastu esitatud süüdistustega tegelemine eurooplaste asunduses aset leidnud juhtumite korral.²¹ Koloniaalvalitsus oli jagatud kohtualluvuse süsteemile nii pühendunud, et augustis oli peamagistraat William Caine Hongkongis aset leidnud mõrvajuhtumi kohtuasja eesistujaks eesmärgiga otsustada, kas seitse hiinlasest süüalust tuleks Kowlooni võimudele üle anda.²² Kuid veel enne kui kohtuistung oli

---

* Sir Charles Elliot (1801–1875) oli Hongkongi esimene haldur ja üks juhtfiguure Hongkongi kui Briti koloonia rajamisel.

** Magistraadikohtu kohtunik.

*** Sir Henry Pottinger (1789–1856) oli aastatel 1841–1843 Hongkongi haldur ja aastatel 1843–1844 Hongkongi esimene kuberner.

kokku kutsutud, otsustas Briti valitsus, pannes maksma oma vallutuse teel saadud õigused, äkitselt rakendada Inglise õigust kogu selle ulatuses võrdselt kõigile saare elanikele, võtmata arvesse nende truudusekohustust või rassi.²³

Loomulikult olid Briti kohtud Hongkongis vajalikud üha suurenevale hulga Briti alamatele, kes koloonias alaliselt elasid või kes olid allutatud uutes väliskaubandusele avatud sadamates kehtivale ekstraterritoriaalsele jurisdiktsioonile. Alates 1834. aastast, mil Briti Ida-India Kompanii ei omanud enam kaubanduses Hiinaga ainuõigust, oli Hiinas asuvatel Briti ametnikel kõigile teadaolevalt keeruline kontrollida kaupmehi ja seiklejaid, kelle üle oli neil nominaalne võim.²⁴ Rahutud kartuses, et Hiinasse voolama hakanud „paljud rahutud hinged“ võivad õhustada nende südamlikke suhteid Qiyingiga*, nägid nii Pottinger kui ka Davis** Inglise õigusasutusi koos nende laiaulatusliku maalt väljasaatmise võimuga peamiselt Briti alamate ohjeldamise vahendina.²⁵ Kuid samal ajal kui ametnikud otsisid vahendeid asukate kontrollimiseks, nägid uued Anglo-Hiina elanikud õigusriigi rajamist hoopis teises valguses. Briti tegevuse laienemisega piirkonnas hakkasid kolonistid rõhuma sellise kohtu loomise tähtsusele, mis vastaks nende järjest keerukamaks muutuvatele tsiviilvajadustele ja töötaks koloniaalvalitsuse selgesti tajutavate sõjaliste kalduvuste vastu. „Vaid juhuslikult seaduslike“ kohtuotsustega oli Caine'i ajutine kohtunikkond vaevalt nende keerukate tsiviilasjade tasemel, mida eurooplased hakkasid nende ette tooma.²⁶ Hullem veel, Pottingeri ja tema seadusandliku nõukogu poolt 1844. aasta märtsis vastu võetud lühiajaline määrus volitas kubernerit tsiviilasjade puhul kohustama ühte poolt kindlaksmääratud tingimustega nõustuma.²⁷

Meelemuutuse põhjus. Kohtu rajamine Briti alamate Hiinas ja Hongkongis kontrollimiseks ja kaitsmiseks oli seega kõigest aja küsimus. Hongkongis 1844. aasta oktoobris avatud ülemkohus rakendas selliste inimeste üle täielikku tsiviil- ja kriminaaljurisdiktsiooni. Merejurisdiktsiooniga (millega tegeles lühikest aega eraldiseisev kohus, mis 1850. aastal ülemkohtu poolt neelati) pandi Inglise seadused kehtima ka Hiina

---

* Qiying (1790–1858) oli Hiina ametnik. Hiina-poolne Nanjingi rahulepingu läbirääkimiste ja hilisem välissuhete esindaja.

** Sir John Francis Davis (1795–1890) oli aastatel 1844–1848 Hongkongi teine kuberner.

meredes.²⁸ Teoorias loodi see keeruline ja kõikehõlmav kohtuaparaat katsena kontrollida ja abistada brittide tegevust selles piirkonnas, kuid tegelikkus kujunes teistsuguseks. Otsusega kohaldada Inglise õigust Hongkongis olevatele hiinlastele olid enamik kohtu ette toodavatest süüalustest tegelikult selle rahvuse esindajad ning kuigi mõnikord süüdistati neid eurooplaste vastu süütegude toimepanemises, siis enamasti teiste hiinlaste vastu kas Hongkongis, seda ümbritsevates vetes või isegi Hiina vetes kuritegude sooritamises. Vaevalt, et erinevus tegelikkuse ning Ellioti ja Pottingeri kujutletu vahel oleks saanud olla veel äärmuslikum. Selle äkilise meelemuutuse täpsed põhjused ei ole teada. Osaliselt võib seda kahtlemata seletada ulatusliku riigiaparaadi laienemisega, mis C. A. Bayly järgi toimus 19. sajandi alguses kogu Briti Impeeriumis.²⁹ Nagu ka Singapuris, mõjutas otsust rakendada Inglise õigust kõigile elanikele tõenäoliselt ka Hongkongi puhul selle väiksus ning vajadus ühtse õigussüsteemi järele, mille abil reguleerida erinevatest kultuuridest pärit inimeste vahelisi kaubandusvaidlusi. Kuid tollaegsest arutelust kerkivad kindlalt esile kolm selget ajendit: Briti võimu uue koloonia üle otsustavalt kehtestamise vajadus, kiirelt kasvav immigratsioon ja ohjeldamatu kuritegevus ning mure Hiina õigusemõistmise meetodite pärast.

Inglise õigus ja koloniaalretoorika. Kubernerid juhtisid tihti tähelepanu õigusriigi tähtsusele Briti võimu seaduspärastamisel. Kuberner Bowring* rõhutas kui olulise tähtsusega on, et „eriti kohalik elanikkond teaks, et me peame õigusemõistmist pühaks ja vastutusrikkaks kohustuseks, ning et Briti pinnal on iga mehe elu ja vabadus kaitstud kõige aupaklikumal viisil kõigi seadusandluses olevate kaitsemeetmetega“.³⁰ Enda nägemustes kujutasid ametnikud ja propagandistid universaalset Inglise õigust kui heatahtliku Briti võimu kehastust, koloonia laienemise ja õitsva tuleviku kindlaimat tagatist. Kuberner Davis oli ennustanud, et „võrdsete seaduste kaitse“ meelitab uude kolooniasse auväärseid hiinlasi ja nende varandust.³¹ „Kergesti mõjutatavate ja sõnakuulelike“ hiinlaste valmisolek „tunnistada nende tsivilisatsioonist arenenuma tsivilisatsiooni eeliseid“ oli ajalehe Friend of China varajases numbris Anglo-Hiina retoorika üks teemadest, millega ajendati koloniaalvalitsust

---

* Sir John Bowring (1792–1872) oli aastatel 1854–1859 Hongkongi neljas kuberner.

vältime Indias ja Prantsuse Kanadas allutatud territooriumide nurjunud poliitikat ehk juba olemasolevate seaduste paikajätmist.³² „Õigus õigeaegsele ja erapooletule Inglise seadustel põhinevale õigusemõistmisele,“ kinnitas ülemkohtunik John Walter Hulme hiinlastest hagejatele 1848. aasta jaanuaris (pärast seda kui tema töö koloonias peatati „harjumuspärase purjutamise“ tõttu), oli „üks suurimaid privileege“, mida nad said Briti koloonia elanikena nautida. Ta jätkas: „Ma olen veendunud, et mida rohkem te neid seadusi tundma õpite, seda rohkem õpite te neid armastama ja austama.“³³

Davise, Hulme'i ja Bowringu ilukõnede siirus on küsitav.³⁴ Siiski peab tõdema mõningate kolonistide tõelist moraalset muret 19. sajandi Hiina õiguse olukorra pärast ja nende puhtsüdamlikku usku sellesse, et Inglise õigus sisaldab teda teistest õigussüsteemidest kõrgemale tõstvaid eeliseid. Nende eeliste seas oli arusaam, et kõik on seaduse ees võrdsed, süütuse presumptsioon, vandekogu roll õigusemõistmises ning karistused, mis tulenevalt kriminaalseaduse reformidest 19. sajandi algupoole olid muutunud märgatavalt inimlikemaks kui 18. sajandi statuutide rängad karistused.³⁵ Vaadates läbi Caine'i 1843. aasta mõrvaistungite raportit, avastas Pottinger, et „Hiina jurisprudentsi harukordses (ning meie arusaamade kohaselt vastikus) süsteemis“ paistsid leiduvat vaid väga vähesed eelpool nimetatud eelistest.³⁶ Kontrast Hongkongi kui „Suurbritannia, selle seaduste, kommete ning institutsioonide minivariandi“, nagu üks algusaastate üldõigusnõunik seda kutsus, ja teispool vett oleva Aasia despootia vahel pakkus kahtlastel kõlbelistel alustel rajatud kolooniale mõningat vägagi hädavajalikku moraalset õigustust.³⁷ Üks korrespondent kommenteeris 1851. aastal ajalehes China Mail:

Kui alahinnatud Hiina jurisprudents üldise süsteemina ka ei ole, pole kahtlustki, et seda on arvukate üksikjuhtumite puhul moonutatud jõhkra ebaõigluse ja rõhumisega: seega usume samuti, et asetades enda süsteemi selle eeliseid esile toovasse kontrasti, saame teha paljugi ära selleks, et meelitada siia auväärseid Hiina asunikke ning suurendada nii saare rikkust ja heaolu.³⁸

Kuritegevuse peletajad. Kujutluspilt tuhandetest Briti Hongkongi kaitset ja õiglust otsima tulvavatest hiinlastest on lummanud Hongkongi valitsejaid peaaegu tänaseni.³⁹ Algusaastate haldurite jaoks oli sellega seotud aga üüratu praktiline probleem: valgustatud

õigusriik Hongkongis ei paistnud paadunud kriminaale mitte eemale peletavat, vaid pigem ligi meelitavat. 1844. aastal märkis Pottingeri erasekretär, et õiguskord saarel oli nii kohutav, et „vahepeal näis aset leidvat võitlus selle üle, kas ülemvõimu saab enda kätte kohalik valitsus või maismaalt tulnud meeleheitel varaste jõuk“. ⁴⁰ Caine'i varajase kohtunikukonna määratud vanglakaristused ja arvukad ihunuhtlused olid karistusvõimu selle piirideni viinud: kuna nende seaduslikkus oli küsitav, olid haldurid tõrksad menetlema karistusena surmanuhtlust nõudvaid kohtuprotsesse. ⁴¹ Kuritegevuse peletamiseks vajalikuks peetavaid poomisi ja sundasumisele saatmisi sai karistuseks määrata üksnes nõuetekohaselt rajatud kohus: selle vajaduse täitis ülemkohus koos valitseja orderiga määratud kohtunikuga. Tüdinud selle tsiviliseerituse retoorikast, ootas ajaleht Friend of China kohtu avamise ajaks 1844. aasta oktoobris „mõnda karmi näidet“, mis tõrjuksid kõrvale „kerged karistused, mida siiani on määratud kõige jultumatute süütegude eest“ ning parandaksid „üsna põlastava arvamuse“, mis Hongkongi hiinlastel arvati „Briti kriminaalse jurisprudentsi“ kohta olevat kujunenud. ⁴²

Väide 1845. aastal ajalehes The Times, et „oma Inglise jurisdiktsiooniga oleme me teinud lõpu röövidele Hongkongis“, oli enneaegne. ⁴³ Kuid kolonistide seas levis vähemalt mõne kuu jooksul arusaam, et uue ülemkohtu karistused olidki just need vajalikud peletusvahendid. Davis teatas, et esimesed sundasumistele saatmised olid „kõlvatule Hiina elanikkonnale avaldanud vägagi teretulnud mõju“. ⁴⁴ Ajalehed avaldasid kahetsust, et 1845. aasta veebruaris sooritasid kolm esimest surma mõistetud hiinlasest vangi – Yeung-achung, Leung-akwong ja Lo-achiu – enesetapu, sest see jättis koloonia hiinlastest elanikud ilma „kasulikust õppetunnist“, mis võinuks nad vabastada eksiarvamusest, et „Briti seadused ei saa määrata või ei määra surmanuhtlust karistuseks ka mitte kõige rängemate kuritegude eest“. ⁴⁵ Kuid paar kuud hiljem sai mererünnaku käigus East Pointi neemel asuva kaubandusettevõtte Jardine Mathesoni indialasest valvurit ja kahte inglasest seppa haavanud piraadi Chun-afooni poomisest just selline vajalik näide. Davise arvates näitas Chuni poomine koos inglasest

mõrvari Charles Ingwoodiga „Tema Majesteedi hiinlastest alamatele, et Briti õigus kehtib täielikult võrdsena kõigile“.⁴⁶

Ülemvõim. Davis nägi Chun-afooni hukkamist veel tulutoovamast vaatepunktist: see kehtestas vaieldamatult „Tema Majesteedi ülemvõimu koloonias“ ning lahendas „selle rajamisel Hiina valitsuse tõstatud häbiväärsed küsimused“.⁴⁷ See kolmas poliitiline põhjus, mis muutis Hongkongi hiinlased Briti kohtutele alluvaks, oli kõigist kaalutlustest arvatavasti kõige tähtsam. Briti ülemvõimu vähenemine seoses Pottingeri jagatud kohtualluvuse skeemiga oli Londonis olnud väljaspool kahtlust.⁴⁸ Davis vastandas need jõulised Briti ülemvõimu maksmapanemised kurva olukorraga naabruses asuvas Macau „võlts-koloonias“: sellega, et seal olid hiinlastest elanikud Hiina kõrgemate riigiametnike pädevuse all, olid portugallastest kolonistid jäetud ilma kogu võimust, julgeolekust ja algatusvõimest. Kui Davis käis 1845. aasta alguses üksinda Macaus taimi korjamas, tungisid hiinlastest röövlid ka temale kallale, kuid teise inglase lähenedes nad siiski põgenesid ning Davisel oli hea meel, et ta ei pidanud Portugali võimudelt abi otsima, sest neil oleksid puudunud selle andmiseks vahendid. Hongkongi kohta täheldas ta nii:

Õnneks on olukord siin hoopis teine ning kuna ma olen veennud kohalikke elanikke, et mitte ühelgi Hiina jurisdiktsiooni erisaadikul ei ole lubatud kolooniasse jalga tõsta ning röövlid ja murdvargad lastakse maha kas politsei poolt või puuakse seadusega ette nähtud korras, on Victoria linna elanike nauditav turvatunne erakordselt kasvanud.⁴⁹

Hiina ametnikud ei nõustunud nende väidetega kunagi. Qiying jätkas küsimuse üle vaidlemist kuni 1845. aastani, pärast mida jättis ta selle enda jurisdiktsioonis kuhjuvate probleemide tõttu sinnapaika.⁵⁰ Keeldudes koloniaalvõimudele eurooplaste vastu toime pandud õigusrikkumiste eest tagaotsitavaid hiinlastest kahtlusluseid üle andmast, tõstasid tema ametijärglased küsimuse aga uuesti: Hongkongi politseil ei jäänud üle muud, kui korraldada nende isikute kättesaamiseks kahuripaate retki.⁵¹ Isegi veel 1860. aastatel keeldusid Guangdongi provintsi võimud Hongkongis toime pandud rea kuritegude eest tagaotsitavaid kahtlusluseid üle andmast: kartes niigi, et selline koostööst hoidumine mõjub

halvasti koloonia julgeolekule, avastasid ametnikud veel jahmatusega ka seda, et mitte ükski Suurbritannia ja Hiina vaheline leping ei anna neile mingit õigust väljaandmist nõuda.⁵²

Inglise õigus ja Hongkongi õigus. Nagu tavaks, oli Inglise õigust koloonias rakendavates määrustes kirjas, et kohalikke olusid võetakse arvesse.⁵³ Tegelikult kehtis see üksnes tsiviilõiguse puhul ning isegi siis vähemal määral kui teistes kolooniates.⁵⁴ Varajases ülemkohtus mõisteti õigust 1843. aasta Inglise kriminaalõiguse versiooni põhjal: seega pidi Hongkongi seadusandlik nõukogu selle ajakohasena hoidmiseks importima Briti parlamendis sajandi keskel vastuvõetud arvukaid uusi kriminaalseadusi.⁵⁵ Kõige olemuslikumad erinevused Hongkongi ja Inglismaa vahel ilmnid kohtu struktuuris ja menetlustes. Kuna valitsus manipuleeris soovitud tulemuste saavutamiseks süsteemiga, siis need erinevused aastatega üha kasvasid. Kuid juba alguses olid need piisavalt suured eristamaks ülemkohut selle Inglismaa vastetest ehk assiiide kohtutest.

Esiteks ei kasutanud Hongkongi süsteem eeluurimiskohtu vandekogu ehk vandekohtunikke, kelle ülesandeks oli otsustada, kas süüdistust tuleb hakata kohtulikult menetlema.⁵⁶ See õigus oli antud üldõigusnõunikule, kellest sai teise olulise muudatuse käigus riigiprokurör kõigis kriminaalasjades: vastandina pidi Inglise tava järgi kaebuse esitaja süüdistamist ise korraldama, saades võimudelt vaid minimaalset abi.⁵⁷ Samal ajal kui see samm muutis õigusemõistmise kõrgemate astmete kohtutes suuremale hulgale inimestele kättesaadavaks, tehes kaebuse esitaja elu lihtsamaks ja odavamaks, ei taganud see tingimata tõhusamat õigusemõistmist. Nüüd, kui nende ülesannete hulka lisandusid veel ka riiklikud süüdistused, näib, et algusaastate üldõigusnõunikud ei näinud palju vaeva ei kohtusse antud asjade läbivaatamise ega ka ettevalmistamisega. Paljud kohtuasjad, millest oleks võidud loobuda, kui oleks kasutatud erasüüdistust või need oleks läbi vaadatud eeluurimiskohtu vandekogu poolt, venisid nüüd süüaluste ja süüdimõistmise määra kahjuks aeglaselt kohtusüsteemi kadalipus. Kolmas oluline erinevus ilmnis harilike vandekogude ehk vangide süü üle otsustavate vandekogude koosseisus. „Väikese rahvaarvu“ tõttu koosnesid need vaid

kuuest mehest ehk olid poole väiksemad kui Inglismaal.⁵⁸ Samuti koosnesid need täielikult – või peaaegu täielikult – eurooplastest. See muutis absurdseks seadustes oleva väite, et end süüdi tunnistanud vang „otsustas usaldada oma kohtuasja otsustamise naaberriigist või riigi teistest piirkondadest pärit vandekogu kätte“, samuti läks see vastuollu mõnes teises Aasia valdustes kehtivate tavadega.⁵⁹

Neljas erinevus Hongkongi ja Inglise kohtute vahel oli see, et Hongkongis ei olnud enamik tunnistajaid ega süüaluseid Inglise õiguse tavade ja menetluskordadega tuttavad. On oluline mitte alahinnata ei sotsiaalseid ega ka kultuurilisi takistusi Inglise või Hiina tolle aja kohtuprotsessides ega ka paljude hiinlaste võimet panna Hongkongi kohtud eneste heaks tööle. Siiski oli kuristik kohtuprotsesse läbi viivate ja nende tulemuste üle otsustavate eurooplaste ning süüdistatavate jaoks keelatud ala võre taga olevate hiinlaste vahel üüratu. See ilmnas kõikjal: nii iga kohtuprotsessi puhul vajalikus keerulises tõlkimises kui ka saali istumiskorralduses, kus hiinlasi koheldi eurooplastest madalamatena.⁶⁰ Samuti ilmnas see süüaluste viidetes Hiina tavadele ja selles, et paljud süüalused ei olnud võimelised protsessi ajal toimuvat järgima ega tegema vahet nende vastas olevate eurooplastest tõlgi, süüdistaja, kohtuniku, vandekohtunike ja reporterite erinevate ülesannete vahel.⁶¹

Inglise õigus ja Hiina õigus. Kui erinevused Hongkongi ja Inglise menetluste vahel olid vägagi suured, siis erinevused Inglise ja Hiina seaduste vahel olid veelgi suuremad. Kontrast kahe õigussüsteemi filosoofiliste aluspõhimõtete vahel oli äärmuslik ning vannete andmisega seotud probleemide kaudu mõjutas see otseselt ka algusaja ülemkohtu toimimist.⁶² Kaks süsteemi erinesid teineteisest märgavalt nii vastutuse ja põhjusliku seose mõistmise kui ka teatud kuritegude määratlemise seisukohalt. Samuti mõisteti erinevalt seaduse rolli ühiskonnas.⁶³ Siiski on oluline aga nende sisulisi erinevusi mitte üle tähtsustada. Nagu hilisemad kommentaatorid nõustasid, siis stabiilsetes, kindlaks määratud tingimustes ja vaid enda piirkonnas kehtivana täitis kumbki süsteem samu eesmärgi, toimis selgelt määratletud reeglite alusel, kaitses piirangute abil süüaluseid ning tõkestas täidesaatva võimu esindajatel

võimu kuritarvitamast.⁶⁴ Kuigi on võimalik nimetada musttuhat formaalset erinevust Qingi koodeksis loetletud ning laialivalguvamate ja mahukamate Inglise õiguse tekstides määratletud kuritegude vahel, siis need ka kattuvad suures osas. Bonham* täheldas: „Hiinlased teavad piisavalt hästi, mis on moraalselt vale ning et mõrvad, vargused, vägivallateod ning kõik taoline on karistatav kõigi rahvaste seaduste järgi.“⁶⁵ Kui mõni juhtum välja arvata, vältis Hongkongi valitsus vastutuselevõtmist selliste süütegude eest, mis Hiina seaduste järgi karistatavad ei olnud.⁶⁶

Probleemid kerkisid esile siis, kui Inglise ja Hiina jurisdiktsioonid paiknesid külj külje kõrval ning britid rakendasid omi seadusi Hiina süsteemis väljaõppe saanutele. Järjekordselt ei olnud erinevused Hiina õiguse ja Hongkongis valitseva Inglise õiguse vahel sisulised, vaid tulenesid erinevustest menetluskordades. Kuna Hiina kohtumenetluses täitis üks inimene nii uurija, süüdistaja, kohtuniku kui ka vandekogu ülesandeid, oli süsteem kompaktsem ja süüdimõistvate kohtuotsuste määramise tõenäosus suurem. Inglise menetluses, mis kaitses süüdistatavaid kaitsemeetmetega, sõltus vandekogust ja lähtus süütuse presumptsioonist, ei olnud süüdimõistmine nii lihtne. Tunnistajate ütluste asemel toetus inkvisiitorlik Hiina kohtuprotsess rohkem süüaluste ülestunnistustele või nende vahekohtu otsusega leppimisele, kasutades selleks mõnikord ka reguleeritud piinamist. Võistlev Inglise kohus aga kaalus vande all olevate tunnistajate vastandlikke ütlusi ja proovis piinliku hoolega vältida võimalust, et süüalune tunnistab enda vastu. Hiina õigus rõhutas ühisvastutust ning võttis kuritegude määratlemisel ja karistuste määramisel arvesse isikute seisusi ja nende suhteid, Inglise õigus töötas isikliku vastutuse alusel ning pidas vähemalt teoorias kõiki kohtu ees võrdseteks.⁶⁷

Kuid eelkõige pidas Hiina õiguskultuur ametlikku kohtusüsteemi vastikuks. Ametlik poliitika laitis kohtusse pöördumise selgelt maha põhjusel, et see häirib konfutsiaanlikku harmooniat ja raiskab juba niigi ülekoormatud haldusaparaadi aega.⁶⁸ Kohtud umbusaldasid süüdistuste esitajaid pea sama palju kui nad umbusaldasid süüaluseid; nad jälgisid hoolega, et

---

* Sir Samuel George Bonham (1803–1863) oli aastatel 1848–1854 Hongkongi kolmas kuberner.

kellegi kohtusse kaebamise põhjuseks ei oleks valesüüdistus ning määrasid ebaõnnestunud kaebuse esitajale sama karistuse, mis muidu oleks määratud süüdistatavale.⁶⁹ Inglise traditsioon võitles pahatahtliku süüdistamise vastu kõigest mõne üksiku sanktsiooniga.⁷⁰ Kuna enamike vaidluste ja süütegudega tegelesid inimeste elu korraldavad mitteametliku võimu osaliselt kattuvad struktuurid, nagu klannid, külad, gildid ja salaorganisatsioonid, puutusid inimesed ametliku seaduseaparaadiga Hiinas kokku vähe.⁷¹ Kuigi samad struktuurid olid laialdaselt levinud ka Hongkongi koloniaalaja alguses, olid inimesed ka seadusega tihedas kontaktis – valitsusepoolne ühiskonna reguleerimine ning paljude igapäevategevuse kriminaalseks muutmine ei toonud mitte üksnes tuhandeid inimesi madalamate astmete kohtutesse, vaid süüdistuste esitamise lihtsus ning kaebuste esitajate ilmselge karistamatus andis väljapressijatele ning pisikaebustega elanikele uue laia tegevusvälja.⁷²

Inglise õiguse esindajad juhtisid selle paljudele headele omadusele tihti tähelepanu. „Mees või naine, noor või vana, suursugune või vaene, seaduse ees on vastutavad kõik ning kõigile võib määrata karistusi – mitte keegi ei seisa seadusest kõrgemal,“ teavitas Gutzlaff 1833. aastal hiinlastest lugejaskonda. Ta jätkas:

Kohtumõistmine peab toimuma rahva valvsa pilgu all ja kohtuasjades ei tohi teha otsuseid erahuvidest lähtuvalt. Kohtunik uurib hoolikalt tõendeid ning otsib väärteo põhjust: tal ei ole õigust teha kohtuotsuseid omavoliliselt, vaid ta peab seletama kõiki kuriteoga seotud seadusi ja selgitama üksikasju eeskujulikest kodanikest koosnevale vandekogule, mis siis läheb taharuumi, et enne otsuse avalikustamist jõuda omavahel kokkuleppele, kas süüdistatav on süüdi või mitte. Seejärel tehakse selle vandekogu otsuse alusel kohtuotsus, mille üksikasjad kirjalikult jäädvustatakse ning siis avalikkusele teatavaks tehakse, näitamaks, et kohtuasja on hoolikalt arutatud ning otsus on tehtud kooskõlas tavainimeste üksikisiku õigustega ning mitte teistmoodi.⁷³

Alates Elliotist olid ametnikud alati varmad juhtima tähelepanu piinamise vältimisele Inglise kohtumenetlustes.⁷⁴ Käskides Caine'il seitset mõrvas süüdistatavat külameest Hiina võimudele mitte välja anda, juhendas Pottinger teda välja tooma ka seda, et „Inglise õiguse maksiimi alusel peetakse iga kuriteos süüdistatavat isikut kuni sellise süüdistuse tõendamiseni süütuks.“⁷⁵ Qingi visale keeldumisele aktsepteerida Briti nõuet allutada Hongkongi hiinlased Briti jurisdiktsiooni alla vastas Davis, et mitte ükski hiinlane ei ole kohustatud koloonias olema, kuid „need, kes otsustavad omast vabast tahtest siin elada, naudivad täpselt samu eesõigusi ja on samamoodi kaitstud kui Briti alamad“. „Kartmata välissuhtlust ja tingimusel,

et nii välismaalastele kui ka tema oma alamatele kehtivad samad seadused, kohtleb Inglismaa kõiki samal viisil,“ viitas ta.⁷⁶

Qiyiing ning teised Hiina seadusi tundvad inimesed olid mõnikord samamoodi agarad britte harima. 1845. aastal teatas Davis: „Alguses hiinlane pilkas Inglise menetluse aeglast ja ettevaatlikku laadi.“ Kui Pottinger tegi 1843. aastal pakkumise saata ametnikke tunnistajatena Kantonisse kohtuprotsessile, kus hiinlasi süüdistati eurooplaste vastu piraadirünnaku toimepanemises, kiitis Qiyiing brittide „hoolt ja ettevaatlikkust“ sellistes asjades, kuid seletas, et Hiina kohtud „ei pea üksnes segadust tekitavat tõendite mitmekordistamist vajalikuks,“ ja „väldivad nii selliste kriminaalasjade lõpmatuks muutumise õudust“. ⁷⁷ Inglise süsteemis nii vajalikud vande andmine ja tõendamisreeglid olid Hiina kohtus ebavajalikud, seletas „intelligentne hiinlane“, kes toodi 1851. aasta detsembris ülemkohut hiinlaste vannete andmise osas nõustama. Teades, et „inimesed ei hooli vlevannetest, kui neil on võimalus kohtuasi võita,“ sunnivad Hiina magistraadid

inimesi tõtt tunnistama üksnes ähvardusi ja piinamist kasutades ning langetavad seejärel tunnistusi võrreldes otsuse; või leiavad tõe ilma tunnistajaid kutsumata, kasutades kavalust ja eraviisilist uurimist.⁷⁸

Need, kes kritiseerisid brittide õigusemõistmise viisi Hongkongis, ei olnud sugugi sama agarad kui Qiyiing või „intelligentne hiinlane“ kiitma tõendusmaterjalide käsitlemise hoolikust või tunnustama Inglise õiguse võrdsuse põhimõtteid. 1840. aastate plakatil kurdetakse, et igast Inglise kohtu kümnest kohtuasjast lõpeb seitse või kaheksa ebaõiglaselt:

Kohtud ei küsi kunagi juhtumi asjaolude kohta ega uuri, kas see on tõene või väär, vaid mõistavad kellegi süüdi vaid ühe tunnistaja ütluste põhjal hoolimata isegi sellest, kas see tunnistaja on härrasmees või mitte. Nõutav on vaid see, et keegi toob ametnikule tõendusmaterjali, ja kohtuasi ongi otsustatud. Kui selliste riikalike kelmide tõendeid ei uurita ning nende pettusi ei paljastata, kui keeruline saab siis olla toekate tõendusmaterjalide omanike vlevandele meelitamine? Niimoodi saavad kelmid lubada endale korruptsioonis mõnulemist ning lugematud süüüd inimesed kannatada.⁷⁹

Plakatil kirjeldatud ebaõigluse ulatus võib küll liialdatud olla, kuid paljude Hongkongi varajase ülemkohtu süüaluste kogemus toetab kriitikat ning paljastab koloonia õigusemõistmise kvaliteedis täiendavad murekohad.

2. ALGUSAJA ÜLEMKOHTU KRIMINAALJURISDIKTSIOON

Hongkongis aastatel 1844 kuni 1870 magistraatide ette ilmunud 170 000 või rohkemast mehest ja naisest saadeti ülemkohtusse vandekogu ette vaid umbes 5000.⁸⁰ Süüdi mõisteti neist üksnes natuke rohkem kui pooled. Mõne erandiga on selle perioodi ametlikud kohtuprotokollid kadunud. Alates 1848. aastast andis ülemkohus igal aasta välja kokkuvõtliku aruande, kus on kirjas iga süüteoga seonduvalt kohtu all olnud süüaluste ning neist süüalustest süüdi mõistetute ja karistatute arv. Need aruanded ei anna aga aimu ei kuritegude asjaolude, süüaluste ega tunnistajate isikute ega kohtumenetluse kohta.⁸¹ Kuigi puudulikult, on võimalik need lüngad täita, kasutades koloonia ajalehtede rohkelt teavet andvaid artikleid, sundasumisele saadetavate nimekirju, täidesaatva nõukogu koosoleku protokolle, kriminaalkalendrite katkeid ja teisi koloonia ametlikes protokollides olevaid dokumente.⁸² Selle peatüki edasine arutlus põhineb 1132 süüalusega 566 kriminaaljuhtumi põhjalikul uuringul. Nende süüaluste üle mõistis ülemkohus kohut aastate 1848 (mil ametliku protokollimisega alustati) ning 1857 (mil vaenulikkus Suurbritannia ja Hiina vahel oli just taaselustunud) vahel. Süüalused esindavad umbes 85% kõigist süüalustest (1334), kes nende aastate ametlikes aruannetes kirjas on. Kuigi ebakorrapärane protokollimine ei võimalda käsitleda neid süüaluseid kui täielikku kvantifitseeritavat näidet, lubab uuring teha üldistusi ja teatud kindlusega noppida välja tüüpnäiteid. Tähelepanu, mis ajalehed kriminaalprotsessidele pöörasid, peegeldab toimetajate isiklikku seotust protsessidega kas vandekohtunike, kuriteoohvrite või mõnikord ka süüalustena.⁸³ Samuti viitab see märkimisväärsele murele kohtu saamatuse ning sellega seotud ekslike kohtuotsuste üle.

Süüalused ja kaebuste esitajad. Uuringu lühike analüüs paljastab, et nende kümne aasta jooksul olid 1132 süüalusest natuke üle 86% (977) hiinlased, vähem kui 6% (66) Euroopa või Ameerika päritolu ning pisut rohkem kui 7,5% (87) olid pärit muudest paikadest nagu India, Malaisia ja Filipiinid.⁸⁴ Peaaegu 98% (1108) süüalustest olid mehed. Kuigi seda pole võimalik alati kindlaks määrata, olid enamik süüalustest madala sotsiaalse staatusega:

enamasti kirjeldati neid kui kulisid, paadimehi, madruseid, kivilõikajaid, rändkaupmehi, vahimehi, kokki, habemeajajaid või elukutseta isikuid.⁸⁵ 462 juhtumi puhul, mil kaebuste esitajaid on võimalik tuvastada, oli neist 73% (338) hiinlased, 22% (101) eurooplased ja 5% (23) pärit mujalt; 90% (421) olid mehed ning 10% (46) naised. Kuna enamik süütegusid olid seotud varaga ja seega kaebuste esitajad pigem kõrgemast klassist, töid kaebusi tihti ka tagasihoidliku staatusega elanikud, kellel polnud mõnikord rohkem vara kui nende seljas olevad riided. Eurooplased olid otseselt kas kaebuste esitajatenä või süüalustena osalised 265 (23,5%) süüaluse kohtuprotsessis. Eurooplaste kaudne osalemine (näiteks kas tunnistajatenä või kaebuste esitajate tööandjatenä) 80 muidu vaid hiinlasi puudutavas ning lisaks veel vähemalt 180 (16%) süüalusega seotud kohtuasjas viitab ootuspäraselt sellele, et kohus teenis tillukese Euroopa kogukonna huve rohkem kui hiinlaste omi.⁸⁶ Uuringu kõige rabavam tulemus on aga see, et rohkem kui 70% kohtu tegevusest oli seotud juhtumitega, kus nii kaebuse esitaja kui ka süüalune olid hiinlased.

Süüteod. Umbes 70% uuringu süüalustest oli kohtu all varavastaste süütegude eest: umbes kolm neljandikku neist süütegudest hõlmasid ka vägivalda. Umbes 43% kõigist süüalustest süüdistati teatud röövimise või piraatluse vormis. Peaaegu 24% süüalustest olid kohtu all süüdistatuna isikuvastastes kuritegudes.⁸⁷ Kuigi neid on proportsionaalselt rohkem kui vastavas jurisdiktsioonis Inglismaal, peab arvesse võtma jurisdiktsioonilisi erinevusi, mis lubasid madalamate astme kohtutel teha otsused seoses kõige harilikumate riisumistega. Arvesse tuleb võtta ka süütegude olemust: suurim osa neist olid kallaletungid, pussitamised ja mõrvad, mille põhjusteks olid elatise teenimisest tulenevad tülid või süüteod, nagu naiste, laste ja kulidega kauplemisega seotud mehe naise, lapse või eestkostevaluse äraviimine või ebaseaduslik kinnipidamine.⁸⁸ Seksuaalkuritegude üle toimusid kohtuprotsessid harva ning ka siis ei langetatud tavaliselt süüdimõistvat otsust: kui ohvrid soovisid kannatuste korvamist, pidid nad seda tõenäoliselt otsima mujalt kui Inglise kohtutest.⁸⁹ Inglise kohtud tegelesid

peamiselt varavastaste kuritegudega ning avalikku korda ja koloniaalvõimu ohustavate süütegudega, nagu tänavakaklused ja organiseeritud väljapressimine.

Karistused. Ametlike aruannete järgi määras ülemkohus aastate 1848 ja 1857 vahel süüdi mõistetud 722 süüalusest 430-le karistuseks seitsmeks aastaks kuni kogu eluks sundasumisele saatmise või „protokollitud surmaotsuse“, mille käigus muutis kuberner ülemkohtuniku soovitusel kohustuslikud surmaotsused kogu eluks sundasumisele saatmiseks.⁹⁰ Sundasumisele saatmine tähendas seda, et süüdimõistetud saadeti kas kogu eluks või teatud perioodiks laevaga teistesse Briti kolooniatesse vangistustingimustes füüsilist tööd tegema. Selle perioodi jooksul karistas ülemkohus 242 süüdimõistetut vanglakaristusega, mille keskmine pikkus oli 18 kuud ning polnud kunagi pikem kui 36 kuud; peaaegu kõik vanglakaristused hõlmasid ka sunnitööd. Kuigi seitsmele vanglakaristusele lisandus ka trahv, karistati ainult trahviga vaid nelja seaduserikkujat, kes kõik olid eurooplased. Aastate 1848 kuni 1857 ametlik statistika paljastab 43 surmaotsust (lisaks 130 protokollitud surmaotsust), millest 42 ilmnevad ka uuringus. Näib, et neist kohtuotsustest viidi täide vaid 19 ning neil kordadel oli tegemist süütegudega, millega kaasnes ka mõrv: poodutest 12 olid hiinlased, kuus filipiinlased ning üks malailane.⁹¹ Neist kümme mõisteti süüdi eurooplaste vastu toime pandud kuritegudes. Poomisest pääsenud 24-st kahele andis kuberner armu, sest pärast nende kohtuprotsessi kogutud tõendid kinnitasid, et nad olid langenud pahatahtliku süüdistamise ohvriks; 21 karistus muudeti sundasumisele saatmiseks, tavaliselt põhjusel, et nende süü oli väiksem kui peamistel mõrvaritel. Seega kokku umbes 450 hiinlase ja teise aasialase (veidi rohkem kui 62% ülemkohtu poolt süüdimõistetut) karistuseks oli teistesse kolooniatesse sundasumisele saatmine, kuigi asukoha leidmise raskuste tõttu neid kõiki siiski tegelikult ära ei viidud.⁹²

Nagu Daily Mail uuritava perioodi lõpu poole märkis, polnud ülemkohtunik Hulme „kohtuotsuste tegemisel just leebusega silma paistnud“.⁹³ 1852. aastal kirjutas ajaleht, et tihti jäi „vandekogudel valuline mulje, et kui tegemist on hiinlaste ja malailastega, on muidu

heasüdamlik kohtunik liigselt karm ja karistuste jagamisel mitte eriti vahet tegev“.⁹⁴ Erinevate jurisdiktsioonide võrdlemine on kasulik ainult teatud määran, vaatamata sellele, et mõistetav õigus võib olla põhimõtteliselt sama. Kuid eriti kui võtta arvesse varavastaste süütegude eest määratud karistusi, on võrdluste toomine samal ajal Inglismaal tehtud kohtuotsustega teataval määral põhjendatud.⁹⁵ Kuna Qingi koodeks jagas erinevad varavastased süüteod paljudesse järkudesse, on võimalik, et mõned kohtuotsused, eriti pikaajased sundasumisele saatmised röövimiste alla liigituvate sissemurdmiste ja pisivastasseisude eest, olid karmimad kui sarnaste süütegude eest Hiina kohtutes määratud karistused: igal juhul oleksid paljud sellised süüteod Hiinas aset leidvatena lahendatud kohtuväliselt.⁹⁶ Kohtunikele karistusi ülitäpselt ette kirjutavat Qingi koodeksit ja Inglise kohtunike suurt tegutsemisvabadust on tihti vastandatud. Kuigi see kontrast kehtib paljude süütegude puhul, siis väga suure hulga juhtumite puhul oli ka Inglise kohtunikel vähe valikuvabadust. Karistades piraatluses süüdimõistetud vange, kes moodustasid uuringu süüalustest umbes kolmandiku, kohustasid Inglise seadused määrama neile miinimumkaristusena 15 aasta pikkuse sundasumisele saatmise või kui süüteoga kaasnes vägivald, siis surma (peaaegu alati protokollitud surmaotsus).⁹⁷

Rass. Uuringus sundasumisele saatmisega (või protokollitud surmaotsusega) karistatud süüalustest 14 ning vangistusega karistatutest 23 olid eurooplased. Trahviga karistati veel nelja eurooplast.⁹⁸ Kas süüdimõistmise määrad ja kohtuotsuse tegemiste seaduspärasused paljastavad eurooplaste ja hiinlaste erineva kohtlemise? Vastus on ei. Süüdimõistmise määrad on enam-vähem samad (63,5% eurooplaste ja 62,5% hiinlaste puhul). Keskmine vangistusaeg on hiinlastest süüdimõistetute puhul pikem (17 kuud võrreldes 15 kuuga). Sundasumisele saatmisega karistatutest läks hiinlastel paremini: eurooplastest saadeti kogu eluks sundasumisele 64%, kuid hiinlastest vaid 42%. Need arvud peaksid vähemalt pealiskaudsel vaatllemisel pakkuma kõlavat kinnitust, et õigusemõistmine oligi õiglane. Kuid mõistmata süütegude olemust ja seda, kuidas seaduserikkujad vastutusele võeti, kuidas süüaluseid

kohtuprotsessi ajal koheldi ning mis juhtus vangidega pärast kohtuotsuste tegemist, on selliste üldiste võrdluste toomine siiski mõttetu.

Ülemkohtusse saadetud 66 eurooplasest 43 üle mõisteti kohut isikuvastaste kuritegude (peamiselt mõrv, tapmine, haavamine ja kallaletung) või võimuvastaste süütegude (nagu politseinikule kallale tungimine või mäss laeval) toimepanemise eest. Vaid neli 43-st olid kohtu all hiinlaste vastu toime pandud kuritegude eest. Neist kaks mõisteti õigeks vormistusvigade tõttu. Kolmas, Ameerika laeva tüürimees George Luscombe, mõisteti kogu eluks sundasumisele, sest flanellsärgi eest maksmise üle tekkinud vaidluse käigus oli ta kägistanud hiinlasest rätsepa.⁹⁹ Neljanda, ühe teise Ameerika laeva puusepa Denis Griffini üle mõisteti kohut hiinlasest tihendaja mõrvamise pärast. Tihendaja kukkus merre ja uppus, kuna pärast seda, kui kümme üle laeva ääre rippuval tellingul töötavat hiinlasest tihendajat keeldusid täitmast käsku töötamine viimasaju ajaks lõpetada, lõi Griffiin tellingut toetava kőie katki. Pärast seda kui Griffiini kaitsja veenis vandekogu, et see polnud muud kui „süütu nali“, mõistis vandekogu Griffiini õigeks.¹⁰⁰ Arvestades arvukaid teateid eurooplaste vägivallatsemisest hiinlaste kallal, võib järeldada üksnes seda, et enamikku sellistest süütegudest ei uuritud, või tegeldi nendega madalamate astmete kohtudes.

Politsei jõuline tegevus seoses nende väheste hiinlastega, kes olid seotud eurooplaste surmadega, tuleb vaatluse alla neljandas osas. Erinevused tulevad esile ka teiste süütegude käsitlemises. 1857. aasta märtsis mõisteti kohut seitsme mehe üle, kes olid tunginud kallale laevaga Havannale saatmist ootavale 230 kulile ja neid ebaseaduslikult kinni pidanud. Kulisid oli vägisi hoitud kitsastes ja jälkides tingimustes hiinlaste majade rodus, mille omanik oli ajalehe Friend of China toimetaja William Tarrant, ning osasid mehi oli põgenemiskatse eest pekstud. Süüalused olid viis hiinlast, indialane ja eurooplane – waleslasest töövõtja Yorrick Jones Murrow. Üks süüalune (hiinlane) mõisteti õigeks; viis mõisteti süüdi kallaletungis ja ebaseaduslikus kinnipidamises ning neid karistati kuue kuu pikkuse sunnitööga vangistusega; seitsmenda ehk Murrow karistuseks oli viis dollarit trahvi avaliku korra rikkumise eest.

Selline „kummaline“ õigusemõistmine põhjustas nii ägedat poleemikat, et Bowring pidas vajalikuks viiele vangile armu anda: seda tehes märkis ta, et erinevalt Murrowst olid need mehed „oma isanda käske täites seadust rikkunud lihtsalt kui vahendid“.¹⁰¹

Uuring toob esile ka teisi ebameeldivaid vastuolusid. 2. novembril 1857 mõisteti eurooplase Francisco Merilini üle kohut erinevate piraatlusega seotud süüdistuste pärast. Üks neist oli seotud Amoi lähedal asuva küla rüüstamisega, mille käigus tapeti 5 naist ja 12 meest ning hävitati kõik majad. Vandekogu (kuhu kuulus ka Yorrick Jones Murrow) mõistis Merilini süüdi, kuid soovitas talle tänu varasemale heale mainele armu anda. Ülemkohtunik Hulme karistas teda 12 kuu pikkuse sunnitööga vangistusega. Järgmine kohtualune Yeep Tung-Po, kelle süütegu seisnes piraatluses ning maanteeröövliks olemises, mõisteti süüdi kõigest pärast tunnistajate – kes ise polnud kohtusse kohale ilmunud – ütluste ettelugemist ning teda karistati 15 aastaks sundasumisele saatmisega.¹⁰²

Mõnikord olid sellised kontrastid piisavalt silmatorkavad ka kommentaaride esilekutsumiseks. 1855. aasta juulis tunnistasid William Wallace ja John Bradley end süüdi kapteni kajuti rüüstamises laeval, kus nad töötasid, ning sekstandi ja laevapaberite üle parda viskamises. Ülemkohtunik karistas neid kumbagi kahe aasta pikkuse vangistusega ja ütles, et neil vedas, et üldõigusnõuniku asetäitja oli otsustanud nende üle kohut mõista süüdistatuna harilikus riisumises, mitte laeval toime pandud riisumises, mille korral oleks karistuseks olnud kümneks aastaks sundasumisele saatmine. Sellele kohtuasjale järgnes kohe kohtuprotsess teenija Choi-aluki üle, kes (hiinlasest süüaluse kohta harjumatu) tunnistas end süüdi oma isandalt – Inglise kõrtsmikult – käekella varastamises. Ülemkohtunik karistas teda seitsmeks aastaks sundasumisele saatmisega.¹⁰³ Kui varem samal aastal mõisteti William Clark ja Thomas Sinclair süüdi hiinlase majast koloonia lääneosas salpeetri relvastatud röövimises, täheldas Daily Mail, et see oli esimene kord, kui eurooplaste üle mõisteti röövimise pärast kohut, kuid lisas, et „arvatavasti on selliseid ja ka hullemaid rööve toime pandud sagedasti, eriti just merel“. Karistades neid kolme aasta pikkuse sunnitööga

vangistusega, märkis ülemkohtuniku asetäitja Paul Sterling, et „asjaolud takistasid tal süüdimõistetuid sundasumisele saatmast, kuigi kuritegu oleks seda karistust tegelikult väärinud“.¹⁰⁴ Hiinlastest süüalustele oli relvastatud röövi eest tavaline karistus kas protokollitud surmaotsus või 15 aastaks sundasumisele saatmine.

Sterling viitas võimatusele leida eurooplastest tsiviilisikute sundasumisele saatmiseks sihtkohti. See seadis koloniaalvalitsuse kummalise dilemma ette. Ühelt poolt ei olnud paraskliimavöötmes asuvad sihtkohad, nagu Austraalia kolooniad Hongkongist tsiviilisikute sundasumisele saatmiseks kättesaadavad ning ametnike arvates oleks olnud sobimatu saata eurooplasi troopikas asuvatesse kolooniatesse, mida peeti aasialaste jaoks sobivateks paikadeks. Teiselt poolt peeti vangistust lähistroopikas asuva Hongkongi rahvast paksult täis ja ebasanitaarses vangimajas ülekohtuks vangide vastu, kellele määratud karistus oleks eurooplaste arvates pidanud olema pikaajalisest vangistusest siiski leebem.¹⁰⁵ Uuringu 14 eurooplasest, keda sundasumisele saatmisega karistati, ei transporditud tegelikult ühtegi: üks suri vangis, üks (ameeriklane Luscombe) põgenes ning kaheksale anti armu tavaliselt kaks või kolm aastat pärast kohtuotsuse tegemist ning pärast nende nimel tehtud vastuväiteid.¹⁰⁶ Hiinlastest vangide suhtes näidati sellist vastutulelikkust üles harva. 1862. aasta veebruaris ehk neli aastat pärast hiinlastest süüdimõistetute sundasumisele saatmise lõpetamist, esitasid 1857. aastal piraatluse eest 15 aastaks sundasumisele mõistetud vangid Lum-ahyow, Cheong-assow ja Eep-ahkow kahe rahukohtuniku abiga kubernerile palvekirja leevendada nende karistust selle alusel, et sundasumisele saatmist pole saadud teostada, ning nad on vanglas oldud ajaga end parandanud.¹⁰⁷ Palve lükati tagasi.

Klass ja staatus. Kui palju mõjutasid vandekogu otsuseid ühiskondlik klass või positsioon? Uuringu väikeses eurooplastest süüaluste grupis paistab mõju olevat piisavalt selge, kuigi vankumatute järelduste tegemiseks võivad numbrid olla siiski liiga väikesed. Uuringu kõik eurooplased kuuluvad kahte klassi: madala klassi moodustavad madrused, politseinikud ja hulkujad ning kõrgema ehk „kogukonna“ väikekodanlastest ja kodanlastest

kõrtsmikud, laevaametnikud, erialase haridusega inimesed ja kaupmehed. Kõik selle rühma liikmed olid vandekogudele teada kas isiklikult või hea maine kaudu. 39 mehest koosneva madalama klassi süüdimõistmise määr oli 84,6%; 22 mehest koosneva lugupeetavama grupi puhul oli see 32%. Mõlemas grupis olid ülekaalus süüdistused vägivallakuritegude – mis ulatusid tapmisest kallaletungini – eest, kuigi mõni lugupeetavam süüalune oli kohtu all „istuvama“ süüteo eest, nagu kirjalik laim, sõdurite abistamine väeosast põgenemisel ning altkäemaksu võtmine.

Lisaks klassile mõjutasid vandekogu otsuseid kindlasti ka muud asjaolud. Lugupeetavamad eurooplastest süüalused palkasid endale kaitsjaid rohkem kui poole suurema tõenäosusega kui vähem lugupeetavad süüalused; tavaliselt olid nad kohtu all ka palju tõsisemate süütegude eest, kus oli kaalul mitte üksnes nende maine, vaid ka elu. Kuid vandekohtunike kalduvust püüda teha kõik selleks, et aidata lugupeetud eurooplastest süüaluseid – eriti siis kui otsus võis negatiivset mõju avaldada Briti kaubandusele – illustreerib väga hästi kaks Inglise laevakapteni John Pennyga seotud juhtumit. Pärast seda kui vandekogu ei suutnud 1851. aasta juulis terve öö jooksul otsustada, kas mõista Penny ameeriklasest meremehele kallaletungimises süüdi, nõutus Penny oma süü üles tunnistama juhul, kui tänu sellele on tema trahv vaid 50 naela ja tal lubatakse astuda oma laaditud ja sõiduvalmis laevale. Neli aastat hiljem – kui teda süüdistati selles, et ta olevat Amois olles oma laeva pardal laskari mõrvanud, visates tõrksate meremeeste hulka halsi – mõistis üks teine Hongkongi vandekogu ta taas õigeks.¹⁰⁸

Klassi ja staatuse mõju hiinlastest süüalustesse suhtumisel nii selge ei ole, sest sel ajal oli klassidünaamika Hiina ühiskonnas eurooplaste omast erinev ning ka sellepärast, et hiinlastest süüaluste ametid ei ole alati usaldusväärselt kirja pandud või on jäetud üldse üles märkimata.¹⁰⁹ Ajalehtede reporteritel oli raskusi isegi hiinlastest süüaluste nimede kirjutamisega ning nad lubasid endile ka nimede ebaühtlast latiniseerimist.¹¹⁰ Kuid mõni juhtum viitab siiski asjaolule, et kui mõnda hiinlasest süüalust sai pidada auväärse seltskonna

liikmeks, omistasid vandekogud sellele tähtsust. Nagu mujalgi, ei sõltunud lugupeetavus ka koloniaalajastu alguses Hongkongis mitte üksnes inimese majanduslikust olukorrast, vaid samuti ka tema olekust ja välimusest, tema ausa ja usaldusväärse inimese mainest ning inimestest, kes võisid tema usaldusväärstust tõendada.¹¹¹ „Suure lugupeetavate hiinlaste grupi esitatud“ palvekirjad ning poepidajate ja tepode* antud iseloomustavad tunnistused – eriti siis, kui need oli organiseerinud pädev kaitsja – võisid tihti kohtuprotsessi tulemust mõjutada.¹¹² 1855. aasta oktoobris toimunud kohtuprotsessil meremees Wong-aqui piraatlikus mõrvas süüdistatavate Lum-ahyoongi, Lum Choo-fooki, Lum Hoon-tai ja Tsung-ahchoongi üle mõistis vandekogu vangid õigeks tänu Fujiani provintsist pärit süüdistava poole tunnistajate ütluste viletsale tõlkimisele, barrister** Frederick Greeni vankumatult tõestatud alibile ning veenvale iseloomustavale tunnistusele:

Aberdeeni küla alamaadel ja kogukonnavanemad (kaasa arvatud Tepo, kes on peaaegu igal istungil sarnase eesmärgiga kohal) tulid ja kinnitasid vandega kolme esimese vangi lugupeetavust; neljandal sõpru polnud, kuid tal läks sama hästi kui teistel.¹¹³

1856. aasta mais peetud kohtuprotsessil, kus Ng Wun-teeni süüdistati Hongkongi sigasid ja riisi vedava Haifengi kaubadžonki piraatlikus röövimises, suutis hiinlane barrister John Day abiga vandekogu oma süütuses veenda. Daily Mail kirjutas selle kohta järgmist:

Kohtuasi äratas hiinlastest poepidajate ja teiste hulgas suurt huvi, sest väidetavalt oli tegemist süüdistaja ja tema tunnistaja poolse väljapressimisega. Vang näis olevat väga auväärne mees, kindlasti erinev kui enamik teised, keda sellistes süütegudest süüdistatakse.

Samuti esitas Ng 70 poe pitseriga tema head iseloomu tõendava palvekirja. Lisaks olid tal tunnistajad, kes olid valmis „tõendama, et süüdistaja oli vangilt juba 12 ja 24 dollarit välja pressinud, kuid vandekogu keeldus neid kuulmast ning võttis ilma nendetagi vastu õigeksmõistva kohtuotsuse“.¹¹⁴

---

* Ka *pauchong* ja *head man*. Küla või naabruskonna valitud ja valitsuse kinnitatud kindlate ülesannetega pealik. Tema kohustuste hulka kuulusid kurjategijate kohta informatsiooni andmine, valvurite või munitsipaalpolitseinike tegevuse korraldamine, koloniaalpolitsei abistamine seaduserikkujate vahistamisel ja juhtumite uurimisel, rahvaloenduste ja teiste aruannete esitamine, maanõuete käendamine, maarendi kogumisel abi andmine, koloonia kaitsmine Hiina ametnike rünnakute eest, matmispaikade haldamine ja üldise rahu tagamise eest vastutamine. Oma kogukondade nimel esitasid nad valitsusele maamaksu ja teiste kohalike muredega seoses palvekirju ning kohtutes alibisid ja iseloomustavaid tunnistusi. Lisaks esitasid nad ka armuandmise palvekirju ja lahendasid ilma võimude poole pöördumata vaidlusi. Aastaks 1858, mil tepode süsteem haripunkti tõusis, oli koloonia viies naabruskonnas, kahes asulas ja üheksas külas 16 tepot ning Davise sõnul oli nende suurimaks privileegiks „vaba ligipääs võimude juurde“. (Munn 1998: 178–179)

** Jurist, kel on õigus esineda kõrgema astme kohtus.

Kui need ka alati õigeksmõistmist ei taganud¹¹⁵, võisid lugupeetavus ning eriti koloniaalühiskonna teenimine siiski nii kohtuotsusele kui ka vangi kohtlemisele mõju avaldada. 1850. aasta detsembris peeti kinni Ameerika firma Holliday Wise&Co. heaks töötav julge noor teenija Tam-achuen, kes üritas pangas Oriental Bank teha oma isanda nimel rahaks oskamatult võltsitud tšekki 300 dollarile. Kohus mõistis Tami süüdi ning karistas teda kahe aasta pikkuse sunnitööga vangistusega, mida ajalehed kirjeldasid kui leebet karistust.¹¹⁶ Kaugel sellest, et „vangis oleks Tamilt nõutud koos teiste lurjustega jalaraudades tee-ehitusel töötamist, lubati tal vangimaja hoovis vabalt ringi käia“ ning üks vangivalvur palkas ta tööle kui enda „lauateenri, kes teeb ka tema voodit, puhastab kingi ning segab džinni ja vett“. Kuus nädalat pärast vangistuse algust kasutas Tam oma eesõigusi oskuslikult ära ja põgenes nii, et „jõudis uue aasta esimese päeva veeta oma kodukohas Heangshani piirkonnas“. ¹¹⁷ 1852. aasta detsembris mõisteti 1840. aastal brittidega Hongkongi saabunud jõukas Aberdeeni kaupmees ja teede ülevaatajana elatist teeniv Hoe Qui-keet kaheks aastaks koos sunnitööga tee-ehitusel vangi selle eest, et ta oli varjanud meredel röövitud kaupu: „kuid kuna Shekpaiwani* kõik kõige lugupeetavamad majaisandid ilmusid kohtusse tema iseloomu kiitma, muutis kohtunik karistuse sunnitööks *vanglaseinte vahel*“.¹¹⁸

Selline vastutulelikkus ei olnud eriomane üksnes Hongkongile: see oli levinud pea kõigis jurisdiktsioonides, nii Hiinas kui eriti ka 19. sajandi Inglismaal, kus sotsiaalse staatuse tähtsus ja vajadus kutsuda kohtusse häid isikuomadusi tõendavaid inimesi olid kohalikku valitsusaparaati sisse ehitatud.¹¹⁹ Kuid kuna kohtu ette ilmuvatel hiinlastel jäi lugupeetavusest ja staatusest tihti vajaka ning vandekogudel oli väga keeruline nende segadusse ajavatest tunnistustest mõtet üles leida, oli Hongkongi algusaastate ülemkohtul põhjust sellist vastutulelikkust üles näidata vaid väga üksikute juhtumite puhul. Arutelu on juba kaldunud kohtustatistika mitterahuldavast seisukorrast kõrvale: nüüd on vaja süüvida sügavamale kohtumenetlusse, et mõista, kuidas need probleemid õigusemõistmist takistasid.

---

* Ehk Aberdeeni.

3. HIINLASTEST TUNNISTAJAD

Üks raskustest, millega ülemkohtus esimestel aastatel kohtuotsuseid tegevad eurooplased silmitsi seisis, oli paljude hiinlastest süüdistuse tunnistajate ebausaldusväärsus ja koostööst kõrvale hoidmine. Vaid väga harva võis kohus olla täiesti kindel, et süüdistajad ei kaevanud kedagi kohtusse üksnes pahatahtlikkusest. Kergelt äraostetavad ja hirmutatavad, kadusid tunnistajad tihti kohtuasja magistraadikohtusse andmise ja ülemkohtus toimuva kohtuprotsessi vahele jäävate nädalate jooksul. Nad olid faktide osas nii ebamäärased, et paljudest kohtuasjadest oldi sunnitud loobuma põhjusel, et süüdistuse detailid ei läinud kokku kohtus esitatud tõenditega.¹²⁰ Tihti rääkisid nad iseenda või teiste süüdistuse tunnistajate vastu, proovides liialdamisega „kohtuasja kindlustada“ või veel sagedamini – võtsid magistraadikohtus antud ütlused tagasi. See kõik ei eristanud neid ilmtingimata nende kaaslastest ükskõik millises teises jurisdiktsioonis, kus kehtis üldine õigus. Kuid algusaja Hongkongis paistsid probleemid olevat veel juhitamatumad kui mujal. 1850. aasta oktoobris aset leidnud kohtuprotsess varastatud käekella varjamises süüdistatava Wong-akeu üle illustreerib neid arvukaid pettuseks ja manipulatsiooniks kasutatavaid vahendeid, mis tõkestasid kohtu teed jõudmaks juhtumi faktide juurde.

Veidi aega tagasi ründasid mitu meest ühel varaõhtul Wellington Streetil härra Ellist. Mehed paiskasid ta pikali ning varastasid tema käekella, mille ta sai hiljem tänu tasu pakkumisele tagasi. Kella tagasi toonud mehel nimega Achew kästi seejärel vargad üles otsida, mida ta nõustus ka tegema. Seejärel viis ta härra Caldwelli mitmesse Tai-ping-shani hasartmängumajja, otsides kedagi Assood ning viimaks osutas Lower Bazaaris* vangile kui ühele osalisele. Sealihunik nimega Lam-ashing tegutses Tam-achoy vahemehena; härra Ellis oli palunud Tam-achoyl tema kell tagasi saada ning lihunik kinnitas, et vang on isik, kellele ta maksis raha, samal ajal kui Assoo andis kella üle; kuid kuna Achewd ei olnud kohal, sest tõenäoliselt anti talle altkäemaksu või sunniti ta saarelt lahkuma, varises juhtum kokku ning see mees mõisteti õigeaks. Vangi kaitse kohaselt oli Achow mõni aeg tagasi varastanud ühest Lower Bazaari poest vihmavarju ning kui ta sellega põgenemas oli, peatas vang ta kinni; seega oli praegune süüdistus kättemaks. Samuti ulatas ta palvekirja, millele olid alla kirjutanud mitu Lower Bazaari lugupeetavat poepidajat, kellest neli olid kohal ka kohtus, täpsemalt riidekaupmees, kaks oopiumiga kaubitsejat ning veel üks, keda kõik teadsid olevat hea mees, jne.

Raport lisas, et „ka Lam-ashingi vastu kasutati kõige vägivaldsemaid ähvardusi eesmärgiga sundida teda saarelt lahkuma ning teda meelitati jääma üksnes pärast pikka veenmist.“¹²¹

---

* Lozer Bazaar ja East Point Bazaar tähistavad kaubandus- ja meelelahutuspiirkondi.

Raportid käsitlevad põhjalikult koloonias toimunud laiaulatuslikku äraostmist ja hirmutamist; nende argust, kes ei suutnud neist kummalegi vastu panna; hiinlaste pahatahtliku süüdistamise kalduvust ning Inglise kohtuprotsesside alustalaks olevate vannete suutmatust ohjeldada paganlike hiinlaste „himurat südametunnistust“.¹²² Need seletused on tarvilikud, kuid tegelikult käivad need lisaks hiinlastele täpselt samuti ka eurooplaste kohta.¹²³ Kuid kuna seletused keskenduvad üksnes üksikisikute moraalsetele vigadele, ei võta nad suures osas arvesse koloonias valitsenud kummalisi tingimusi, mille tõttu oli Inglise õigust niivõrd lihtne kuritarvitada. Tõenäolisemad seletused leiduvad Briti võimu puudulikkuses, algusaja Hiina kogukondade sisemistes ja omavahelistes pingetes ning ülemkohtu segadusse ajavates menetluskordades. Mitteametlikud võimuvõrgustikud ning Inglise juriidiline süsteem läksid omavahel sassi ning tagajärjed olid etteennustamatud. Need, kes „mõistsid Inglise tavasid“ või kel oli koloniaalvõimudega sidemeid, kasutasid süüdistuse esitamist tihti ähvardusena, mille abil võhikutelt või äsjasaabunutelt raha välja pressida.¹²⁴ Vaidlused maksmata arvete või ressurssidele ligipääsu üle kasvasid tihti röövimissüüdistusteks. Nurjunud katsed lahendada konflikte mitteametlikul viisil lõppesid mõnikord mõistetamatutes süüdistustes ülemkohtus. Piraatidel, triaadidel* ning teistel kriminaalsetel grupeeringutel oli rohkelt vahendeid ja võimalusi tunnistajatega manipuleerimiseks või nende maismaale saatmiseks ilma, et nad oleksid pidanud võimudele vahele jäämist eriliselt kartma. Nende probleemide vastastikku seotud elemente leidub paljudes või lausa enamikes varajastes mingilgi määral jäädvustatud kriminaalasjades. Alljärgnev osa põhineb kohtuasjadel, mis illustreerivad kõige paremini seda, kuidas need probleemid häirisid Inglise õiguse toimimist ja õõnestasid selle usaldusväärsust.

Väljapressimine. Ebamäärane Inglise kohtu alla andmise ähvardus oli võhikute tüssamise endale lausa elukutseks võtnud „riukalikele hiinlastele“ üks paljudest valikutest. Süsteemi tundjad leidsid, et kui ähvardada koloonia juhuslikke külastajaid vangistada laskmisega väljaspool Hongkongi tehtud tehingute tõttu tekkinud võlgade eest, on neilt lihtne

---

* Hiina kuritegelik salaühing.

raha välja pressida. 1851. aastaks oli selline teguviis nii laialt levinud, et Bonhami valitsus pidas vajalikuks jõustada määrus, mis keelas hiinlastest alamatel üksteise vastu tsiviilhagisid algatamast juhul, kui vaidlus oli alguse saanud kolooniast eemal.¹²⁵ Pelk vastutusele võtmise ähvardus Briti keerukas ja pidevalt muutuvast võimuaparaadis võis tihti olla raha sissenõudmiseks piisav: pole kuidagi võimalik öelda, kui mitu sellist kohtuasja, mis kutsusid esile pahatahtliku süüdistamise kaitse, oli tõesti selliste ähvarduste tagajärg. Üksikud väljapressimise juhtumid, mis tänu ohvrite järeleandmatusele ülemkohtusse jõudsid, illustreerivad lihtsust, millega väljapressijad kasutasid ära Briti võimu instrumente ja tarbetuid külgi. 8. märtsil 1847. aastal

astusid neli meest East Pointis paati ning väitsid, et nad esindavad kohut, neil on paadiomanike vahistamiseks volitus ning juhul kui nad ei anna neile kaheksa taala, võtavad nad vahi alla. Nad keeldusid ning neli meest läksid minema, kuid tulid järgmisel öhtul tagasi, nõudes juba 15 taala; nad keeldusid uuesti ning kolmandal öhtul näitasid mehed neile nii hiina- kui ka ingliskeelse kirjaga paberit ning väitsid, et see on ülemkohtuniku käsk nende vahistamiseks, kuid nad lasevad tal minna kui nad maksavad neile 30 taala. Kuna nad ikka keeldusid, lohistasid mehed nad paati ja ähvardasid nad tappa.¹²⁶

1855. aasta veebruaris saatis poepidaja Eu Moon-lum paadimees Wong Sheong-hoy järele,

ning ütles talle, et kui ta ei maksa 100 dollarit, siis ta ... süüdistab süüdistaja venda piraatluses. Summa tingiti alla 50 dollarile. Süüdistaja maksis 14 dollarit sisse ning andis hiljem 20 dollarit, mille ta hankis oma paadi ankrud müües. Kuid kuna ta jäi kitsikusse ülejäänud raha maksmisega, esitas ta politseile kaebuse.¹²⁷

Süsteemse väljapressimise kõige vastuolulisemad paljastused tulid ilmsiks Too-apo kohtuasja kaudu. Too-apo oli süüdimõistatud röövel, kellele anti armu ning kelle politsei palkas 1847. aasta aprillis kui pealekaebaja ja kaassüüdlasest piraatide ülesandja.¹²⁸ Varemalt kirjaoskamatu kalamees Too oli 1847. aasta veebruaris osalenud kurikuulsas Chimmo Bay lahe piraadirünnakus, mille käigus vallutati ja rüüstati kaks tähtsaimatele Hongkongi eurooplastest kaupmeestele kuuluvat laeva. Pärast oma kaasosaliste vastu enese päästmiseks tunnistamist sai Toost kõige andekama politseiniku Daniel Caldwelli tähtsaim pealekaebaja: arvatakse, et ta teenis „õiguse saada palka ja kaitset, tuues igale admiraliteedikohtu istungile ühe või kaks ohvrit“.¹²⁹ Too karjääri haripunkt saabus 1848. aasta jaanuaris, kui Chimmo Bay piraadirünnakus osalemises süüdistatavad neli meest mõisteti süüdi üksnes Too tunnistuste

põhjal: kolm saadeti eluks ajaks sundasumisele ning neljandale määrati kolm aastat vangistust.¹³⁰ Kuid paistab, et seotus koloniaalvalitsusega hakkas Too-apole pähe. Caldwelli nimel tegutsedes asus ta paljudelt inimestelt raha välja pressima, ähvardades neid piraatidena ülesandmisega öeldes, et ta „kuulub magistraadikohtusse“ ja „on inglaste teenistuses“ ning et talle on antud õigus otsustada, kes tema poolt süüdistatavatest jäetakse ellu ja kes tapetakse. Caldwellil sai Too tegemistest küllalt ja ülemkohus mõistis 1848. aasta aprillis tema üle kohut, esitades talle ähvardusi kasutades raha nõudmise eest kolm süüdistuspunkti. Kohus mõistis Toole karistuseks kolme aasta pikkuse sunnitööga vangistuse, mille peale Too, olles tungivalt väitnud, et ohvrid, kellelt ta üritas raha välja pressida, olid tõesti piraadid, väljendas soovi, et kohus „ta pärast kolme aasta möödumist üles pooks“. Pärast vangide ja nende sugulaste ning vangide üle kohut mõistnud vandekogu palvekirju anti jaanuaris piraatluses Too-Apo tunnistuste põhjal süüdi mõistetud neljale mehele armu.¹³¹

Ka kuritegevuse tõelised ohvrid oskasid enda kogemustest kasu lõigata. 1856. aasta East Pointi mõrvajuhtum on sellise oportunistliku väljapressimise hämmastav näide. Seitse meest mõisteti süüdi ja surma East Point Bazaaris asuva hõbesepa poe röövi käigus Jardine Mathesoni palgatud politseiniku šeik Mohammed Ali mõrvamises. Kõik süüalused olid piirkonna lugupeetavad elanikud, kuid kohus oli eiranud rohkete tunnistajate nende kasuks antud usaldusväärseid ütlusi.¹³² Üks plakat väitis, et hõbesepp Tsung-aheng kasutas juhtumit enda kasuks ära:

Ebaõnnest säästeti need, kes andsid talle raha, kuid neid, kes seda ei teinud, süüdistati kuriteos ning nad pidid kannatama seaduse karistust. Näiteks: Su Chun-thae andis talle 30 dollarit, Chun-assing 42 dollarit, Le Chie-heene 60 dollarit, Ma Wong-kun 30 dollarit ning nad pääsesid õnnetusest. Kuid headel meestel Chow-wae-kongil, Chang Kut-hungil ja Chang-acheene'il ei olnud talle raha anda ning politsei viis nad (Tsung-ahengi nõudel) minema, nende üle peeti kohut ja nad mõisteti surma. Kartes valesüüdistusi ja rõhumist, hoidsid naabrid oma suud kinni ja ei julgenud neid abistada.¹³³

Pahatahtlik süüdistamine. Neli East Pointi mõrvajuhtumi vangi väitsid, et neid süüdistati eelnevate tülide tõttu Tsung-ahengi või tema naisega. Vähemalt süüaluste ütluste põhjal oli pisitülide järk-järguline kasvamine kriminaalsüüdistuseks veel levinum kui puhtakujuuline väljapressimine ning see seadis kohtu ette järjekordse probleemi. Ükskõik kas

tõeliste või fabritseeritud süüdistuste toomine teadmatute koloniaalkohtute ette oli lihtne võimalus vanade tülide lahendamiseks. Kui välja arvata mõningad süüdistused valemise andmise eest, siis erinevalt Hiina süsteemist ei olnud kaebuste esitajatel põhjust süüdistuste kokkuvarisemisel võimude karistust karta. Erinevalt Hiina ja mõningatest Inglise kohtuasjadest ei hoitud kaebuste esitajaid kuni kohtuprotsessi lõppemiseni vangistuses: valitsusel ei olnud selleks ruumi ning nagunii kardeti, et selle tõttu loobutaks kuritegudest teatamisest.¹³⁴ Kui kaebus juba magistraadikohtust ülemkohtusse jõudis, vabastas üldõigusnõunik kaebuse esitaja süüdistamise korraldamise koormast. Isegi kui süüalune lõpuks õigeks mõisteti, oli vanglasse saatmise ja kohtuprotsessi vaheline aeg (mis oli tihti kaks või isegi kolm kuud ning kui protsessi pidi tunnistajate mitteilmumise tõttu edasi lükkama, isegi pikem) talle õppetunni andmiseks mõnikord piisav.

Tihti polnud kohus suuteline valesüüdistusi välja sõeluma või pahatahtliku süüdistamise vastusüüdistusi sisaldavaid kaitsekõnesid uskuma. 1848. aasta röövimisjuhtumiga seoses kurtis üldõigusnõunik, et need väited on saanud „pea iga kriminaali alaliseks kaitseks“.¹³⁵ Kohtunik Hulme nõustus: „Väide, et kedagi süüdistatakse tülide tagajärjel, on muutunud stereotüübiks“, märkis ta 1855. aastal enne piraatluses süüdistatava Lum Sing-yewi viieteistkümneks aastaks sundasumisele saatmist.¹³⁶ Rohkem kui sada 380-st uuringu kaitsekõnest sisaldasid valesüüdistuste vastusüüdistusi, edukad olid neist 29. Selliste juhtumite puhul sai pahatahtlikkusest mõnikord aru isegi eurooplastest koosnev vandekogu. Pahatahtliku süüdistamise ja pisiväljapressimiste vastusüüdistused taandasid kaks järjestikust vandekogu 1849. aasta oktoobris aset leidnud kohtuprotsessi ajal, kus viit vallandatud munitsipaalpolitseinikku süüdistati Ap Lei Chau saarel asuvasse Cheang-atucki majja sisse murdmises ja tema naise äraviimises. Esimene vang Lum-ahée ütles oma kaitsekõnes, et tema süüdistuse aluseks on vimm; teine, et teda vahistanud hiinlased oleksid lasknud ta kolme dollari eest vabadusse; ning kolmas, et ta kauples kalaga ning oli keeldunud kaebuse esitajale krediiti andmast. Esimene vandekogu arutas juhtumit kakskümmend kaks tundi, kuid ei

suutnud otsusele jõuda. Uus vandekogu asus omakorda asja arutama, kuid „ülemkohtunik tõi kahe peamise tunnistaja praeguste ning eelmisel päeval antud ütluste vahel välja nii palju vasturääkivusi, et vandekogu võttis ilma taharuumi arutama minemata vastu õigeksmõistva otsuse“.¹³⁷

Enamik valesüüdistustel põhinevaid kaitseid nii edukad ei olnud, eriti juhul, kui need toetusid üksnes vangide endi väidetele. 1850. aasta aprillis Graham Streetil aset leidnud sissemurdmise ja pussitamise eest kohtu all olev Cheong-arsung väitis järgmist:

Tal oli vaja umbes kell pool viis hommikul välja minna. Istudes tunnistaja ukse lähedal, tuli teine välja jumalatele ohverdama ning nähes teda seal, kimbutas teda ning tema omakorda vastas samaga; siis lõi tunnistaja teda noaga ning ka tema kasutas nuga.

Cheong mõisteti süüdi. Tüüpiliselt vael ajal esitatud kaitsekõnes rääkis ta siis „pika loo“, kuidas paar aastat tagasi, kui ta oli politseiteenistuses, oli ta olnud vastutav selle eest, et tema tol ajal hasartmängumaja pidanud vastane vahistati – see aga ei veennud kohtunikku talle määrama protokollitud surmaotsusest leebemat karistust.¹³⁸ Olgu need tõepärased või mitte, paljastavad vastusüüdistused palju süüdistuste esitamise suhtes levinud hoiakute kohta. Isiku kohta võimudele kaebuse esitamine, eriti ohvriteta eeskirjade rikkumise eest, oli kiuslik tegu, mis võis tühise eraisikute vahelise vaidluse muuta riiklikuks süüdistuseks, mis omakorda nii võimendas lahkeli, kui ka lõppes mõnikord veelgi tõsisemates vastusüüdistustes. Võlausaldajate süüdistamine kriminaalkuriteos võis olla tõhus moodus vältida võla tagasimaksmist, eriti juhul kui süüdistuse tulemusena saadeti võlausaldajad kümneks või viieteistkümneks aastaks kolooniast välja sundasumisele. Hiina ühiskonnas oli kohtusse pöördumine viimne abinõu, mis võeti kasutusele pärast seda, kui kokkulepet ei saavutatud või vahetalitusest polnud kasu: eravaidluse järkjärguline kasvamine kriminaalsüüdistuseks oli vaidlejate viimane ja kõige ohtlikum saadaolev relv. Kuna Hiinas riskisid kaebuse esitajad sellega, et süüdistuse tõendamise luhtumisel võis süüaluse asemel karistada saada hoopis kaebuse esitaja ise, oli kaebuste esitajatele ahvatlev kuriteo asjaoludega liialdada ning kuhjata kohtusse palju tunnistajaid, nii et eriti Guangdongis ja

Fujianis muutusid süüdistused tihti justkui külade või klannide vaheliste vaidluste jätkuks, mille käigus „kasutati valetunnistajaid ning võtet, et terve klann võttis vastutuse endale“.¹³⁹

Mitteametlik õigus. Ilmneb, et liialdamine, soov „kohtuasju kindlustada“ ning tunnistajate suur hulk olid mõne juhtumi puhul probleemiks ka Hongkongis. Kahe seotud süüdistuse taga 1852. aasta detsembris ja 1853. aasta juulis paistab olevat midagi väikeseulatusliku küladevahelise sõja taolist. Esimeses kohtuasjas süüdistati How-assami ja Choong Sun-cheongi kuulumises kümnemehelisse jõuku, mis murdis sisse kalamehe hütti ning viis minema kalavõrgu väärtusega 150 dollarit: nad mõisteti õigeks, kuna „tugevad tõendid näitasid, et süüdistaja ja tema tunnistaja sepiitsesid vangide vastu kättemaksuks vandenõud“. Seitse kuud hiljem aset leidnud teise kohtuasja süüalusteks olid Wong Chun-sow ja Lok-ahyee, kelle üle mõisteti kohut relvastatud röövi toimepanemise pärast, ning kes mõisteti süüdi vigastusteta kallaletungis mitte vähem ega rohkem kui 11 tunnistaja ütluste põhjal. Enda kaitseks ütlesid Wong ja Lok, et nende isand on kalapunkti omanik ning „konkureeriva kalapunkti liikmed olid eelnevalt sissemurdmises süüdistatuna kohtusse kaevatud ning õigeks mõistetud ning nemad anti nüüd kohtusse kättemaksuks“.¹⁴⁰

„Me oleme sunnitud kohtuprotsessi kommenteerima pea täies teadmatuses,“ kajastas Hongkong Register kalameeste riidu ebamääraselt. Nii süüaluste kui ka kaebuste esitajate sagedased kompromissettepanekud enne juhtumi kohtusse jõudmist paljastavad mitteametliku õiguse hämara maailma.¹⁴¹ Kas selleks, et aidata õiguse ametlikus protsessis kaasa või seletada, miks nende katsed tülisid mitteametlikult lahendada nurjunud olid, sisenesid kohturuumi mõnikord ka kohaliku võimu mõjukamad vahetalitajad. Ebaedukad vahendamise katsed, mille tagajärjel juhtumid ülemkohtusse jõudsid, panid vandekogude ette raske ülesande saada aru kogukonnapoliitika keerulistest võistlevatest struktuuridest ning mõista kohut segaste vaidluste üle, mis tihti ei sobinud Inglise õiguse kategooriatesse just eriti hästi. Ametlike kohtuprotsesside raportid pakuvad üksikuid pilguheite mõnele sellisele protsessile, kus kohtumõistmine toimus väljaspool koloniaalvalitsuse kohtuid – tihti paljastavad sellised

kirjeldused, kuidas traditsioonilised Hiina mitteametliku võimu struktuurid end koloniaalkeskkonnaga kohandasid ning koloniaalvõimuga seotusest jõudu juurde said.

Üks selline struktuur küündis peaaegu koloniaalkorra kõige kõrgema tipuni. 1844. aasta detsembris ilmus koos kolme veepolitsei liikmega ülemkohtu ette Shay-afoo, keda mõned uskusid olevat ülemkohtuniku enda kompradoor*, kuid kes tegelikult oli üldõigusnõuniku kompradoor. Mehi süüdistati poepidaja Sheang-ahoy ja tema koka Mok-ayingi ebaseaduslikus kinnipidamises. Politseinikud, kellest üks omas läheduses ka ise poodi, olid Sheangi Aberdeenis asuvasse poodi ilmunud 22. oktoobril. Nad teatasid mehele, et ta on röövimises süüdi mõistetud „ning kompradoor Shay-afoo oli nad talle järele saatnud, et ta viidaks kompradoori ette, kes soovib, et ta annaks mehele, kellelt ta raha röövis, selle tagasi“. Kuigi kohtus väitis Sheang, et ta pole kelleltki midagi röövinud, oli ta siiski koos oma koka ja politseinikega läinud Shay majja, mis asus Victorias magistraadikohtu lähedal. Paadisõidu eest nõudis politsei temalt 150 münti. Sheang ja Mok väitsid, et neid peeti Shay majas kinni nii kaua, kuni Sheang allkirjastas sedeli, kus oli kirjas, et ta nõustub varastatud raha tagastama:

Kompradoor koostas paberi ning käskis tal sellest koopia teha või muidu hakkab ta teda peksma. Ta ütles, et ta on ülemkohtuniku kompradoor. Tunnistaja [Sheang-ahoy] polnud teda kunagi varem näinud. Ta ütles tunnistajale, et kui tal on veel midagi öelda, peab ta minema ülemkohtusse, mitte major Caine'i juurde. Tunnistaja arvab ikka veel, et ta on ülemkohtuniku kompradoor.

Shay palkas enda kaitsjaks koloonia esimese vandeadvokaadi Henry Sirri. Sirr tõi kohtu ette tunnistajad, kelle kohaselt „väga lugupeetav hiinlane“ Shay ei olnud raha küsinud enda tarbeks, „vaid toimis üksnes vahemehena“; et poes elav „paadunud varastatud asjade varjaja“ Sheang-afoo oli Victoriasse läinud täiesti vabatahtlikult ja ilma, et Shay oleks seda eelnevalt teadnud; et õigupoolest oli ta ise hüvitist *pakkunud*; et kaugel sellest, et Sheangi ja tema kokka oleks Shay majas vangis hoitud, lubati neil seal hoopis liiklemiskeelu vältimiseks ööbida. Vandekogu mõistis õigeks vaid Shay-afoo, mitte aga kolm politseinikku, kellest igale määrati karistuseks kuu aja pikkune vangistus.¹⁴²

---

* Välismaise kapitali ja kohaliku turu vahetalitaja.

Mõnikord mässisid kohtuprotsesside osalised viimasel minutil kokkulepete sõlmimiseks asjasse ka kohalikud ninamehed. 1849. aasta juulis aset leidnud kohtuprotsessi – kus kahteteist sõjakomissariaadi teenistus olnud pagarit süüdistati tapmises – eelõhtul pöördusid kaks süüdistuse tunnistajat Ha-wani piirkonna tepo poole

ja tegid ettepaneku, et ta peaks küsima komissariaadi kompradoorilt sadu dollareid, mil juhul nad varjavad end seaduse eest; vastasel juhul aga ilmuvad nad kohtusse tunnistusi andma.

Pakkumist ei võetud vastu, kohtuprotsess toimus ja ülemkohtuniku üllatuseks mõistis vandekogu kaksteist pagarit süüdi. Neist igauhte karistati kahe aasta pikkuse sunnitööga vangistusega. Kuriteo põhjus oli puidu kaalu – millega sõjaväe töövõtjad neid varustasid – pärast tekkinud lööming, kuid kuna nende süüdi olek seati hiljem kahtluse alla, anti neile umbes aasta pärast armu.¹⁴³

Tunnistajatega manipuleerimine. Kui pagarite juhtumi puhul oleks selline plaan õnnestunud, oleks see lisandunud pikka kohtuasjade nimekirja, milledest kõigist tuli loobuda põhjusel, et süüdistuse peamised tunnistajad olid koloonias põgenenud. Just selline omalaadne probleem nagu tunnistajate kohtusse mitteilmumine valmistas 1840ndatel aastatel süüdistavatele pooltele kõige rohkem peavalu. Sel samal põhjusel oldi sunnitud loobuma vähemalt 85 uuringu süüaluse kohtuasjast ning 34 (umbes veerandi) süüaluse kohtuasjast üksnes 1848. aastal.¹⁴⁴ Ametlikult seletati selliseid õigusemõistmise eest kõrvale hoidumisi äraostmise või hirmutamistega ning kahtlemata tihti see nii oligi.¹⁴⁵ Bordellipidaja Le Yun-yowi süüdistamine ebaseaduslikus kinnipidamises 1851. aasta jaanuaris on heaks näiteks, kuidas see kõik toimuda võis. Le *mui-tsai* ehk naissoost palgata teenija Low-awa kaebas magistraadile, et Le sunnib teda vastu tema tahtmist prostitutsioonis osalema. Magistraat andis Le kohtu alla.

Olles jõukas kinnisvaraomanik, sai ta kautsjoni vastu lihtsalt vabaks ning tõendusmaterjalist ilmneb, et teades, et süüdistus kukub ilma peamise tunnistajata läbi, pakkus ta ükskõik kellele tema äraviimise eest 100 dollarit. Tulemuseks oli see, et 2. septembril viisid viis meest Low-awa Lower Bazaarist paadiga vägivaldselt minema. Kolme tunnistaja antud ütlused tõendasid, et Yun-yow ja teine vang olid kohal ja aitasid ning neljas väitis, et Yun-yow oli talle pakkunud tüdruku ära viimise eest 100 dollarit altkäemaksu.¹⁴⁶

Mõnikord ei ilmunud tunnistajad kohale ka teistel põhjustel. Mõni võis vabalt uskuda, et asja esialgse kuulamisega magistraadikohtus lugu lõppeski. Mõni ei nõustunud ootama jääma sellepärast, et neil oli mujal tegemist, või sarnaselt Chinchew linna kauplejate rühmaga, kelle laeva sadamas olles rüüstati, sai neil paigast lihtsalt villand: „nad lootsid leida õigust, kuid *sadama halva maine tõttu* ei tule nad enam kunagi kolooniasse tagasi“.¹⁴⁷ Teised leidsid, et leppimine on hüvituse leidmiseks kindlam moodus: näiteks hoidis kohtu poolt 1854. aasta jaanuaris vabastatud Leong-ahleeni ja Chang-ingi vastu esitatud täpsustamata kaebuse nimetu esitaja teadete kohaselt „eemale, ilmselt eesmärgiga oma vara tagasi saamiseks kokkuleppeid saavutada“.¹⁴⁸

Kohtusse mitteilmuvate tunnistajate probleemi raskendas pikk viivitus magistraadikohtus asja esialgse kuulamise ja ülemkohtu kohtuprotsessi vahel. Sellele lisandus veel kohtu võimetus tunnistajaid kinni pidada või nende kohtusse ilmumist kohustada. Samade hirmutamise, äraostmise või kohtuvälise lahendamise protsesside kaudu julgustas see tunnistajaid ka oma magistraatidele vande all antud ütlustest loobuma või neid muutma. Röövimises süüdistatava kooliõpetaja Chun Mun-ho ja rohukaupmehe Chun Wang-hoi õigeksmõistmine 1847. aasta oktoobris illustreerib takistust, mis juhul kui juhtumi osas jõuti kokkuleppele juba enne kohtuprotsessi, kohtu ette kerkis. Vange süüdistati Aberdeenis asuvat Wong Poon-yuki poodi rüüstanud viiekümne või kuuekümne mehe hulka kuulumises. Kohtus ei suutnud Wong vange tuvastada ning vaatamata sellele, et magistraadi ees olid ka neli tunnistajat mehed tuvastanud, polnud nad kohtus enam kindlad, kas vangid olid röövi ajal seal viibinud. Viimane tunnistaja, Aberdeeni tepo, kinnitas kohtule, et vangid

ei olnud andnud talle raha ütlemaks, et nad ei olnud seal. Ta nägi neid seal, kuid inimesed ütlesid talle, et nad polnud seal. Kui ta magistraadikohtus ütles, et ta oli näinud neid inimesi tagant kihutamas, siis nüüd ta ütleb, et ta oli kaugel ja ütles enne teisiti ainult sellepärast, et tal oli kästud seda teha.¹⁴⁹

Väljaspool võimu haardeulatust oli süüdistatavate sõpradel lihtne tunnistajaid hirmutada ja kubernerid mõistsid seda süüdistuse tunnistajate dilemmat.¹⁵⁰ Takistusega silmitsi seistes abitu, kohus tavaliselt nii mõistev ei olnud. Piraatluses süüdistatavate Foo-ahfooki ja Tsung-

ahfooki kohtuprotsess kestis kogu kolmapäeva, 1852. aasta 15. detsembri, pärastlõuna ning varises lõpuks kokku, kuna süüdistuse peamine tunnistaja To Hoi-choong, kelle venda hoidsid teised piraadijõugu liikmed veel vangis, keeldus koostööd tegemast:

Alguses ei paistnud tõlgi mõistmine talle raskusi valmistavat ning ta vastas meelsasti mitmele küsimusele – kuid kui talt küsiti tema venna nime, ütles ta selleks olevat Achan ning eitas, et tema venda oleks kunagi kutsunud nimega To-aqui. Kuna viimane oli nimi, mille tunnistaja oli andnud vande all politseikohtus, küsiti talt, et kas tema venda kinni hoidvad piraadid olid teda ähvardanud või ta oli sel teemal mõnega neist vestelnud, millele ta vastas eitavalt. Seejärel toodi sisse üks teine tunnistaja Tsai-acheong, kes seletas kõike samamoodi nagu üleval mainitud. Kui tema ette toodi esimene tunnistaja ning talt küsiti, mida ta mõtles sellega, et ta venna nimi ei ole To-aqui, nagu see tunnistaja oli öelnud, siis selle peale ta hakkas naerma ning ütles, et ta ei saa tõlkest aru. Seejärel toodi teine tõlk, kuid kuigi paistis, et tunnistaja vastab küsimustele valmilt, oli tema jutt nii erakordselt vastuolus tema politseikohtus antud tunnistustega, et oli ilmselge, et ta mängib kohtuga. Temalt küsiti, et kas ta mõistab vande olemust, millele ta vastas ei; sama vastuse andis ta ka mitmele teisele talle esitatud küsimusele. Üldõigusnõuniku tungival nõudmisel mõistis Tema Lordlik Kõrgus tunnistaja *lugupidamatuse eest kohtu vastu kuueks nädalaks vangi*. See otsus tõlgiti kõigi kohtus viibivate hiinlaste jaoks valju häälega ja siis korraldati seda tunnistaja jaoks tema enda murrakus, ning siis tuli tema pettus ilmsiks, kuna tema ehmunud ilme reetis, et ta mõistis talle öeldut täielikult.¹⁵¹

Kui süüdimõistmine suudeti saavutada, määras kohus manipuleerimise korral hoiatavad karistused: 1848. aasta veebruaris Chaong-achaongi ja Mok-asuu relvastatud röövi eest sundasumisele saatmine oli „kõige karmim karistus, mis meie seadused hirmutamise katse eest määrata võimaldavad“.¹⁵² Kuid tunnistajad paljastasid enda hirmutamise harva ning jultunud enesele vasturääkimise juhtudel polnud kohtul tavaliselt võimalik teha muud, kui tunnistajaid vlevande andmise eest lühikeste vangistustega karistada ning nii nende olukorda üksnes veel keerulisemaks teha. Hirmutajatele vastuhakkamine võis aga nii mõnigi kord lõppeda surmaga. Vana mees Leong-ahoan, kelle West Pointi piirkonnas asuvasse majja murti 1856. aasta jaanuaris sisse, keeldus kuulda võtmast kahe kohtu alla antud süüaluse sõprade hoiatusi „anda võimalikult leebe tunnistus, tänu millele määratakse neile ainult kerge kas poole aasta või aasta pikkune sunnitööga vangistus; kuid kui ta räägib nii, et nad tema pärast saadetakse sundasumisele... õiendavad nad mehega arved... ehk mõrvavad ta“.¹⁵³ Kahte süüalust karistati kümneks aastaks sundasumisele saatmisega. Paar päeva pärast kohtuprotsessi leiti Leongi maja lähedalt rannast tema moonutatud laip. Tema eakas naine Keong Kum-leong kirjeldas koroneri vandekogule, kuidas kamp mehi vedasid tema ja tema abikaasa randa ning loopisid neid kividega, öeldes ta abikaasale järgmist: „Ah! Sina

põhjustasid ükspäev kahe mehe surma, nüüd klaarime asjad sinuga.”¹⁵⁴ Leong-ahoani mõrv „oli hiinlastele suureks jahmatuseks“ ning põhjustas samal istungjärgul ilmselt ühe piraatlusega seotud kohtuasja kokkuvarisemist, sest tunnistajad ei nõustunud vangide isikut vande all tõendama.¹⁵⁵

4. SÜÜALUSTE KITSIKUS

Ajaleht Friend of China täheldas järgmist:

See, et hiinlastest tunnistajad nii mõnigi kord tõde ignoreerivad, hämmastab kohtuskäimise harjumusega eurooplasi täiesti kindlalt. See ei ole märgatav kätemaksuhimus süüdistatava vastu ning mõjutab harva tunnistuse mõnd olulist osa, kuid siiski suudab see kõigutada kogu tunnistust ning töötab alati vangi kasuks.¹⁵⁶

Isegi kui kedagi polnud hirmutatud või äraostetud ega poldud jõutud ka kohtuvälise lahenduseni, olid hiinlastest tunnistajad eurooplaste silmis alid „kohtuasja kindlustamiseks“ tõde ilustama. Paljud murdusid risküsitluse pinge all: „kui hiinlasest tunnistajat tema ütluse andmise ajal katkestatakse ja risküsitletakse“, märkis Hongkong Register, „satub ta tihti segadusse ning edasist teavet talt enam palju ei saa“.¹⁵⁷ Friend of China järeldas, et kahtlemata kasutas kohtunik lisaks „tavalisele vastupidiste tõendite puudumisel vangi õigeks mõistmisele“ ära ka seda „rahvusele omast viga“.¹⁵⁸ Kuid tavaliselt ei järeldanud vaatlejad ülemkohtu madalatest süüdimõistmismääradest just seda. Pigem näis, et liigagi sageli pääsesid ilmselgelt süüdi olevat süüalused tänu tunnistajatega manipuleerimisele või seadusest möödahiilimiseks advokaatide palkamisele vabaks ning õõnestasid seega õigust. Vaevalt pärineb kohtuprotsessi raportitest ka ajalehe oletus, et süüdistava poole ebausaldusväärsed tõendid toovad süüdistatavale kasu. Otsekui püüdes korvata paljude süüaluste minema laskmist, näitasid raskesse olukorda asetatud vandekogud üha rohkem ja rohkem üles valmidust eirata vasturääkivusi, mõista vange süüdi üksnes kaudsete tõendite põhjal ning teha juhtumite kohta otsuseid pigem nende välise kuju kui tõendite kaalumise põhjal.

Õiglase kohtuprotsessi takistused. Vaesemad ja tutvusteta hiinlastest süüalused seisid silmitsi mitmete takistustega. Tõlkimine oli valiv ja mõeldud peamiselt kohtus olevate

eurooplaste heaks. Kohtumenetlused olid keerulised ja segased. Süüdistajate suhtumine oli tihti jõhker ning isegi räige. Vandekogusid pimestasid rassist ja klassist tulenevad eelarvamused, seda eriti juhtudel, kui ohus oli koloniaalkogukonna vara või turvalisus. Kohtunik Hulme oli oma hoiatavate kohtuotsuste ja mitte-eurooplastest süüdistatavate vastu üles näidatava vaenulikkuse poolest kurikuulus. Barristeri mõjuv kaitse võis maksta vähemalt 50 dollarit, mis oli rohkem kui keskmise hiinlasest süüaluse aastapalk, kuid ometi ei võetud Hongkongis kasutusele Inglise süüpingi lühikokkuvõtte traditsiooni või tava, et kohtunik esineb süüaluse kaitsjana.¹⁵⁹ Isegi kui kaalul oli hiinlasest süüaluse elu, oli ta enamasti kaitseta. Sellistel juhtudel paistis „Inglise viiside“ rakendamine „mõnitusena“, eriti nendel sagedastel kordadel, mil tundus „et vangi koha peal peaks olema hoopis tunnistaja“, märkis China Mail.¹⁶⁰ Yorrick Jones Murrow seletas, et kaitseta hiinlasele

olid nii üldõigusnõuniku ava- kui ka lõpukõne ning ka kohtuniku lõppkokkuvõtte enne vandekogu otsuse tegemist täiesti arusaamatud. Muidugi ta kuuleb tõendeid ning kummutab neist nii palju kui ta tõlgi vahendusel saab. Kui tõlgi ja süüdistajate vahel ei ole kokkumängu või kui vang on tõlgile maksnud või kui ta pole teinud midagi, mis oleks üldõigusnõuniku ärritanud, võib ta karistusest pääseda. Teisest küljest, kui süüdioleval mehel on kaitse, on väljavaated pöördunud; asjaolud, mis seadsid kaitseta mehe ebasoodsasse olukorda, muutuvad vastupidiseks, kui kaitse jaoks palgatakse barrister ning sel juhul õpetatakse välja ka kaitse tunnistajad, samal ajal kui süüdistav pool on risküsitlemisest nii vaevatud, et mõni neist vältimatult murduks ja põhjustaks seega väga suure tõenäosusega kohtuasja luhumise; sest ei saa eeldada, et üldõigusnõunik saaks kogu kalendri eest sama moodi hoolt kanda nagu saab ühe juhtumi eest hoolitseda barrister, keda abistab veel ka nõuandeadvokaat.¹⁶¹

Murrow, kes õigusemõistmise olukorda 1857. aastal nii dramaatiliselt kirjeldas, oli kahtlemata veel solvunud pärast enda hiljutist süüalusena kohtu ette sattumist, mis toimus küll mõnevõrra teistsugustel asjaoludel.¹⁶² Kuid ometi jõuab see kirjeldus kaitseta hiinlasest vangi kitsikuse tuumani ning kirjeldab raskusi, millega ta seisis silmitsi proovides tõestada oma süütust süsteemis, mis vaatamata retoorikale tavaliselt sellist tõestust nõudis.

Ho-amingi kohtuasi. Koloniaalühiskonnas, kus külg külje kõrval eksisteerisid kõige silmatorkavam ekstravagantsus ja töötutele tänavakulidele lubatud napp elatisraha, ei ole lisaks kriminaalõigussüsteemi süstemaatilisele kallutatusele raske ette kujutada ka kuritegevusele tõukavat pinget ja ühtlasi ka soodsaid võimalusi sellega tegelemiseks. 1852. aasta 19. aprillil aset leidnud kohtuprotsess mässus ja piraatluses süüdistatava Ho-amingi üle

on näide sellest, kuidas kohaliku vaesuse, maailma tööturu olukorra, kogukondadevahelise tüli ja koloniaalkogukonna teiste eurooplaste surma eest kättemaksmise vajaduse kombinatsioonist johtus traagiline sündmuste jada. 1851. aasta detsembris palkas üks mees „Kantonis viletsuses oleva“ seitsmeteistkümnepäevase Ho ja tema venna emigrantidest kulidena tööle, ning lubas neile „võõras riigis“ töötamise eest neli dollarit kuus, väljavaatega teenida viie aasta pärast juba 30 dollarit kuus. See „võõras riik“ oli Peruu, mille Chinchasaartel töötasid hiina mehed guaanot kaevates seitse päeva nädalas orjuse tingimustes, mis ühe vaatleja kohaselt „olid võib-olla kõige hullemad ja julmemad terves maailmas“.¹⁶³

1851. aasta 6. detsembril liitusid Ho ja tema vend Cumsingmoonini sadamas briti parklaeval Victory umbes 350 teise kuliga. Igale mehele anti „voodivaip, mõned riided ja üks dollar“. Neli päeva pärast reisi algust võtsid umbes sada kuli laeva enda valdusesse ning mõrvasid kapteni, teise tüürimehe, koka ja ühe meeskonnaliikme.¹⁶⁴ Siis viisid nad laeva Kambodžale kuuluvale Pulo Obi saarele Siiami lahes, kuhu nad jäid kümneks päevaks, laadides maha laeva jäänud tee, lauahõbeda, siidi ja väärisehete lasti. Võideldes üksteisega röövsaagi jagamise pärast ning suutmata laeva käsitseda, lubasid mässajate juhid ülejäänud briti meeskonnal Victory Singapuri viia, pannes enamiku mehi teel mööda Kotšinhina rannikut kaldale. Väike kamp mehi jäi Pulo Obisse röövsaaki valvama. Kamba hulgas olid ka Ho-aming ja tema vend, kes oli saanud mõni päev enne Victory lahkumist hasartmängu pärast tekkinud tülis raskesti vigastada.¹⁶⁵ Kaks Ho kodukohast pärit meest, kes olid riidu Ho ja tema venna poolel sekkunud, mõrvati hiljem kättemaksuks. Järgneva kahe kuu jooksul naasid paljud meestest saarele – paljud neist toodi tagasi Kotšinhina võimude poolt, sest koloonia ei lubanud meestel oma riiki jääda. Tülitsemine ja võitlemine jätkusid kuni 21. veebruarini, mil kõik peale Ho, tema venna ja veel kolme mehe ostsid omale mööduvale džonkile Malaka väina asundustele sõiduks koha, ning võtsid endaga suure osa röövsaagist kaasa. Hiljem samal päeval saabus aga Singapurist saarele Tema Majesteedi aurulaev Salamander, mille peal olid Victory meeskonnaliikmed. Nad leidsid Ho ja tema venna, kes mõlemad aitasid otsida

piirkonnast teisi laevu, kuigi edutult. Kaks päeva pärast otsingute algust Ho vend suri ning nii toodi Ho üksinda Hongkongi ning tema üle mõisteti kohut süüdistatuna mässus, kallaletungis ja piraatluses.

Ho-amingi kohtuprotsessi ajal ütlesid kaks Victory inglise meeskonna liiget, et Ho oli üks mässu juhtidest. Ilma kaitsjata Ho väitis end olevat süütu. Ta tõi välja, et soovides maksta kätte oma venna ja kahe kodukandimehe rünnakute eest, oli ta aidanud vabatahtlikult Salamandrit otsida:

Kui ma oleksin olnud üks peameestest, nagu tunnistajad väidavad, ei oleks mind ilma kõigeta saarele jäetud, vaid ma oleksin koos rahaga põgenenud, nagu nemad tegid. Eurooplased jätsid mu taganemisteeta, sama hästi oleksid nad võinud mind juba ka peast ilma jätta, sest nüüd peetakse mind vargaks. Kui ma oleksin kellegi tapnud, vääraksin ma sama saatust; kuid ma ei ole varas ning mul polnud asjaga mingit pistmist. Oli neli peameest, mina nende hulka ei kuulnud, kuid ma tean nende peresid.

Mis tõde selles ka peitus, oli Ho kaitse kohtu silmis sama hästi kui väärtusetu. Ilma tunnistajate toeta ning nagu kõik selle aja kaitseväited, mitte vande all antud, oli see kahe inglase vande all antud tunnistuse vastu väärt õige vähe. Ho mõisteti süüdi ja teda karistati 15 aastaks sundasumisele saatmisega. Juulis, oma teisel reisel lõunasse, viidi ta Singapuri, kus töötingimused ja väljavaated põgeneda olid märkimisväärselt paremad kui need oleksid olnud Peruu.¹⁶⁶

Kärme kättemaks. Kuigi kommenteerijad Ho-amingi kohtuasja ei arvustanud, märkasid nad kohtu ilmselget ebaõiglust teiste sarnaste kohtuasjade puhul, eriti siis, kui hiinlased olid eurooplaste suhtes vägivalda üles näidanud. Mõnesajaliikmeline haavatav koloniaalkogukond ei pidanud vajalikuks sellist käitumist mitte ainult kärmelt karistada, vaid selle vandekogud tundsid tihti hästi ka ohvreid. Ho-amingi kohtuasja peamist ohvrit kapten Mullinsit teadsid kõik kui „väga süütut ja lahket meest“.¹⁶⁷ Uuringust selgub, et üheksa hiinlasest süüaluse üle mõisteti kohut süütegude pärast, mis hõlmasid eurooplaste mõrva või tapmist, ning kaheksa neist mõisteti süüdi. Nelja karistuseks oli surm, neist kolm poodi üles ja ühele anti lõpuks armu; kolme karistuseks oli protokollitud surmaotsus; üks saadeti eluks ajaks sundasumisele, kuid ta poos end enne kongis üles.¹⁶⁸ Nii politsei agar tegutsemine kahtlusaluste

kinnipidamiseks, mõnele ohvrile püstitatud ausammas kui ka kogukonna üleskutsed kätte maksta, on teravas vastuolus „surma õnnetusjuhtumi tagajärjel“ väitvate vandekogu otsustega, mis koronerikohtus eurooplaste käe läbi surnud hiinlaste kohta kirja pandi.¹⁶⁹ Vaid ühele üheksast võimaldati kaitsja ja vaid ühte koheldi kohtus nii, et kohtuprotsessi ei kritiseeritud pärast kui „kõlbmatult kiirustavat“ või vandekogu otsust kui sobimatut.

Chun Cheong-tai ja Chun Cheong-she kohtuprotsess. Paadimehe Chun Cheong-tai ja tema raseda naise Chun Cheong-she süüdistamine 1854. aastal George Perkinsi mõrvas tõi kaasa palju kriitikat. Sama aasta 15. mail saabus Ameerika kodanik Perkins Hawailt Taani parklaeva Concordia pardal Hongkongi vetesse. Kui laev jõudis Aberdeeni lähedale, üüris ta Chuni paadi, et sõita Macausse, kus teda ootas töökoht Ameerika firmas Williams, Anthon & Co. Saades mõni päev hiljem teada, et Perkins ei olnudki Macausse jõudnud, veetis Caldwell mitu päeva mereväe aurulaeva pardal tulutult lähedal asuvaid saari külastades, pakkudes teabe eest vaevatasu. Hongkongi naastes sai ta Concordia sadamasse toonud lootsilt Chuni kohta informatsiooni. Caldwell otsis Chuni paadi koloniaalregistrist üles, saatis mehed Chuni käendajaks oleva Tin-sungi poe omaniku järele ning „ütles talle, et tema on Cheong-tai kohaletoomise eest vastutav“. Paari järgmise päeva jooksul anti Chuni meeskonna liikmed ja ta naine lootsi abiga politseile üle. Viimaks andis tema paadi käendaja vend 1. juulil ka Chuni ise politseile üle. Väidetavalt maksis valitsus vaevatasudena 700 dollarit.¹⁷⁰

Mõrvas süüdistatava Chuni ja tema naise üle mõisteti kohut 15. juunil peetud erakorralisel kriminaalistungil. Tema meeskonnaliikmed olid ainsad tunnistajad: nad ütlesid, et Chun oli „välismaalast mitu korda keresse pussitanud“, võtnud tema kella ja raha ning siis koos oma naise abiga laiba üle parda heitnud. Kaitsjata Chun väitis, et piraadid olid hakanud tema paati taga ajama ja Perkins oli ise üle parda hüpanud: kuna tema naine oli aga rase, oli ta all haige olnud ja polnud asjast üldse osa võtnud. Vandekogule esitatud kõnes viitas ülemkohtuniku asetäitja Sterling vasturääkivustele süüdistuse tunnistustes, hoiatas, et süüaluste vastu esitatud tunnistused on „parimal juhul kaassüüdlaste ütlused“ ning soovitas

vandekogul kaaluda, kas Chuni paat oli Briti lipu ning seega kohtu jurisdiktsiooni all.¹⁷¹

Üldõigusnõuniku asetäitja Bridges segas korduvalt Sterlingi lõppkokkuvõttele vahele ning palus luba vandekogu jurisdiktsiooni küsimuses kõnetada, kuid tal ei lubatud seda teha.

Seejärel osutas Tema Lordlik Kõrgus kohtuasjas nõutavate kinnitavate tõendite loomusele; kuid selles kõige olulisemas kohtumenetluse etapis paistis Tema Lordlik Kõrgus füüsiliselt nii nõrk olevat, et asja arutamine läks vandekogu kätte, kes kogu kohtuprotsessi vältel polnud ei kohtunikult, süüdistajalt ega ka tunnistajatelt kordagi ühtegi selgitavat sõna küsinud ning nüüd tunnistas mõlemad vangid peaaegu kohe süüdi.

Siis mõistis Sterling „kaastundlikus kõnes“ nii Chuni kui ka tema naise surma, lootes jätkuvalt, et kui naise väited rasedusest leitakse tõesed olevat, näidatakse ta vastu üles leebust.¹⁷²

Ajalehed olid pungil sellise õiguse paroodia vihastest hukkamõistudest. Friend of China taunis advokaate, kes olid ringi looderdanud ja vaadanud vabatahtlikult oma teenuseid pakkumata pealt, kuidas kohtu all olevat kahte süüalust ootas süüdimõistva kohtuotsuse korral surm. Ajaleht arutles, kas kiire protsess oli andnud Chunile aega suhelda kodukülas elava perega, kelle juurde osa Perkinsi vara oli jäetud. Samuti väitis väljaanne, et Chuni ja tema naise vastu tunnistanud olid hoopis ise tegelikud kuriteo toimepanijad, kelle juhiks oli olnud Chuni paadi roolimees Nan Koon (või Lund Coon), keda ei olnud leitud. Friend of China arvates oleks paremad tulemused saavutatud siis, kui mõlemad vangid ja tunnistajad oleksid Hiina valitsusele üle antud.¹⁷³ Hongkong Register kritiseeris Bridgest „ninaka“ katse eest süüdimõistva kohtuotsuse kindlustamiseks „mängida mitte üksnes vandekogu poolehoiule, vaid ka hirmudele“. Samuti vaidlustas see kohtu õiguse mõista kohut juhtumi üle, mille osalised ei olnud Briti alamad ning mis leidis aset väljaspool koloonia jurisdiktsiooni. Küsimus oli eriti tähtis, kuna kaalul oli mitte midagi vähemat kui süüdistatavate elu, „vaatamata sellele, et see oli vaid vaese ja harimatu metslasest Hiina paadimehe väärtusetu elu“.¹⁷⁴

Isegi peamagistraat Hillier väljendas kohtuasja kohta surmaotsuste arutelul kubeneri asetäitja kolonel Caine'i juhitud täidesaatva nõukogu istungil kahtlust.¹⁷⁵ Sellele vaatamata kinnitas nõukogu Chuni surmaotsuse, kuid ülemkohtuniku asetäitja soovitusel kergendati

tema naise karistust ning see muudeti eluks sundasumisele saatmiseks.¹⁷⁶ Chuni süüs täielikult veendunud, otsustas Caine, et „teda on vaja karmilt karistada teiste hirmutamiseks“. ¹⁷⁷ Chun poodi üles 27. juunil. Selle skandaalse kohtuprotsessiga kohtu mainele tekitatud haavad paranesid aga kiirelt, kui Chuni pahelisuse tegelik ulatus ilmsiks tuli. Hongkong Register kirjutas, et vangimajas hukkamist oodates oli Chun ühele vangivalvurile pakkunud Perkinsi kuldkella ja 450 dollarit, kui ta laseb tal põgeneda.¹⁷⁸ Poomist kajastades märkis Friend of China, et „tundub, et peaaegu viimne kui üks Hongkongi paadimees uskus, et Chun-chuen-tai oli süüdi ning umbes tosin neist tegid tõelisi jõupingutusi, et aidata kaasa tema arreteerimisele, näidates nii välja oma põlastust selle jäleduse vastu“. ¹⁷⁹

Kaitse argumendid. Ajalehed pöörasid erilist tähelepanu selliste kohtuprotsesside õiguse kvaliteedile, kus ohvriteks olid eurooplased ja mille hiinlastest süüaluseid ootas süüdimõistmise korral surm: polariseerunud koloonias, kus hirmunud ja isoleeritud eurooplaste kogukond oli valmis verd nõudma kohe, kui süüalune kord juba peos oli, olid sellised kohtuasjad väidetava erapooletu õigusemõistmise lõplikuks mõõdupuuks. Ebaõigluse uurimisest sellistes sagedamates kohtuasjades, kuhu olid segatud ainult hiinlased, oli ajakirjandus vähem huvitatud. Palju iseäralikke küsimusi süüaluste kohtlemise osas kerkib esile seoses „maanteeröövide harilike juhtumitega“, mis väga sageli kohtusse jõudsid, kuid mida ajalehed kajastasid tavaliselt vaid mõne lausega. Nende süütegude – mis hõlmasid tavaliselt tühist hulka raha või vara – eest olid kohtu all uuringu 65 süüalust. Enamike juhtumite puhul mõisteti nad süüdi üksnes ohvrite tunnistuste põhjal ning neid karistati tavaliselt kümneks aastaks kuni kogu eluks sundasumisele saatmisega. Mitte üheski sellises kohtuasjas ei olnud vangidel kaitse abi ning vaid väga harva esinesid tunnistajad süüaluste kaitseks. Kui vangi kaitse on üldse protokollitud, siis pole see tavaliselt muud kui väide, et süüdistus on esitatud pahatahtlikkusest.

Kuid ka need, kes suutsid endale selliste juhtumite puhul tunnistajad hankida, leidsid nad tihti olevat sama ebausaldusväärsed kui süüdistuse tunnistajad. Näiteks Chung Tung-wang, kes oli 1850. aasta detsembris kohtu all relvastatud röövi eest, mille käigus oli ta Lo Tuck-sowlt väidetavalt võtnud riided ja kolm šillingit, tõi asja esialgsel kuulamisel magistraadi ette kaks tunnistajat: tema kivikaevurist isand vandus, et Chung oli röövi toimumise ajal tööl olnud, ning East Pointis asuva templi preester kandis hoolt teda iseloomustava tunnistuse eest. Kuid kumbki tunnistaja ei ilmunud peamisele kohtuprotsessile kohale. Chung mõisteti süüdi ning teda karistati viieteistkümneks aastaks sundasumisele saatmisega.¹⁸⁰ Isegi kui nad ilmusid kohtuprotsessile kohale, võisid kaitse tunnistajad olla pigem koormaks kui abiks. 1856. aasta juulis peetud sarnasel kohtuprotsessil väitsid süüalused Lee-ahseen ja Wong-ahsee, et korjates jalga vigastanud kaastöötajale (kivilõikurile) ravijuuri, oldi neid eksikombel röövliteks peetud.

Neli naist olid kohtus nende tunnistajateks, kuid nad kõik rääkisid üksteisele vastu, ning üks mees vandus, et nad olid tema jaoks kiviraiduritena juba *mitu* aastat töötanud. Seejärel uuris vandekogu vangide käsi ning kuulutas, et need on nagu pehmed naiste käed, ilma ühegi haamri ja peitli hoidmise jäljeta. Seejärel ütlesid vangid, et kui neid alguses kinni peeti, lubati neid kohe tagasi vabaks lasta, kui nad kumbki 10 dollarit maksavad. „Ühehäälselt süüdi: karistuseks protokollitud surmaotsus“. Üks kaitse tunnistaja nimega Chum Moey anti pärast üldõigusnõuniku avaldust valevande andmise eest kohtu all.¹⁸¹

Selliste kaitsete edu saavutamise tõenäosus oli väga väike isegi kõige vastutulelikemate vandekogude ees. Kuid nagu raportid vihjavad, usaldasid vandekogud selleks ajaks rohkem juba enda intuitsiooni ja oletusi „hiinlaste iseloomu“ kohta. Kaitse väited olid üha rohkem ja rohkem liiased ning isegi nendel vähestel kordadel, kui süüdistava poole tõendid olid vandekogu veenmiseks liiga nõrgad, „oli vangide kaitse nagu ikka üks valede pundar ja seda täiesti asjatult, kuna nende vastu ei olnud mingeid tõendeid“. ¹⁸² Vähemalt kahes uuringu all olnud kohtuasjas tuleb ilmsiks, et süüalustele keelati vangis kohtuprotsessi oodates oma sõpradega suhtlemine vaatamata sellele, et vangimaja eeskirjades oli selline õigus kindlalt sõnastatud.¹⁸³

Mõnikord kaitse ka töötas. Vastandina sellele, et süüaluseid vabastati lihtsalt tunnistajate mitteilmumise või juriidiliste vormistusvigade tõttu, mõisteti umbes 21% uuringu

süüalustest õigeks süüdistava poole väheusutavate tõendite tõttu või tänu kaitse veenvale süüdistuse tagasitõrjumisele. Kuigi alati ei kindlustanud ka need õigeksmõistmist, olid selliste kaitsete aluseks tavaliselt alibid, arusaamatused ning eurooplaste ja lugupeetavate hiinlastest poepidajate iseloomustavad tunnistused. Mõnel korral oli õigus kindlalt valitsemas.¹⁸⁴ Kuid järjest rohkem otsustasid vandekogud süüdistaja mitte süüaluse kasuks isegi juhul, kui süüdistava poole tõendites esinesid jõhkrad vasturääkivused. Sama vandekogu langetas kokku kaheksat süüalust hõlmanud kahes järjestikuses kohtuasjas 1852. aasta oktoobris süüdimõistvad otsused vaatamata sellele, et kohtunik (Sterling) juhtis tähelepanu süüdistuse tõendites esinevatele vastuoludele. Esimese kohtuasja seitsmest süüalusest neli mõisteti süüdi piraatluses ohvrite haavamisega ning nende karistuseks oli protokollitud surmaotsus.¹⁸⁵ Teise kohtuasja ainsat süüalust, „väga vana ja tülikat seaduserikkujat“ Mun-achooki, „kelle seljal oli näha palju ihunuhtluse jälgi“, karistati viiedollarilise pangatähe varguse eest kümneks aastaks sundasumisele saatmisega. Tema eelnevad süüdimõistmised oli Bridges arvanud väga tavatult süüdistuse hulka ning kui kohtunik viitas lõppkokkuvõttes vastukäivustele süüdistuse tõendites, ütles esivandekohtunik, et nad on oma otsuse juba teinud.¹⁸⁶

Mõnikord oli ülekohus nii ilmselge kui vähegi olla võib. 1855. aasta detsembris oli kohtu all Foong-achow, keda süüdistati katses paadiniselt kümme dollarit välja pressida, ähvardades naist tema laste äraviimisega. Ülemkohtunik Hulme'i pika haiguse ajal ning tavaliselt tema aset täitva üldõigusnõuniku puudumisel oli see üks kohtuasjadest, kus kohut mõistis kuberner Bowringu (kelle õigus seda teha oli juriidiliselt kaheldav) määratud komisjon, kuhu kuulusid üldõigusnõuniku asetäitja, koloniaalminister ja briti vägede komandör. Foongi kohtuasja süüdistava poole tõendid sisaldasid arvukaid vasturääkivusi ning kui riiklik süüdistaja üritas takistada politseinikku andmast vangi tõenäoliselt süüst vabastavat tunnistust, varises juhtum kokku. Foong sõnas oma kaitstes, et ta oli paadiinimestele kümne dollari eest võrku müünud ning kui ta oli nende juurde tagasi läinud, et vahetada välja üks võltsitud dollar, ta vahistati. Komisjoni lõppkokkuvõtte enne vandekogu otsuse tegemist, mille

esitas üldõigusnõuniku asetäitja Bridges, oli vangi suhtes nii eelarvamusi täis, „et see sarnanes pigem kaitsekõne kui süüdistusega“. Vandekogu „mõistis vangi oma otsuses süüdi, kuid ütles seda nii vaikselt, et registripidaja pidi üle küsima, kas nad ütlesid *süüdi* või *mitte süüdi*“. Kohus karistas Foongi 15 aastaks sundasumisele saatmisega, kuid ta pääses karistustest end vangimajas üles puues.¹⁸⁷

Piraatluses süüdistatavana kohtu all. Süüaluste abitus kasvas vastavalt neile esitatud süüdistuse raskusele. Kõige suuremas kitsikuses olid piraatluses süüdistatavad, keda oli uuringu süüalustest enam kui veerand. Süüdimõistmismäär oli selle süüdistuse puhul 72% ning pea kõiki süüdimõistetuid karistati vähemalt 15 aastaks sundasumisele saatmisega. Siin ei ole arutlusel nende süütegude metsikus, probleem on hoopis kohtu valmisolek süüdimõistvate kohtuotsuste saavutamiseks Inglise õiguse põhimõtted kõrvale heita. Võimu kokkuvarisemine Hiina lõunaosas 1840ndate lõpul ja 1850ndatel tegi võimalikuks suurte piraadilaevastike moodustumise, mis koos olemasoleva traditsioonilise oportunistliku piraatlusega takistas kaubanduse toimimist piki Hiina rannikut ja mõnikord blokeeris lausa Hongkongi sadama. Kuna Hongkong arvati olevat piraatide peakorter ning kuna piraadid ründasid üha rohkem Euroopa laevu, vajas koloniaalvalitsus heidutavaid näiteid. Jurisdiktsioonilised peensused jäeti kahe silma vahele – umbes kolmandiku kohtuasjade aluseks olid Hiina vetes toime pandud süüteod.

Selliste kohtuasjade süüalused seisis silmitsi nelja takistusega. Esiteks oli neil tavaliselt võimatu enda kaitseks tunnistajaid kutsuda, sest juhtumid olid aset leidnud sadu miile kolooniast eemal. Teiseks rääkisid paljud kohtutõlkidele mõistmatutes murretes. Kolmandaks, piraatide hulgas levinud kombe tõttu kasutada oma vange sunnitöölisena, polnud paljud süüalused tegelikult üldse mitte piraadid või olid kuriteod toime pannud ähvardamise tõttu.¹⁸⁸ Samuti nagu pahatahtliku süüdistamise vastusüüdistused, ei avaldanud kohtule muljet ka kaitse tõendamata väited ähvardustest või väärtuvastamisest. Neljandaks, piraatluse asjatundjate sõnul oleksid iga Hiina aluse kõik meeskonnaliikmed valmis piraatidena käituma,

kui neil selleks vaid võimalus tekiks: süüdi olek konkreetses kohtuasjas oli kohtule vahest vähem tähtis kui eeldus, et kõik hiinlastest meremehed on juba oma klassist tulenevalt kuritegevusele kalduvad.¹⁸⁹

Kui väga nad ka end kaitsta ei proovinud, tegi vandekohtunike roidumus ja ükskõiksus võimalikuks suurte hulkade väidetavate piraatide massilise süüdimõistmise. Wong Che-foo ja veel kolmeteistkümne vangi süüdistamisel 1852. aasta oktoobris suutsid süüdistuse tunnistajad tuvastada vaid kolm vangi: kaks peamist tunnistajat ei suutnud neist aga ühtegi kindlalt tuvastada. Kõik 14 vangi väitsid, et piraadid olid nad endid vangi võtnud – mõni esitas üksikasjalikke kaitseväiteid ja tõi kohtu ette ka tunnistajaid. Ülemkohtuniku asetäitja Sterlingu

lõppkokkuvõtte oli kõige raskepärasem ja tüütum ning tundus, et ei vandekogu ega ka publik kuulnud sellest pea sõnagi; *kõik* vangid mõisteti *süüdi* ning protokollis märgiti kohtuotsusena „Surm“.¹⁹⁰

Pärast seda kui vandekogu mõistis Mak-afa, „kes oli oma isa väidete järgi kindlalt idioot“, 1855. aasta jaanuaris järjekordselt kiirustades piraatluses süüdi, lubas teda protokollitud surmaotsusega karistanud kohtunik tema vaimset tervist uurida: kuberner andis talle neli kuud hiljem kuninganna sünnipäeval armu.¹⁹¹ Lan-ahoani, Lee-assee ja Kwok Che-hopi kohtuprotsessil 1855. aasta septembris saatis vandekogu mehed 15 aastaks sundasumisele, võttes vastu ebahariliku kohtuotsuse: „süüdi, kuid väga ebapiisava tõendusmaterjali põhjal“.¹⁹² Wong-ashingle, kellele natuke rohkem kui aasta hiljem piraatluses süüdistatavana sama karistus määrati, anti varsti pärast kohtuprotsessi ülemkohtuniku soovitusel armu, kuna koloonia kirurg avastas, et juba viimased viis aastat oli ta täiesti pime olnud.¹⁹³

Piraatluses süüdistamisega seoses toob uuring tõenäolistest väärtuvastamistest ka teisi näiteid, kuid mitte ükski neist ei ole rahutuks tegevam kui 1857. aasta jaanuaris piraatluses ja mõrvas süüdi mõistetud ning armuandmise soovituseta surma mõistetud Wong-awahi kohtuasi. Juhtumist ei ole säilinud mitte ühtegi ajaleheartiklit: pärast seda kui samal kuul üritati mürgitada kogu eurooplaste kogukonda, valitses koloonias tõeline paanika ja tõenäoliselt oli ajalehtedel muuga tegemist. Peamiseks allikaks on seega Wong-awahi

palvekiri, mille andsid kubernerile üle kaks eurooplast, kes mõlemad olid veendunud, et vastu on võetud ekslik kohtuotsus. Nende vaadet toetas ka uus pearegistripidaja* Daniel Caldwell. Wong oli pärit Hongkongist sada miili idas paiknevast Haifengi linnast. Ta polnud mõistnud Hongkongi kohtus tõlkide kasutatavat murret

ning seega ei olnud arvatavasti paljustki tema kohtuprotsessiga seonduvast kohtus aru saanud. Tal ei olnud mingit abi ning tundub, et ka enne kohtuprotsessi ei olnud talle teatatud, et teda võiksid abistada tema kasuks kostvad tunnistajad.¹⁹⁴

Oma palvega kaasas olevas avalduses annab Wong aru sellest, kuidas ta oli töötanud kaubadžonkil, mida olid 1856. aasta oktoobris, kui purjekas oli olnud tagasiteel Hongkongist Haifengi, rünnanud piraadid. Ta sai rünnaku käigus haavata ja viidi piraadilaevale, kus teda sunniti piraatide heaks töötama. Detsembri alguses ründasid piraadid ühte Fujiani džonkit ja tapsid kaks meeskonnaliiget. Kui võitlus sai läbi, tõid nad Wongi alumiselt tekilt üles, et ta aitaks röövitud kaupa nende laevale tuua. Wongil õnnestus mõnele džonki meeskonnaliikmele oma murrakus selgeks teha, et ta ei kuulu tegelikult piraatide hulka. Haavade tõttu haige, jäeti ta kuu hiljem Lintini saarele, kuid mööduv kalapaat korjas ta üles ja tõi Hongkongi, kuhu ta saabus 16. jaanuaril. Ta sai ühelt kodukandimehelt abi ja õiendas mõned oma isiklikud asjad firmas nimega Hong-thai-hong. Hiljem samal kuul kohtas ta Hongkongi tänavatel detsembri alguses rünnatud Fujiani džonki madrust, kes süüdistas teda piraatluses ja toimetas ta politsei kätte. Wongi kohtuprotsess leidis ülemkohtus aset 29. ja 30. jaanuaril. Tema avalduses seisab:

Minu üle kohtumõistmise esimesel päeval toodi minu vastu kohtusse neli tunnistajat ja mind süüdistati piraatluses. Järgmisel päeval oli tunnistajaid kuus ning mind süüdistati mõrvas. Ma protesteerisin nende süüdistuste vastu ning nõudsin, et tõlk teeks teatavaks minu soovi kutsuda kohtusse Hong-thai-hongi liikmed kui mind iseloomustavad tunnistajad, kuid seda ei lubatud, ning mulle öeldi, et kohtunik on minu kohtuasjas juba otsuse langetanud.¹⁹⁵

Olles lugenud ülemkohtuniku märkmeid kohtuprotsessi kohta ja nägemata ühtegi põhjust armu anda, kinnitas kuberner 16. veebruaril surmaotsuse.¹⁹⁶ Kolm päeva hiljem poodi Wong vangimaja territooriumil üles.¹⁹⁷ Raportis, mis nõudis tungivalt vanglasse teise tõlgi saatmist, teavitas peamagistraat Henry Tudor Davies oma ülemusi sellest, et „veel kolm päeva

---

* Daniel Caldwelli täispikk ametinimetus oli *Registrar General and Protector of Chinese* ehk pearegistripidaja ja hiinlaste kaitsja ning lisaks registreerimisega seotud ülesannetele kuulusid tema kohustuste hulka näiteks kuritegevuse ennetamine, hiinlastest elanike kaitsmine ja erinevate lubade väljastamine ning tema õiguste hulka igasse hiinlasele kuuluvasse majja ja paati sisenemine. (Munn 1998: 400–401)

pärast tema süüdimõistmist ei teadnud Wong tegelikult, et tema kohtuprotsess on läbi, ning ka siis sai ta seda teada üksnes tänu misjonärist külalisele“.¹⁹⁸

★ ★ ★ ★ ★

Kui palju oli nende aastate jooksul koloonias õiglast kohtlemist? 1858. aasta veebruaris mõtiskles Bowring: „On lohutav, et mitte kuskil Hiinas ei ole *nii palju* Õiglust ega *nii vähe* äraostetavust kui siin ning arvestades meie käsutuses olevaid vahendeid, saame me palju paremini hakkama kui võiks arvata“.¹⁹⁹ Tegelikult ei olnud see väga suur lohutus. Naaberprovintside Guangdongi ja Guanxi kindralkuberner Ye Mingchen (kes oli siis kui Bowring neid sõnu kirjutas Hongkongi sadamas HMS Inflexible pardal vang) kelkis oma vangistajate ees „jämedalt naerdes“, et ta on surma mõistnud rohkem kui 100 000 kaasmaalast.²⁰⁰ Rohkem kui ükski kuberner enne teda võis Bowring väita, et rikkad ja auväärased hiinlased voolasid nüüd korratusest pääsemiseks ja Briti võimu kaitse all elamiseks kolooniasse: „erapooletus, millega õigust mõistetakse“, järel das ta aasta hiljem, „on hiinlaste silmis saavutamas kõige tervitatavat mõju“.²⁰¹ Kuid oletused, mida tema ja teised kaitsekõnelejad Inglise õiguse erapooletuse kohta tegid, ei pea lähemal uurimisel paika.

Vaatamata Bowringu enesekindlatele väidetele on küsitav, kui legitiimne Inglise õigus varajase Hongkongi hiinlastest elanike arvates siiski oli. Kui hiinlastest ametnike Briti võimu kui mässulise valitsuskorra iseloomustus piirkonna tavaelanikke mõjutas, mida see arvatavasti tegi, siis asetus Inglise kriminaalõigusesüsteem paljude silmis tõenäoliselt natuke kõrgemale kui teised võistlevad omavolilised ja tihti röövellikud piirkonnas võimule pürgijad nagu salaühingud, piraadijõugud ja väljapressijad. Koloonia õigusasutustel jäi puudu pikaajalisusest, rahva tunnustusest ning religioossest ja kultuurilisest üksmeelest, millele neile vastavad asutused Inglismaal rajatud olid. Nende menetlused ja korralduspõhimõtted olid Hiina tavadest niivõrd erinevad ning nende tulemused Inglise õiguse väidetavate eelistega niivõrd ebakõlas, et on kaheldav, kui paljud hiinlased tegelikult nende eesmäärke üldse mõistsid. Vaatamata selle ekslike kohtuotsuste ja liigsete karistuste julmusele, ei saa väita, et

Inglise õigus oma madalate süüdimõistmismääradega oleks raskeid kuritegusid väga eemale peletanud. Soodsate võimalustega, mis piinarikkad menetlused ja kergesti tüsistavad vandekogud väljapressijatele pakkusid, kohtud tegelikult lausa soodustasid kuritegevust: isegi kohturuum ise oli taskuvaraste ja teiste pisivaraste kurikuulsaks tegevuskohaks. Ühel mälestusväärse korral 1850. aasta oktoobris varastati kohtuhooned uksevõtmest ja aknahaakidest paljaks – samal ajal pidas ülemkohus seal kriminaalistungit.²⁰²

See peatükk põhineb mahukal uuringul ja on mõnevõrra keerukalt kirjeldanud kohtuasju seletamaks Hongkongi varajase ülemkohtu kriminaaljurisdiktsiooniga seotud probleeme ning illustreerimaks ebaõiglust, mille need tõenäoliselt esile kutsusid. Probleemid olid: esiteks, võõra ja keerulise kohtusüsteemi äkiline rakendamine selleks ettevalmistamata inimestele, keda õigusemõistmisega tegelevad eurooplastest kolonistid väga vähe mõistsid või kellele vähe kaasa tundsid; teiseks, vandekogude sügav ja kogemustega juurdunud kahtlus, et enamik kohtu ette sattuvatest hiinlastest on ebausaldusväärsed, ebaausad ning juhul kui nad ise manipuleerimisega ei tegele, langevad kergelt selle lõksu; kolmandaks, arusaam, et kohtu süüdimõistmismäärad on liiga madalad, selle menetluslikud tagatised liiga lihtsalt ära kasutatavad, selle vandekogu otsused liiga ettearvamatud ja selle karistused liiga leebed selleks, et kuritegevust – mille küüsis jätkuvalt vaevlesid nii koloonia kui ka selle ümbruses olevad kaubateed – eemale peletada.

Teadete kohaselt kohturuumis ja sellest väljaspool asetleidnu ei paista kinnitavat koloonia algusaja ametnike ja mõne ajaloolase väiteid Inglise õiguse erapooletuse kohta Hongkongis. Samuti on küsitav, kas ülemkohtu õigusemõistmine kohtuasjades, kus süüalusteks olid mitte-eurooplased, oli mingiski mõttes järjekindel ja vastutustundeline. Kui defineerida õigust (mille määratlus on sarnane nii Inglise kui ka Hiina õiguskultuuris) kui kurjategijate vastutuselevõtmist, nende vastutuse ulatuse kindlaks tegemist kuriteos avatud ja reguleeritud menetluste abil ning karistuste määramist vastavalt nende rollile, siis olid hiinlastest süüalused ülemkohtu ees igal sammul halvemas olukorras. Paljude kohtuasjade

puhul on küsitav, et juhul, kui antud kuritegu üldse aset leidis, kas siis oli selle eest vastutav ka süüdimõistetu. Kohtu kaitsemeetmetest oli süüdistatavale kasu vaid niipalju, kui ta neid mõistis: Inglise menetlused olid tavalisele hiinlasest süüalusele arusaamatud ning paljudes olulistest kohtuasjades neid kahtlemata ei järgitud. Euroopa vandekogud, keda süüdistajad tagant kihutasid ja keda kohtunikud tihti ei ohjeldanud, tegid tunnistajate ebausaldusväärsuse tasa sellega, et olid valmis hiinlastest süüaluseid süüdi mõistma isegi siis, kui tõendid seda ei õigustanud. Määrares isegi selle aja standardite kohta karme karistusi, püüdsid kohtunikud kohtuotsuste heidutavat mõju suurendada.

Ilma selliste väidete järjepidevuseta kuberneride retoorikas ja hilisemates koloniaalajaloo versioonides oleks erapooletuse küsimusega peamurdmine naiivne ja ebaaus: naiivne, sest koloniaalametnike retoorikat võib vaevalt puhta kullana võtta; ebaaus mitte üksnes seetõttu, et on kaheldav, kas ükskõik kas Inglise või mõni muu õigussüsteem oli sel perioodil erapooletu ja kuritarvitamisest vaba²⁰³, vaid ka sellepärast, et püüdes õiguskorda säilitada, olid Hongkongi kolonistid silmitsi üha tõsisemaks muutuva hädaolukorraga. See olukord oli osa suuremast rahutuste ja põhjalike muutuste protsessist, mis naaberprovintsidest oli juba õiguse normaalse toimimise üle võimust võtnud ning tõenäoliselt oleks õigussstandardeid kompromiteerinud ka kõigis teistes ühiskondades. Selles peatükis käsitletud kümne aasta jooksul kasvas Hongkongi rahvastik rohkem kui kolmekordselt. See 1850ndate aastate keskel kiirenenud järsk kasv on osaliselt koloonias suurenenud kauplemisvõimaluste tunnusmärgiks ning osaliselt seletatav laiahaardelise ülestõusu ja kodusõjaga Hiina lõunaosas, mis mõlemad põhjustasid kuritegevust nii koloonias kui ka selle ümbruses. Vägivald, segadus ja vaen, millest nende aastate kohturaportid on ääreni täis, on sama rabavad kui ülemkohtu menetlusi iseloomustav eelarvamus.

Brittide kohalolek Hiina rannikul ei kutsunud regioonis vägivalda esile, kuid muutis seda märgatavalt hullemaks. Sarnaselt teiste Briti võimu institutsioonidega pakkus ka ülemkohus koloonia hiinlastest elanikele võimalusi väljapressimiseks ja manipulatsiooniks,

mida kohtuprotsessidel antud tunnistustele tuginedes ilmselt laialt ära kasutati. Kuid kolonistide silmis näis veel hullem, et ei ülemkohus ega ka kogu kriminaalõigussüsteem laiemalt ei suutnud kaitsta eurooplaste elusid ja vara röövelliku hiinlaste kogukonna ega ka vaenuliku Hiina valitsuse eest. Ülemkohtu vahendid olid ebapiisavad mõistmaks kohut nii koloonias kui ka taamal kohtu jurisdiktsiooni alla kuuluvatel meredel. Neid takistusi mõistes asus koloniaalkogukond nõudma muutusi ning valitsus vastas reformidega. Juba kümme aastat enne Bowringu lohutavaid märkusi Inglise õiguse tervitatavate mõjude kohta olid tema eelkäijad alustanud süüaluste õiguste kärpimist, võimalusel ülemkohtu vältimist ning enda käsutuses olevate otsesemate ja vägivaldsemate vahendite kasutamist. Sellise tegevuse eesmärgiks oli kaitsta üha rohkem hirmul koloniaalkogukonda assimileerumata hiinlaste eest, kes kolonistide arvates olid nii julmaks muutunud nende enda ühiskonnasisese vägivalla tõttu. Järgmine peatükk keskendub nendele meetmetele ja nende aluseks olevatele hoiakutele.

¹ „China Mail“, 18. september 1862, 150.

² Laong võis oma karistustest ära kanda kõigest seitse kuud: „Leong Awa“ oli üks 19 vangist, kellele anti 1845. aasta mais kuninganna sünnipäeval armu. „Hongkong Register“, 8. oktoober 1844, 170; „Publication of the Sentence of Criminals“, 7. oktoober 1844, FO 233/185, nr 19; Bruce Kaine'ile, 18. mai 1845, PRO HK/HKRS 100, 151.

³ 1844. aasta määrus nr 1. Määrus lükati tagasi põhjusel, et see dubleeris Briti impeeriumi olevasolevat orjapidamisalast seaduste kogumit ja läks sellega osaliselt vastuollu. Koloniaalministeerium Davisele, 12. august 1844, CO 129/5, 320–322.

⁴ „Friend of China“, 5. oktoober 1844, 528.

⁵ „Publication of the Sentence of Criminals“, 7. oktoober 1844, FO 233/185, nr 19.

⁶ Katsed hinnata, mis karistused oleksid vangidele Hiina kohtus määratud, saavad loomulikult olla üksnes hüpoteetilised ning neid peab täpsustama keeruliste arvutustega, mida Hiina seadused karistuste jagamisel kasutasid, lisaks tuleb arvesse võtta ka regiooni halvenevat õiguskorda. Igal juhul oleksid aga paljud süüteod suure tõenäosusega lahendatud mitteametlikult. Qingi koodeks määras inimeste orjastamise eesmärgiga röövimise eest karistuseks 100 lööki tugeva bambuskepiga ning seaduserikkuja tema kodukohast alatiseks 3000 li (umbes 1000 miili) kaugusele väljasaatmise. Selliseid karistusi kergendati sageli ning naiste puhul oleks need tõenäoliselt asendatud trahviga. Qingi koodeksi all oleksid kohe pärast Laonge sissemurdmises – 50 dollari väärtuses Burd, Lange ja Co. territooriumilt purjeriide röövimises – süüdi mõistetud kaheksat Hiina meest karistatud varguse ja öösel teise majja sisenemist reguleerivate punktide alusel (kuna sissemurdmine ei olnud Qingi koodeksis eraldi süüteona välja toodud). Kui vara väärtus jagada süüteos osalenud meeste arvuga, oleks karistuseks olnud tõenäoliselt 50 lööki tugeva bambuskepiga ning süüteo käsivartele tätoveerimine; oleksid territoorium omanik või tema teenijad sissemurdjad otse kuriteolt tabanud ja nad tapnud, oleks see õigustatud olnud. Ülemkohus määras selles kohtuasjas karistuseks aga kogu eluks sundasumisele saatmise. „Hongkong Register“, 8. oktoober 1844, 170; William C. Jones (tõlk.), „The Great Qing Code“ (Oxford: Clarendon Press, 1944), 33, 251, 257–8, 263.

⁷ „China Mail“, 18. jaanuar 1849, 10.

⁸ Hongkong Register kurtis eurooplaste suhtes admiraliteedikohtus üles näidatava ebaõigluse üle. Kahel omavahel mitte seotud kohtuprotsessil 1849. aasta novembris süüdistati Iiri laeva tüürimeest James Burke'i ja Leung Yun-taud vastavalt riisumises ja piraatluses. Mõlema juhtumi kaitsja William D'Esterre Parkeri vastuväide oli, et süüdistused olid võetud vara omandiõigusega seotult vigased. Burke'ile koostati kiirelt uus süüdistus, tema üle peeti kohut, ta mõisteti süüdi ja talle määrati karistuseks viieteistkümneks aastaks sundasumisele saatmine. Tema kaassüüdlane, John Newton, mõisteti kaheteistkümneks kuuks vangi. Avastanud teises süüdistuses vea, laskis ülemkohtunik Leungi vabandusse, kes Hongkong Registeri arvates läks otsesemaid Lower Bazaari, et kõiki oma sõpru piraatlusega saadud tulust lõbustada, „juues vaatamata oma südametunnistusele Inglise õiguse ja Inglise advokaatide pika eluea ja heaolu terviseks“. Väljaanne lisas, et ebaõiglust suurendas veel ka asjaolu, et Burke oli süütegu sooritades purjus, Leung aga teisalt oli väidetava süüteo – „millega kaasnes avalik vägivald ning millega vähimagi vastupanu puhul oleks kaasnenud ka halastamata veresaun“ – ajal täie mõistuse juures. Pärast Hongkongi piiskopi ja teiste väiteid Burke'i moraalse paranemise, lugupeetud päritolu ja selle kohta, et tema tervis on pärast nii pikka aega Victoria vangimajas halvenenud, anti Burke'ile (kelle karistust oli juba nagunii vähendatud neljale aastale) 1852. aasta mais armu. Pärast kuut kuud vangistust põgenes Newton koos ühe teise eurooplasest vangiga Victoria vangimajast. Mõlemad tabati juba samal päeval Taipingshani piirkonnas asuvast bordellist. Kuid tagaajamise käigus uskus politsei ekslikult, et vangid on ühe sadamast kiirustades lahkuma paadi pardal. Korduvatele hoiatustele vaatamata keeldusid paadis olnud hiinlased peatuma, vastates, et „neil on enda riiki jõudmisega kiire“. Seersant da Silva käsul avas politsei tule ja tappis paadi omanikust vana mehe. Koronerikohtu otsus oli „surm õnnetusjuhtumi tagajärjel“. „Hongkong Register“, 27. november 1849, 190, 25. mai 1850, 87; „China Mail“, 22. november 1849, 187; „Friend of China“, 29. mai 1850, 170, 29. mai 1852, 170; Bonham Greyle, 28. november 1849, CO 129/30, 347–8; Smith Bonhamile, 29. märts. 1852, CO 129/40, 118; Jervois Pakingtonile (ja koloniaalministeeriumi kommentaarid), 26. mai 1852, ibid., 110–15.

⁹ Norton-Kyshe, J.W., „The History of the Laws and Courts of Hong Kong, Tracing Consular Jurisdiction in China and Japan, and including Parliamentary Debates, and the Rise, Progress, and Successive Changes in the Various Public Institutions of the Colony from the Earliest Period to the Present Time“ (kaks köidet, London, 1898, kordustrükk Hong Kong: Vetch&Lee, 1971), I, vii–ix.

¹⁰ Norton-Kyshe'i mahukas töö on väärtuslik allikas: isegi kolonialismivastane Hiina koolkond tugineb oma kõige viimases katses demonstreerida ülemkohtu rassilist kallutatust just sellele. Inglisekeelsete ajalookäsitluste hilisemad hinnangud varajasele kohtusüsteemile on tavaliselt olnud valmis tunnistama koloonia haldurite retoorikat, süüvimatate kohtute igapäevastesse toimingutesse. Sarnaselt Norton-Kyshe'ile rõhutab ka Endacott, et Hulme'il oli eurooplastest kolonistide hulgas erapooletu kohtuniku maine ning täheldades, et „hiinlased osutasid probleemseteks ning Briti ideedele õiguskorrast raskesti alistatavateks“, kaitseb ta lisaks ka hiinlastest elanikkonna kontrollimiseks kasutusele võetud abinõude rangust. Sarnaselt möönab ka Welsh koloniaalvalitsuse hoolimatust koloonia hiinlaste suhtes, kuid väidab – küll küllaltki ekslikult – , et „kohtuprotsesside puhul, kus

süüaluseid ootas süüdimõistmise korral surm, olid seadused ja karistused kõigile võrdsed. Eurooplaste üle mõisteti kohut, neid peksti ja isegi poodi avalikult sama moodi ja samade süütegude eest kui hiinlasi¹¹. Hiljutine Hongkongi ajalugu käsitlev dokumentide kogu kommenteerib varajase perioodi kohta, et „mis puutub õiglusesse, olid hiinlased põhimõtteliselt rahul. [...] Briti kohtutesse sattuvaid hiinlasi koheldi tavaliselt õiglaselt ja mõistlikult, vaatamata selle aja eelarvamustele, mis mõjutasid magistraate ja kohtunike sama palju kui kõiki teisi“. Yu, S. ja Liu, C. (toim.), „Shijiu Shiji de Xianggang“, „Hong Kong: Unicorn Press, 1994), 184–9; Endacott, G. B., „A History of Hong Kong“ (teine väljaanne, Hong Kong: Oxford University Press, 1964), 62–3, 71; Endacott, G. B., „A Biographical Sketch-Book of Early Hong Kong“ (Singapore: Eastern University Press, 1962), 62, 66–71; Welsh, Frank, „A History of Hong Kong“ (London: HarperCollins, 1993), 165–6, 247; Tsang, Steve (toim.), „Government and Politics: A Documentary History of Hong Kong“ (Hong Kong: Hong Kong University Press, 1995), 5.

¹¹ Kohtu tsiviiljurisdiktsioon on hetkel Yale'i Ülikooli doktorandi Wendie Schneideri doktoritöö teemaks. Bonhami väide, et aastate 1848 ja 1853 aastate vahel ei toodud kohtu ette mitte ühtegi juhtumit, kus nii hageja ja süüalune olnuksid hiinlased, tõstatab sarnaseid küsimusi Inglise õiguse efektiivsuse kohta hiinlaste silmis. Bonham seletab seda hiinlaste kalduvusega oma tülid ise lahendada. Väidet peab täpsustama sellega, et odav lihtmenetlus, mille tasu tõsteti 1849. aastal võlgade sissenõudmise juhtumite puhul 100 dollarilt 500 dollarile, oli hiinlastest protsessijate hulgas väidetavalt populaarne. Samas heidutas neid kindlasti tõlkide pidev puudumine. Bonham Greyle, 5. detsember 1853, CO 129/43, 391; Davis Greyle, 14. märts 1848, CO 129/23, 258–9; 1849. aasta määrus nr 3; „Hongkong Register“, 23. jaanuar 1849, 14–15; „Friend of China“, 26. mai 1849; Mitchelli memorandum, 1. november 1850, CO 129/34, 347.

¹² Selle perioodi rangelt kronoloogiline kirjeldus on raamatus Norton-Kyshe, „History...“, I, peatükid 8–19. Tema kirjeldus ei rõhuta kohtu probleeme piisavalt ning peatub menetluslikel ja jurisdiktsioonilistel reformidel vaid põgusalt, proovimata seletada nende tähtsust. Üldine oletus (vaata D. M. Emrys Evansi sissejuhatust G. R. Sayeri raamatule „Hong Kong 1841–1862: Birth, Adolescence and Coming of Age“, xv) on, et Norton-Kyshe'il oli ligipääs ulatuslikele ametlikele protokollidele, mis on praeguseks haihtunud. Kuigi Norton-Kyshe viitab paar korda nüüdseks kättesaamatutele materjalidele, ei ole vähemalt selle varajase perioodi kohta tõendeid, et ta alusmaterjaliks olid ametlikud protokollid. Tema peamisteks allikateks olid ajalehed ning tal ei olnud ligipääsu kuberneride konfidentsiaalsetele kiirteadetele, nõukogu koosolekuprotokollidele ega teistele praegu kättesaadavatele ametlikele allikatele. Lõbusa ja teravmeelse biograafia temast on kirjutanud Peter Wesley-Smith, *James William Norton-Kyshe*, „Hong Kong Law Journal“, vol 2, nr 3 (1972), 278–93.

¹³ Norton-Kyshe, „History...“, I, ix.

¹⁴ India karistusseadustik kehtestati alles 1862. aastal: nii see kui ka Bentincki 1820ndate ja 1830ndate aastate reformid olid oluliste India mõjudega. Eriti kasulikud India kogemuse arutelud on Fisch, J., „Cheap Lives and Dear Limbs: The British Transformation of the Bengal Criminal Law 1769–1817“ (Wiesbaden: Steiner, 1983); Stokes, E., „The English Utilitarians in India“ (Oxford University Press, 1959), 140–231; P. J. Marshall, „Bengal: The British Bridgehead: Eastern India 1740–1828“ (Cambridge University Press, 1987), 128–131; Cohn, B. S., „Colonialism and Its Forms of Knowledge: The British in India“, peatükk 3. India mõjusid Bentacki reformidele ja Macaulay karistusseadustiku kavandile käsitleb Kartik Kalyan Raman artiklis *Utilitarianism and the Criminal Law in Colonial India: A Study of the Practical Limits of Utilitarian Jurisprudence*, „Modern Asian Studies“, vol 28, nr 4 (1994), 739–791.

¹⁵ Hongkongi ja Tseiloni kogemusi võrdleb Anton Cooray essees *Asian Customary Laws through Western Eyes: A Comparison of Sri Lanka and Hong Kong Experience*, Louis A. Knafla ja Susan W. S. Binnie (toim.) raamatus „Law Society, and the State: Essays in Modern Legal History“ (Univeristy of Toronto Press, 1995); ning Vijaya Samaraweera –*The Ceylon Charter of Justice of 1833: A Benthamite Blueprint for Judicial Reform*, „Journal of Imperial and Commonwealth History“, vol 2, nr 3 (mai 1974), 263–277. Sir Alexander Johnston, endine Tseiloni ülemkohtunik ja Aasia õigussüsteemide ekspert (ning Pottingeri asetäitja Alexander Johnstoni onu), pakkus Briti välisministeeriumile Hongkongi õigussüsteemi koostamisel abi: Johnston Aberdeenile, 6. veebruar 1843, CO 129/3, 135–142.

¹⁶ Tavaliselt kirjeldavad ajaloolased Singapuri (mida nii Pottinger kui ka Davis nägid Hongkongi eeskujuna) algusaastaid kui „õigusliku kaose“ perioodi. Kuni 1867. aastani moodustasid Singapur, Penang ja Malacca Briti India kontrolli all olevad Malaka väina asundused. Ajaloolased ei ole siiani päris kindlad, millal Inglise õigus ametlikult Singapuris kasutusele võeti, kuigi praktilistel põhjustel jõustati see Malaka väina asunduste Teise Õiguste Hartaga (*Second Charter of Justice for the Straits Settlements*) 1826. aastal ning esimesed kriminaalvandekogu istungid peeti 1826. juunis. Alates koloonia asutamisest 1819. aastal kuni 1826. aastani põhines Singapuri kriminaalõigus Malai õiguse, Hiina kapitani või pealiku süsteemi (mis mitteametlikult kestis edasi kuni 1836. aastani) ja Inglise põhimõtetele magistraatide poolt mõistetaval „materiaalõiguse“ segul. Isegi pärast 1826. aastat, mil seati sisse ametlikud Inglise õigusasutused, näikse ebapiisavad vahendid, harvad kriminaalistungid, Singapuri vähetähtis positsioon India poliitilises süsteemis ja kuberneride ja kohtunike vahelised vaidlused olevat Inglise õiguse ulatust ja tõhusust kahandavat. Enamik ajalookäsitlusi rõhutavad kohaliku ametnikkonna ning linna rahvastikus enamuse moodustavate hiinlaste, muslimite ja hindude kommetele tehtavate mõõnduste tähtsust. Pottinger Briti impeeriumi volinikele, 17. september 1842, CO 129/3, 113; Davis Stanley, 21. detsember 1843, CO 129/4, 276; Buckley, C. B., „An Anecdotal History of Old Times in

Singapore“ (1902, korduustrükk, Singapore: Oxford University Press, 1984), 111–115, 204; Braddell, R. St. John, „The Law of the Straits Settlements: A Commentary“ (Singapur: Kelly&Walsh, 1915, korduustrükk Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1982), 23–27; Sheridan, L. A. (toim.), „Malaya and Singapore, The Borneo Territories: The Development of their Laws and Constitutions“ (London: Stevens&Sons Ltd. 1961), 14–17; Kevin Tan Yew Lee, *A Short Legal and Constitutional History of Singapore* ja Walter Woon *The Applicability of English Law in Singapore* Walter Wooni (toim.) raamatus „The Singapore Legal System“ (Singapur: Longman, 1989), 11–16, 112–114; Andrew Boon Leong Phang, „The Development of Singapore Law“ (Singapur: Butterworths, 1990), 34–37.

¹⁷ Ellioti ja Bremeri avalik teadaanne, 1. veebruar 1841, Canton Press, 13. veebruar 1841.

¹⁸ 1840. aastate alguses kavandasid kindralmajor Sir Hugh Cough ja mõni tema ametnik „väga kasutamisvalmis seaduste koodeksi kogukonna Hiina osa valitsusele, mille kohaldamine oleks antud peamiselt inimeste endi kätte“. The Times kirjutab, et värskest ametisse määratud peamagistraadina oli Hongkongis ka Caine „koostanud õigusemõistmiseks juhiste koodeksi“, kuid mitte ühtegi muud seda kinnitavat tõendit säilinud pole ning tõenäoliselt viitas see Caine'i toetumisele Stautoni Qingi koodeksi tõlke esimestele lehtedele. „Friend of China“, 19. oktoober 1853, 337; „The Times“, 4. september 1841, 5b.

¹⁹ „Nii nagu meie teisi kohtleme, koheldakse ka meid“, kommenteeris James Stephen koloniaalministeeriumist. „Nii nagu meie keelame hiinlastel omada jurisdiktsiooni nende sadamates viibivate Briti alamate üle, nii peame lubama ka hiinlastel keelata meil omada jurisdiktsiooni Hongkongis viibivate Hiina alamate üle“. Briti impeeriumi volinikud Pottingerile, 1., 7. ja 13. september 1842, CO 129/3, 98–9, 103–111; Stepheni koosolekuprotokoll, märts 1843, ibid., 165–6.

²⁰ Peamine kirjavahetus sel teemal: CO 129/3, 94–8, 112–4, 151–70, 184–5, 221–4; arutluse kokkuvõtte: Endacott, G. B. „Government and People in Hong Kong 1841–1962: A Constitutional History“ (Hong Kong: Hong Kong University Press, 1964), 27–35. Probleemi arutlus Hiina läbirääkijate seisukohalt: Sun Daigang, „The Last Pitch: A Critical Study of the Supplementary Treaty of the Nanking Treaty“, magistratöö (avaldamata, Toronto Ülikool, 1996).

²¹ Selles süsteemis hoidis Euroopa politsei korda, Hiina kohus tegi vastavalt Hiina õigusele Hiina alamate vastu esitatud süüdistustega seondult otsuseid ja konsulaarametnikud olid Hiina kohtuniku kaasistujateks kaitsmaks eurooplaste huve ning avaldamaks karistustele piiravat mõju. Detailse kaasaegse kirjelduse selle kohtu tegevusest 1870. aastatel on kirjutanud W. Macfarlane, „Sketches in the Foreign Settlements and Native City of Shanghai“ (Shanghai Mercury, 1881). Kohtu ajalugu käsitleb A. M. Kotenevi raamatus „Shanghai: Its Mixed Court and Council“ (Shanghai: North China Daily News & Herald, 1925).

²² Pottinger Stanley, 9. detsember 1843 (lisadega), CO 129/2, 381–432.

²³ Pottinger Aberdeenile, 13. juuni 1843, CO 129/3, 358–60.

²⁴ Eurooplaste ekstraterritoriaalse kontrolli õigus Hiinas oli antud Briti kaubanduse valveametnikele antud juba 1833. aastal „Hiina ja India kaubanduse reguleerimise aktiga“ (*An Act to regulate the Trade to China and India*) (3&4 Wm IV c, 93). Akt andis valveametnikele õiguse luua kriminaal- ja merejurisdiktsiooniga kohus. Nii Elliot kui ka Pottinger olid ilma erilise eduta proovinud kasutada neid õigusi, et Esimese oopiumisõja ajal ja vahetult pärast seda viia läbi vandekogu protsesse Briti alamate ja teiste mittehiinlaste üle.

²⁵ Mäletades oma konflikte kaupmeestega ajal, mil ta oli kaubanduse valveametnik, andis Davis 1843. aastal Stanley nõi, et „mitte miski ei pane Hiina valitsust Briti riigitegelast rohkem austama kui ilmne tõsiasi, et ta kontrollib oma inimesi tõhusalt. Selle võimu olemasolu pani neid austama Briti Ida-India Kompanii nii kaubandusliku kui ka poliitilise võimuga presidendi rolli ning selle puudumise tõttu ignoreerisid ja põlastasid nad hilisemat Briti võimu ametnikku“. Vaatamata sellele toodi väliskaubandusele avatud sadamatest Hongkongi vandekogu ette väga väike hulk inimesi. Kümne aasta jooksul (1848–1857) olid vaid kolm ülemkohtu ette toodud süüalust pannud kuriteo toime väliskaubandusele avatud sadamates: nende seas oli kaks riisumises ja vastavalt Shanghais ja Foochow linnas laeva süütamise eest süüdi mõistetud aasialast (kes olid tõenäoliselt kas Indiast või Malaisiast ja seega eeldatavalt Briti alamad) ning laskari mõrvas süüdistatud, kuid õigeks mõistetud inglase. Davis heidutas konsuleid vange mõne väiksena õigusrikkumise kui mõrva eest Hongkongi kohtusse andmast. Tema 1847. aastal sätestatud konsulaarmäärused laiendasid konsulite kohtumõistmisega seotud võimu ja piirasid konsulite otsuste ülemkohtusse edasikaebamist. Pottinger Aberdeenile, 3. september 1842, FO 17/57, 207; Davis Stanley, 21. detsember 1843, CO 129/4, 279; „Hongkong Register“, 23. detsember 1851, 203, 9. ja 11. oktoober 1855, 162, 177; Davise ringkiri konsulitele, 22. november 1844, FO 17/90, 6–7; 1847. aasta konsulaarmäärused nr-d 1 ja 2.

²⁶ Friend of China juhtis tähelepanu sellele, et on võimaik tuua vaid üks näide sellise kohtu kolooniale peale sundimisest ning „see leidis aset New South Walesis koloonia algusaastatel, mil elanikkond koosnes süüdimõistetutest ja metslastest ning nende sõjaväelastest valitsejatest“. „Friend of China“, 24. aprill 1844, 342, 5. aprill 1845, 736

²⁷ 1844. aasta määrus nr 6. Friend on China leidis, et enam julmemaid seadusi polnud mitte kunagi ühelegi kolooniale kaela veeretatud, „inimesed ei saa unustada institutsioone, millest juba noorpõlvest saadik on neile räägitud kui rahvusliku ohu ja võõraste imetluse objektidest“. „Friend of China“, 24. aprill ja 7. september 1844, 342, 496.

²⁸ Hongkongi viitseadmiraliteedi kohus pidas oma esimese istungi 1847. aasta jaanuaris. Kohtu eesistujaks oli volinike kogu, kuhu kuulusid ülemkohtunik (kes juhtis menetlust), koloniaalminister ning mereväehvitser. Kohus omas jurisdiktsiooni avamere kriminaalasjade (peamiselt piraatluse) ning teatud mereõiguse alla kuuluvate tsiviilasjade üle. Pärast üldist Briti impeeriumi seadusandluse muutmist 1850. aastal, neelas ülemkohus selle jurisdiktsiooni. „China Mail“, 14. mai 1846, 50; aktid 12&13 Vic. c. 96.

²⁹ Bayly, C. A., „Imperial Meridian: The British Empire and the World, 1780–1830“ (London: Longman, 1989), peatükid 4 ja 7. „Jurisdiktsioonilise imperialismi“ teooria ja praktika üle 19. sajandil arutleb W. Ross Johnston raamatus „Sovereignty and Protection: A Study of British Jurisdictional Imperialism in the Late Nineteenth Century“ (Durham: Duke University Press, 1973). Kui Ross Johnson käsitleb „tsiviliseerimata“ piirkondi (peamiselt Aafrika ja Vaikse ookeani piirkond) sajandi lõpu poole, siis esimeses peatükis käsitletud peamised kaalutlused ning kogemused mujalt on olulised seoses Hongkongi varajase ülemkohtu ulatusliku jurisdiktsiooniga ning kohalike briti ametnike vastandlike tunnetega Hiina valitsuse osas – nimelt, kas põhjusel, et tal puudub kontroll Hiina rannikupiirkondade üle, tuleks sellesse suhtuda kui pool-tsiviliseeritud võimu või siiski kui kõigi õigustega suveräänsesse riiki.

³⁰ Bowring Labouchere’ile, 24. aprill 1856, CO 129/55, 182.

³¹ Davis Stanley, 21. detsember 1843, CO 129/4, 278.

³² „Friend of China“, 19. jaanuar 1843, 175.

³³ „Hongkong Register“, 4. jaanuar 1843, 3.

³⁴ Samas kirjas, kus ta kirjutab „võrdsete seaduste“ eelistest, tegi Davis ettepaneku, et koloonia hiinlased ja eurooplased alluksid eraldi jurisdiktsioonile ning hiinlaste üle mõistetakse õigust kasutades „kriminaalõiguse kõige kokkuvõtlikumaid laade“. Davis rakendas üheksa määrust, mis sisaldasid üksikasjalikke tingimusi hiinlastest elanike karistamiseks. Selle peatüki kolmas ja neljas osa tõstatavad mitmeid küsimusi Hulme’i erapooletuse kohta. Bowring lisas oma eelkäijate omadele veel kuus otseselt diskrimineerivat seadust, kuid veel 1858. aastal eitas ta koloonia eurooplasi soosiva klassipõhise seadusandluse olemasolu. Davis Stanley, 21. detsember 1843, CO 129/4, 276; Bowring Lyttonile, 18. september 1858, CO 129/69, 248–9.

³⁵ Beattie hoiatab eeldamast, et need põhimõtted ulatuvad Inglise õigusajaloos kaugele tagasi: eriti just süütuse presumptsioon kehtestati täielikult alles 18. sajandi lõpus. Kuid 19. sajandi keskpaiga Hongkongile eriomane retoorika tuvastab need neli põhimõtet selgelt kui Inglise õiguse postulaadid. Beattie, J. A., „Crime and the Courts in England 1660–1800“ (Princeton University Press, 1986), 340–41.

³⁶ Pottinger tegi selgeks, et need avastused oleksid tal takistanud järgimast Caine’i soovitud süüdistatavad Hiina võimudele üle anda, isegi kui plaanitud jagatud jurisdiktsiooniga oleks edasi mindud. Algselt oli kaebuse esitaja pöördunud maismaal paikneva Nantou maakonna Hiina magistraadi poole ning oli kirjalikult kohustatud nõustuma sellega, et kui süüdistus kukub läbi, langeb talle omaks sama karistus, mis muidu süüdistatavale määratakse. „Endastmõistetavalt“ oli kaebuse esitaja taotlenud väidetavate mõrvarite küsitlemist piinamise teel ning pärast ülestunnistust vastavalt seadusele karistamist. Juhendades Caine’i väidetavaid mõrvareid mitte üle andma, märkis Pottinger, et „pärast seda uurimist oleks see peaaegu sama kui nad süüdistatavas kuriteos süüdi kuulutada“. Nii Caine’i kui ka Pottinger juhtisid ähvardavalt tähelepanu sellele kui „täiesti väärtusetud“ tunnistajate ütlused ilma kaudsete tõendita olid – järgneva kümnendi domineeriv probleem Inglise õiguse meetodite Hongkongi hiinlastest elanikkonnale rakendamise debatis. Pottinger Stanley, (lisadega), 9. detsember 1843, CO 129/2, 381–417.

³⁷ Thomas Chisholm Anstey kõne avalikul koosolekul Newcastle’is 1859. aasta juunis, „Newcastle Chronicle“, 25. juuni 1859 (lisa), CO 129/2, 381–417.

³⁸ „China Mail“, 11. detsember 1851, 199. Sarnane kommentaar: Calcutta ajalehe Englishman katkend ajalehes „Hongkong Register“, 7. aprill 1846, 54.

³⁹ Eriti heaks allikaks on kuberner Patteni poliitiline kõne seadusandlikule nõukogule, 2. oktoober 1996. „South China Morning Post“, lisa, 3. oktoober 1996.

⁴⁰ Woosnam D’Aguilarile, 14. märts 1844, CO 129/5, 223.

⁴¹ Munn, C., *Scratching with a Rattan: William Caine and the Hong Kong Magistracy, 1841–1844*, „Hong Kong Law Journal“, vol 25, osa 2 (1995), 224–6.

⁴² „Friend of China“, 21. august 1844, 478.

⁴³ „The Times“, 7. juuni 1845, 6d.

⁴⁴ Davis Stanley, 29. jaanuar 1845, CO 129/11, 75.

⁴⁵ „Friend of China“, 26. veebruar 1845, 692; kiri korrespondendilt Senex, „China Mail“, 6. märts 1845, 11.

⁴⁶ Davis Aberdeenile, 25. juuli 1845, FO 17/100, 195; „Hongkong Register“, 24. juuni ja 8. juuli 1845, 101–102, 111; „Friend of China“, 5. juuli 1845, 840.

⁴⁷ Kaks aastat tagasi oli Pottinger täheldanud, et teatavasti pole Qiying nõus – vähemalt mitte kirjalikult – loovutama Briti võimudele Hongkongis õigust puua Hiina alamaid. Davis Stanley, 4. juuli 1845, CO 129/12, 263; Pottinger Aberdeenile, 27. juuli 1843, CO 129/3, 364–5.

⁴⁸ James Stephen kartis, et jagatud jurisdiktsioon kannaks edasi mõtet, et Hongkong loovutati Suurbritanniale „üksnes valdamiseks, kuid mitte ülemvõimu omamiseks“. Kuid nii koloniaalministeerium kui ka õigusametnikud nõustusid siiski skeemi kui ajutise abinõuga. Ka Pottinger ise järeldas, et otsus mõrvas süüdistatavaid „Tema Majesteedi seitset hiinlastest alamat“ üle anda oli kinnitanud „kogu Inglise ülemvõimu

selle koloonia ning selle hiinlastest elanike üle, ilma et keegi selles tulevikus kahtleks või ette heidaks“. Stephen Addingtonile, 22. veebruar 1843, CO 129/3, 94–96; Stepheni koosolekuprotokoll, *ibid.*, 165–166; õigusametnikud Aberdeenile, 18. märts 1843, *ibid.*, 166–170; Addington Stephenile, 22. märts 1843, *ibid.*, 151–159; Pottinger Stanley, 9. detsember 1843; CO 129/2, 381–2.

⁴⁹ Davis Stanley, 21. detsember 1843, CO 129/4, 275; Davis Aberdeenile, 3. märts. 1845, CO 129/14, 105–106.

⁵⁰ Qiying Davisele, 3. jaanuar 1845 (kättesaamise kuupäev), CO 129/11, 50–52.

⁵¹ Eitamaks ülemkohtu jurisdiktsiooni sel viisil Hongkongi kahe eurooplase mõrvas süüdistatuna kohtu alla toodud Chui-apo üle, viitas kaitsja 1851. aastal varasele kokkuleppele Pottingeri ja Qiyingi vahel. 1858. aastal viieteistkümnendaastase kellassepa õpipoiisi Hyacinth Royani mõrva eest tagaotsitava Look-ahsongi jälitati läbi Macau hasartmängu monopolisti ametiruumide Macau lähedal asuva külan. „Tugev kamp läks sinna ning ähvardades kogu küla maha põletada kui poissi välja ei anta, hirmutasid nad elanikke näitama välja maja, kus poiss end varjas, ja piirasid selle sisse. Avastades, et ta leiti üles, hüppas nurjatu kurjategija põgeneda proovides aknast välja ja murdis jala“. Vaadata tasub ka kuuenda peatüki kolmandas osas kirjeldatud Ho-apo juhtumit. „China Mail“, 13. märts 1851, 43; Bowring Labouchere’ile, 23. aprill 1857, CO 129/63, 17–24; Weatherhead, A., „Life in Hong Kong, 1856–1859“, 8, trükkis ilmumata loeng: Weatherheadi pojapoja poeg härra James Lepper andis käsikirja hoiule Hongkongi Ülikooli raamatukogu osakonda Hong Kong Special Collection.

⁵² Hongkongi valitsuse poolt nõutud kahtlusaluste seas oli ka Cheang See-kin, kes oli 1865. aasta veebruaris Hongkongis asuvast Central Bank of Western India pangast pärast mitu nädalat maa alla tunneli kaevamist varastanud 117 000 dollarit ning sissemurdja, kes 1865. aasta oktoobris oli sisenenud kuberneri majja ja varastanud sealt kuberneri asetäitja Merceri perekonnareliikviaid. Mercer kirjutas: „Kui läheks nii halvasti, et sellest saadaks üldiselt teada, pakuks see Hongkongi hiiglasuurele hiinlaste kogukonnale – kellest enamik oleksid igal ajal valmis rüüstamise ja vägivalda kuritegudega riskima – väljavaadet olla kõikide karistuste suhtes täiesti immuunsed. Mul poleks isegi vaja tuua välja neid tagajärgi nagu elu ja varaga seotud suurenenud ebakindlus Hongkongis ning tõsist lööki, mis sellega koloonia heaolule antaks“. Mercer Galdwellile, 11. juuli ja 25. oktoober 1865, CO 129/105, 458–73, CO 129/107, 107–111; „Hongkong Government Gazette“, 11. veebruar 1865, 46; Legge, J., *The Colony of Hong Kong*, „Journal of the Hong Kong Branch of the Royal Asiatic Society“, vol 11 (1971, 172–913), 179.

⁵³ Ülemkohtu 1844. aasta määruse nr 15 osa 3 deklareeris, et „Inglismaa õigus kehtib antud Hongkongi koloonias täielikult, välja arvatud juhul kui seda pole koloonia elanikele või kohalike olusid arvesse võttes võimalik kohaldada“. Sellised erandid ei olnud asjaõigusele laiendatavad ega võinud kuninganna ülevõimu alt kõrvale kalduda. Neid sätteid kordas ülemkohtu esimest määrust asendav 1845. aasta määrus nr 6. 1846. aasta määrus nr 2 määras Inglise õiguse vastuvõtmise kuupäevaks (pärast mida võisid koloonias jõustuda vaid konkreetsetl Hongkongile rakendatud või kohaliku seadusandlusega vastu võetud seadused) 1843. aasta 5. aprilli – kuupäev, mil kuninglik harta tõstis Hongkongi koloonia staatusesse. Norton-Kyshe arvab, et Inglise õiguse võetigi koloonias tarvitusele just hartaga, kuid nagu Wesley-Smith välja toob, siis harta sellist sätet ei sisalda. Norton-Kyshe, „History...“, I, 23–24; Wesley-Smith, P., „The Sources of Hong Kong Law“ (Hong Kong University Press, 1994), 88–91.

⁵⁴ Vaata D. M. Emrys Evans, *Common Law in a Chinese Setting – The Kernel or the Nut?*, „Hong Kong Law Journal“, vol 1, nr 1(1971), 9–32. Oma Hiina tavaõiguse Malaisia, Singapuri ja Hongkongi Inglise kohtutes vastuvõtmist (ja inglispärastamist) käsitlevas uuringus näeb Hooker nendes kolmes piirkonnas abielu, lapsendamise ja testamendi küsimustega seondult selget sarnasust. Hooker, M. B., „Legal Pluralism: An Introduction to Colonial and Neo-Colonial Laws“, (Oxford: Clarendon Press, 1975), 158–81.

⁵⁵ Eeldati, et alistatud ja asustamata territooriumitel jääb kuni Inglise õiguse vastuvõtmise konkreetsete säteteni kehtima kohalik õigus. Pärast vastuvõtmise kuupäeva jõustunud seadused pidid olema kolooniale Briti impeeriumi seadusega, valitsuse määrusega või kohaliku seadusega konkreetsetl rakendatud: nii tehti näiteks 1850ndatel kui võeti vastu määrusi rakendamaks Inglismaa kohtu- ja kriminaalseaduse reforme Hongkongis. Arvukate Hongkongi koloniaalaja algul Inglismaal tundmatuid kriminaalkuritegusid loovate seadustega (peatükid 3, 6 ja 8) seondult oli õigusemõistjaks pea alati magistraadikohus.

⁵⁶ Kuigi eeluurimiskohtu vandekogud muutusid 19. sajandi lõpus Inglismaal justkui formaalsuseks ning 1933. aastal need keelustati, olid nad 19. sajandi esimesel poolel siiski tõhusad ebavajalike ja faktidega tõendamata süüdistuste välja tõrjumisel. Philips, D., „Crime and Authority in Victorian England: The Black Country, 1835–1860“, (London: Croom Helm, 1977), 102–103.

⁵⁷ 1844. aasta määrus nr 15, osa 92; 1845. aasta määrus nr 8, osa 1. Inglise menetlustava sel perioodil kirjeldab Philips raamatus „Crime and Authority...“, 110–123.

⁵⁸ 1844. aasta määrus nr 15, osa 72; 1845. aasta määrus nr 7, osa 1.

⁵⁹ Juhul kui Indias mõistis vandekogu indialase üle kohut, oli seal tavaks lubada, et pool vandekogust koosneb indialastest. Kui ühe Hongkongi varajase kohtuprotsessi ajal üks indialane seda õigust nõudis, kohus keeldus. Davis Stanley, 16. juuli 1845, CO 129/12, 312.

⁶⁰ Kohturuumis olid hiinlastest pealtvaatajate jaoks pingid ja eurooplaste jaoks toolidega kõrgemad alad. Reporterid istusid süüdistavate jaoks keelatud võrega eraldatud alas laua taga: mõni, näiteks John Cairns ja Andrew Shortede tegid reporteritööd vandekogu loozist, olles ise vandekohtunikena ametis. Varajases

magistraadikohtus oli kontrast veelgi teravam – isegi süüdistatavatena kohtus olevad lugupeetud eurooplased istusid seal tihti magistraatide pingis. „Friend of China“, 20. aprill 1850, 126; kohtuosakonna mööbli nimekiri, august 1861, CO 129/82, 46; „China Mail“, 2. august 1867.

⁶¹ Hiinlastest süüaluste muljeid kohtust käsitleb näiteks neljas osa ning nendest annavad ettekujutuse ka Lee-afooki, Wong-aungi ja Wong Poong-neeni kohtuasjad viienda peatüki esimeses osas.

⁶² Enamik õigussüsteeme, kaasa arvatud Inglise süsteem, sisaldasid ulatuslikku religioosset või jumalaga seotud elementi, vahest erandlikult Hiina süsteem seda ei sisaldanud. Hiina õiguse filosoofilise aluse üle arutlevad Derk Bodde and Clarence Morris raamatu „Law in Imperial China“ (Harvard University Press, 1967) esimeses peatükis, Ch'ü T'ung-tsu raamatu „Law and Society in Traditional China“ (Haag: Mouton, 1961) kuuendas peatükis ja Geoffrey MacCormack raamatu „The Spirit of Traditional Chinese Law“, (Athens&London: University of Georgia Press, 1996) neljandas ja seitsmendas peatükis. Vannete probleemi käsitleb viienda peatüki teine osa.

⁶³ Vastutus ja põhjuslikkus erinesid eriti seoses perekonnasidemetega ühendatud inimestega: minia võidi mõista kägistamissurma selle eest, et tema äi – kiirustas miniat peksma selle eest, et toit polnud korralikult küpsetatud – komistas ja kukkus. Kasulik arutelu sel teemal leidub MacCormacki raamatu „The Spirit of Traditional Chinese Law“ viiendas peatükis ning E. Alabasteri raamatu „Notes and Commentaries on Chinese Criminal Law“ (London, 1899) kaheksandas peatükis. Hiljutises uuringus Shanghai segakohtu kohta väidab Thomas B. Stephen, et Qingi süsteem polnudki tegelikult üldse õigussüsteem, vaid sõjaväeliste võimustruktuuridele sarnane distsiplinaarsüsteem: see on vaieldav ning igal juhul on kaheldav, kas Stepheni katse teha vahet „distsiplinaarse“ Hiina süsteemi ja Inglise „õiguse“ süsteemi vahel kehtib ka varajase Hongkongi kohta. Stephens, T. B., „Order and Discipline in China: The Shanghai Mixed Court 1911–27“ (Seattle: University of Washington Press, 1992), peatükid 2 ja 3.

⁶⁴ Alabasteri raamat „Notes and Commentaries on Chinese Criminal Law“ suhtub Qingi koodeksisse sümpaatiaga. Ka Bodde ja Morris rõhutavad, et Hiina õigusemõistmise edukuses mängisid tähtsat rolli rahumeelsed ja kindlalt paigale seatud tingimused. Samuti märgivad nad, et misjonärid ja teised lääne vaatlejad hakkasid Hiina õigusemõistmist ulatuslikult kajastama 19. sajandi keskel, mil laialt levinud korratuse tõttu olid karistused eriliselt karmid. Bodde ja Morris, „Law in Imperial China“, 109. Tänuväärne allikas on ka Hsu, B., „The Common Law in Chinese Context“ (Hong Kong University Press, 1992), 37.

⁶⁵ Bonham Greyle, 26. veebruar 1849, CO 129/28, 258. Loomulikult õigustas vastupidine väide Hiinas olevatele Briti alamatele mõeldud erikohtuid. Qingi õigus jagas varavastaste kuritegude osas Inglise õiguse karmi vaadet: 1820ndate ja 1830ndate majanduslanguse ajal olid Lõuna-Hiinas jõukude toimepandavad röövid ja vargused järsult kasvanud ning Hiina valitsus oli sellele vastanud karistuste karmistamisega ja süütegude hulga suurendamisega. Robert J. Antony, „Scourges on the People“: *Perceptions of Robbery, Snatching, and Theft in the Mid-Qing Period*, „Late Imperial China“, vol 16, nr 2, (detsember 1995), 98–129.

⁶⁶ Naistevastased kuriteod olid mõnikord sellele assimilatsioonipoliitikale väljakutseks. Valitsus tegeles mehe naise, lapse või eestkostevaluse äraviimise (mis oli süütegu ka Hiinas) juhtumitega, kuid isegi sunniabinõusid tarvitusele võttes ei suutnud teha eriti midagi laialt levinud naiste orjastamise vormi ehk *mui tsai* süsteemi vastu. 1856. aasta juulis otsustas Anstey astuda ebahariliku sammu ja algatas lapse äraviimise ja müümisega – „mida juhtus koloonias iga päev“ – seoses kohtuasja. Väidetavalt oli Kwok Sew-kee röövinud tüdruku, kes oli Western Marketi turult viimas oma isa Taipingshanis asuvasse majja 40 dollarit. Kwok võttis selle raha ja pani tüdruku Kantonisse suunduvale aurikule, kus ta tüdruku 15 dollari eest ära müüs. Lõpuks tüdruk tänu hüvitisile ja 15 dollari hüvitamisele päästeti. Kuid Hulme teatas vandekogule, et orjakaubanduse süüdistust ei toeta mitte ükski tõend, kuna tehingut tõendav dokument tähistas vaid panti, mitte müüki. Kaitses väitis Kwok, et ta oli varem olnud Rooma Katoliku usu õpetaja, kuid peale abiellumist oli ta vallandatud ning ta oli sunnitud hakkama tegelema äriga, mille käigus oli tal tekkinud süüdistajaga vaidlus ning nii oligi see tema vastu esitanud pahatahtliku süüdistuse. Kwok mõisteti lapse äraviimises ja riisumises süüdi ning teda karistati 30 kuu pikkuse sunnitööga vangistusega. „China Mail“, 7. august 1856, 127.

⁶⁷ Alabaster, „Notes and Commentaries...“, peatükid 1, 5 ja 15; Hsu, „The Common Law...“, peatükk 3.

⁶⁸ „Kuigi magistraadil on õigus kohtuasju lahendada,“ teatas Qingi üks algusaastate ametnik, „ei ole tal võimu peatada inimesi neid algatamast. Ta ei saa teha muud kui anda inimestele nõu selliseid tegusid nii palju kui võimalik vältida. Parim võimalus veenda inimesi kohtuskäimist vältima on õpetada neid oma emotsioone kontrollima ja kannatlikud olema“. Ametlikke hoiakuid kohtuskäimise ohtude kohta käsitleb Huang Liu-hung (Djang Chu, tõlk. ja toim.) raamatus „A Complete Book Concerning Happiness and Benevolence: A Manual for Local Magistrates in Seventeenth-Century China“ (Tucson: University of Arizona Press, 1984) ja eriti Chüan 11 ja John R. Watt, „The District Magistrate in Late Imperial China“ (New York: Columbia University Press, 1972), peatükk 15.

⁶⁹ Alabaster, „Notes and Commentaries...“, 499–511; van der Sprenkel, S., „Legal Institutions in Manchu China: A Sociological Analysis“, (London: Athlone Press, 1966), 29, 67.

⁷⁰ Arutelu pahatahtliku süüdistamise ning Inglise õiguse ebapiisavate sanktsioonide üle: Hay, D., „Prosecution and Power: Malicious Prosecution in the English Courts, 1750–1850“, Douglas Hay ja Francis Snyderi (toim.) raamatus „Policing and Prosecution in Britain 1750–1850“ (Oxford: Clarendon Press, 1989). Hay arutleb, et ajaloolased on liiga agaralt eeldanud, et pahatahtlik süüdistamine ei olnud nüüdisaegse Inglismaa algusaegadel

levinud. 1848. aastal leidis Hongkongis aset haruldane näide sellest, kuidas tsiviilõiguslikku kaitsevahendit kasutati valesüüdistuse juhtumi korral ähvardusena. 27. juuni õhtul tõi poepidaja Pan Chew-cheog politseijaoskonda „Hiina nooruki“ nimega Le-aling ning süüdistas teda ja veel kahte tema teise naise tangidega peksmises, mille tagajärjel sooritas ta enesetapu (Hiina õiguses levinud süütegu: vaata Bodde ja Morris, „Law in Imperial China“, 165). Le pandi ööseks luku taha, kuid järgmisel päeval paljastas koronerikohus, et Pani naine olid end üles poonud pärast seda kui tema abikaasa oli teda armukadedushoos peksnud. Le lasti vabaks ning ta olevat väljendanud kavatsust oma süüdistaja ülemkohtusse kaevata. „China Mail“, 29. juuni 1848, 102.

⁷¹ Van der Sprekel, „Legal Institutions...“, peatükid 7 ja 8; Ch'ü, „Law and Society...“, 284–285. 1850ndate lõpus oli teada, et Hongkongi naabruses asuva Xin'ani maakonna ühe magistraadi ette olevat mitme aasta jooksul toodud ainult üks juhtum. Kohtuasjas „oli ta korraka nii hageja kui ka kohtunik – süüalune oli üks nooruk, kes püüti kinni tema aiast puuvilju varastades. Soovides endast karmi muljet jätta, lasi ta vangi piitsutada nii kaua kuni tekkis hirm, et vang võib surra ja ta pidi lõpetama. Selle üleliigse julmuse põhjuseks oli kohtuniku meelepaha, et süüalune ei oianud, karjunud ega palunud armu, mis kohtuniku jaoks oleks tema võimu tõestanud. Selle Hiina kõrgema riigiametniku üksiku õigusemõistmise teo üle naerdi palju“. Rudolph K., *A Notice of the Sanon District*, „Transactions of the China Branch of the Royal Asiatic Society“, vol 6 (1859), kordustrükk ajakirjas „Journal of the Hong Kong Branch of the Royal Asiatic Society“, vol 7 (1967), 125. Hongkongi piirkonna külade oma jõududega toime tulemise üle arutleb James Hayes raamatus „The Rural Communities of Hong Kong, Studies and Themes“ (Hong Kong: Oxford University Press, 1983), 26–33 ja David Faure raamatus „The Structure of Chinese Rural Society: Lineage and Village in the Eastern New Territories, Hong Kong“ (Hong Kong: Oxford University Press, 1986), eriti peatükid 7 ja 8, millest viimane maalib keeruka pildi vaidluste lahendamisest põlvnemisliinide ja külade hierarhiate kaudu.

⁷² Analooogia varajase koloniaalaja Hongkongi vastutuselevõtmisega seotud olukorraga leiab Philip Kuhni arutlust 18. sajandi keskpaiga ametlike nõiakunstivastaste kampaaniatega Ida-Hiina provintside, mis pahatahtlike raportite esitamist ja väljapressijate tegevust õhutades toitis tavaliselt hüvitise leidmise ja arvete klaarimise võimalustest ilma olevate tavainimeste hulgas „võimufantaasiasid“. Maurice Freedman on märkinud, et kui britid said hiljem samal sajandil enda valdusesse New Territories piirkonna, võtsid nad tarvitusele „tõelise valitsemise idee, mis oli küllaltki erinev nende Hiina eelkäijate juhitud süsteemi moodustanud arusaamadest“ ning asendades loa lahendada vaidlused mitteametlikult ametliku õigusekorraldusega, kergitasid nad kõvasti ka kohaliku valitsuse koormust. Kuhn, P., „Soulstealers: The Chinese Sorcery Scare of 1768“ (Harvard University Press, 1990), 228–9; Freedman, M., *A Report on Social Research in the New Territories of Hong Kong, 1963*, „Journal of the Hong Kong Branch of the Royal Asiatic Society“, vol 16 (1976), 199.

⁷³ Paistab, et jättes välja kohtuprotsessi võistleva osa ja liialdades kohtuniku uurivat rolli, samastab Gutzlaff Inglise menetluse Hiina (või mandrilise) tavaga. Ta jätkab vastandades seaduse ülemvõimu Inglismaal Hiina valitsejate viisiga kasutada seadust inimeste rõhumiseks. Gutzlaff, *On Liberty*, ajakirjas „Dongxi yangkao meiyue tongji juan“ (*Chinese Monthly Magazine*) 1838, kolmas kuu, 42–44.

⁷⁴ Näiteks Ellioti ja Bremeri avalik teadaanne 1. veebruaril 1841; Pottinger Briti impeeriumi volinikele, 17. september 1842, CO 129/3, 113; Kantonis liitlasvolinike avalik teadaanne Pwan yu magistraadi arreteerimise kohta, „Friend of China“, 20. juuli 1861, 503. Siin saab tõmmata paralleeli selle vahel, kuidas britid järele said piinamist tunnustajate ülekuulamisele ning kuidas Briti India moslemi seadused keelasid karistuseks kellegi vigastamise (Fisch, „Cheap Lives...“, peatükid 1 ja 2). Andes üle Hiina võimude tahetud kahtluseluseid, hakkas Hongkongi valitsus 1860ndatel nõudma piinamisvastaseid garantiisid. Vaatamata sellele, et mitu tunnustajat tõendasid tema süüd, keeldus 1866. aastal selle poliitika all välja antud Kwok Leong-hee Hiina seaduse all vajalikkude ülestunnistust andmast. „Tavaliselt oleks vangi sunnitud piinamist kasutades üles tunnustama, kuid asevalitseja poolt mulle antud garantii välistab igasuguse piinamise ning kurjategija jääb tülitamatuna vangi ja võib sinna jääda aastateks“. MacDonnell Cardwellile, 11. juuni ja 23. august 1866, CO 129/113 ja 114, 332–8, 327–9.

⁷⁵ Pottinger Caine'ile, 30. september 1843, CO 129/2, 416–17.

⁷⁶ Davis Qiyingile, 4. jaanuar 1845, CO 129/11, 54–5.

⁷⁷ Qiying lisas: „Pealegi pole ametnikele olnud senini tavaks kurjategijatega kokku puutuda“. Davis võttis neid märkusi väga tõsiselt ning avaldas need enda oopiumisõja kirjelduses toetamaks oma argumenti, et Hongkongi hiinlastele on vaja lihtsustatumat menetlus. Davis Stanley, 16. juuli 1845, CO 129/12, 315; Davis, Sir J. F., „China During the War and Since the Peace“, (kaks köidet, London 1852, kordustrükk Scholarly Resources, 1972), II, 54.

⁷⁸ „Hongkong Register“, 30. detsember 1851, 206. Neid meetodeid seletab Huang raamatus „A Complete Book...“, 265–279 ning ka Kuhn raamatu „Soulstealers...“ peatükk 1.

⁷⁹ Anonüümne plakat Hongkongis 1840ndate alguses. Sasaki, M. (toim.), „Ahem senso no kenkyu-shiryohen“ (*Research in the Opium War: A compilation of documents*), (Tokyo, 1964), 312–313.

⁸⁰ Lisaks mõistis Hongkongi viitseadmiraliteedi kohus aastate 1847 ja 1859 vahel veel 150 süüaluse üle kohut avamerel toime pandud süütegude (näiteks piraatluse) pärast.

⁸¹ Lisaks ei ole need ka täielikult usaldusväärsed. Tõenäoliselt alahindavad need loobutud kohtuasjade ja vaelevande eest esitatud süüdistuste arvu. Mõnikord on märgata tõsisid vastkäivusi. Näiteks ajalehtedes, täidesaatva nõukogu koosolekuprotokollides ja sundasumistele saadetavate nimekirjades on 1852. aastal

registreeritud 27 piraatlusega seotud süütegude eest süüdimõistetut; ametlikus aruandes on aga jäädvustatud üksnes 12 nende süütegude eest süüdimõistmist. Kohtu aruanded on saadaval Briti valitsuse ametlikes aruannetes „Hong Kong Blue Books“ (CO 133), Suurbritannia alamkoja istungidokumentides „Reports Exhibiting the Past and Present State of Her Majesty's Colonial Possessions“ ning pärast 1862. aastat ka ametlikus ajalehes „Hongkong Government Gazette“.

⁸² Ajalehtede reportaažide ulatuse põhjalikkus varieerub ja väheneb 1850ndate lõpus, mil muud probleemid – nagu näiteks vaenulikkus Hiinaga – tähtsamaks muutusid.

⁸³ Kõikide ajalehtede toimetajad täitsid ka vandekohtunike aset. Enamik langesid mingil ajal ka sissemurdmiste või pisiriisumiste ohvriks ning samas sattusid ülemkohtu ette ka süüalustena: süüteod ulatusid kohtu loata vangistamisest kuni kirjaliku laimu ja ajalehe korraliku registreerimise kohustuse mittetäitmiseni. 1851. aastal oli Andrew Shortrede ajalahest China Mail mitme süüaluse kaitsjaks. Kuberner Davise levitatud kuulujutu kohaselt oli ajalehe Friend of China algusaastate toimetaja John Carr varem Austraalias süüdimõistetu olnud. Davis Greyle, 24. aprill 1847, CO 129/19, 335.

⁸⁴ Kahte kahes eraldi kohtuasjas (millest mõlemast loobuti) sodoomias süüdistatavat pole võimalik tuvastada.

⁸⁵ Need on enam-vähem samad elukutsed, mis esinevad ka Robert J. Antony Qingi perioodi keskel Guangdongis tegutsenud varaste uuringus. Sundasumisele saadetavate nimekirjad, kus kuni 1854. aastani on kirjas ka elukutsed, sisaldavad vaid paari sellist, mis neis rühmades puuduvad. 1857. aasta märtsis leidis vangimaja komisjon, et sel ajal vangimajas hoitavast 156 hiinlasest vangist olid 122 kulid ja 10 meremeest. Eurooplastest vangidest olid 42 meremeest, neli sõdurit ja kaks seppa. Kõik 38 india last ja mõlemad malailastest vangid olid meremehed. Antony, „Scourges on the People“..., 122; nimekiri Victoria vanglas kinnipeetavatest kaupmeestest ja teistest, 18. märts 1867, CO 129/64, 352.

⁸⁶ Need numbrid ei sisalda kahtlusluseid vahistanud ja tunnistajatena kohtuprotsessidele ilmunud Euroopa politseinikke.

⁸⁷ Ülejäänud olid kohtu all eeskirjade rikkumiste eest (näiteks bordelli pidamine) või võimuvastaste süütegude eest (näiteks valevande andmine või vanglast põgenemine).

⁸⁸ David Philipsi uuring kuritegevusest 19. sajandi keskel Kesk-Inglismaa krahvkondades paljastab, et 5,6% kõigist vandekogu menetletavates süütegudest olid isikuvastased; peaaegu 80% kõigist süütegudest olid pisiriisumised. Philips, „Crime and Authority...“, 142. Jurisdiktsioonilisi erinevusi käsitleb viienda peatüki kolmas osa.

⁸⁹ Vaid kolme uuringu süüalust süüdistati vägistamises. 1852. aasta veebruaris süüdistati ühte musta politseinikku hiinlasest naise vägistamises – kohtuprotsessil antud tunnistuste põhjal oli see naine „kõigile teada prostituut“ ning oli „vahepeal jaoskonna mustade politseinikega koos elanud“. Vandekogu „mõistis vangi muidugi õigeks, kuid kuna nad ei teinud loole juba ammu lõppu, saab ka neid süüdistada selles, et sarnaselt politseikohtule meeldib ka neile taoliste küsimustega kurnatuseni venitada“. Teise kohtuasja puhul lisati Chui-ahsahm vanema ja Chui-ahsahm noorema vägistamissüüdistusele ka süüdistus sissemurdmise eest. Mehed olid 1855. aasta juunis kohtu all põhjusel, et neid süüdistati 22-liikmelisse relvastatud jõuku kuulumises, mis tungis Stanley asulas asuvasse majja ning viis sealt „kõik inimesed ja esemed ära“. Pärast seda kui neid karistati sissemurdmise eest 15 aastaks sundasumisele saatmisega, vägistamissüüdistusest loobuti. Uuringus leidub vaid kaks teist seksuaalkuritegu, milleks on sodoomias süüdistamised (lisaks veel üks sodoomia katsega kallaletungijuhutum ametlikes aruannetes, mida aga ajalehtedes ei kajastata). „China Mail“, 19. veebruar 1852, 31; „Hongkong Register“, 24. veebruar 1852, 30, 3. juuli 1855, 106–7; „Friend of China“, 21. jaanuar 1852, 59, 27. juuni 1855, 206.

⁹⁰ Uuringu järgi tabati neist seaduserikkujatest 416.

⁹¹ Sellele numbrile tuleb lisada umbes kümme meest, kelle admiraliteedikohus 1848. ja 1849. aastal piraatluse ja mörva eest üles poos.

⁹² Hinnangute kohaselt saadeti aastate 1844 ja 1858 vahel sundasumisele 694 hiinlastest ja teistest asiaatidest vangi. See arv pärineb alates 1848. aastast kättesaadavast ülemkohtu ja 1849. aasta admiraliteedikohu statistikast, lisaks veel ka ajalehtedest, sundasumisele saadetavate nimekirjadest ning teistest varasemat perioodi kajastavatest materjalidest. Ametlike sundasumisele saadetavate nimekirjade andmeil oli tegelikult transporditute arv 576. Puudujääk on seletatav surmade ja põgenemistega enne kui asumisele saatmine suudeti korraldada ning süüdimõistetutega, keda pärast sundasumisele saatmise lõpetamist 1858. aasta lõpus ära ei viidud.

⁹³ „China Mail“, 3. jaanuar 1856, 2.

⁹⁴ China Mail viitas kohtuasjale, mille osalisteks olid kuus piraatluses raskendavatel asjaoludel süüdi mõistetud malailast. Kuid igal juhul ei pakkunud väike hulk mitte-hiinlastest ja mitte-malailastest süüaluseid Hulme'ile just palju võimalusi oma heasüdamlikkust näidata. Ibid., 19. veebruar 1852, 30. Ka „Hongkong Daily Press“, 17. aprill 1860, tsiteerinud Norton-Kyshe raamatus „History...“, I, 655–656.

⁹⁵ Kui selles uuringus karistati sundasumisele saatmisega umbes 80% röövimises süüdimõistetutest, siis Philipsi uuringus kuritegevusest 19. sajandi keskel Kesk-Inglismaa krahvkondades oli see arv 60%. Sissemurdmise või ebaseadusliku sisenemise korral olid need arvud vastavalt 33% ja 84%. Kuna magistraadikohus omas riisumise üle ulatuslikumat jurisdiktsiooni kui selle Inglismaa vasted, siis selle süüteoga seonduvat nii lihtne võrrelda ei ole. Kuid tõenäoliselt näitaksid üldistavad võrdlused, et Hulme määras karmimaid karistusi. Philips, „Crime and Authority...“, 244, 252.

⁹⁶ Bodde märgib Hiinas ja enne 1818. aastat Inglismaal pisivarguste eest määratud karistuste kohta sama. Erinevate varguseviiside eest karistuste arvutamist – alates 80 löögist raske rotangkepiga ja lõpetades kägistamisega – käsitleb Jones raamatus „The Great Qing Code“, 237–267. Bodde, D., „Basic Concepts of Chinese Law: the Genesis and Evolution of Legal Thought in Traditional China“, raamatus „Essays on Chinese Civilization“, (Princeton Univeristy Press, 1981) 189.

⁹⁷ Piraatluse akt, 1837, 7 Wm IV & Vict. c. 88. Samuti sätestas akt ette kuni kolme aasta pikkused vanglakaristused, mille ülemkohus määras uuringus kaheksale süüdimõistetud piraadile.

⁹⁸ Trahvid määrati Yorrick Jones Murrowle (5 dollarit) avaliku korra rikkumise, John Pennyle (50 naela) kallaletungi (vaata allpool), poisile M'llroyle (1 šilling) vangidel põgeneda aitamise ja William Tarrantile (100 naela) W. T. Bridgesi kirjaliku laimamise eest. Ainult trahviga ei karistatud uuringus mitte ühtegi hiinlast: viie väljapressimise, ühe pettusega raha hankimise ning ühe alla 16-aastase tüdruku röövimise juhtumi korral lisati vanglakaristusele veel ka trahv.

⁹⁹ „China Mail“, 2. oktoober 1856, 158; 6. november 1856, 178.

¹⁰⁰ Ibid., 5. november 1857, 179.

¹⁰¹ China Mail peatus kulikaubanduses aset leidvatel kuritarvitamise juhtumitel ning tõi välja, et kulide allkirjastatud lepingu Inglise versioonis oli kirjas viis aastat, samal ajal kui Hiina ja Hispaania versioonides oli kirjas kaheksa aastat. Anonüümne korrespondent küsis, et kuidas võib oodata, et koloonia hiinlastest elanikel saaks pärast sellist otsust Inglise õigusesse veel mingitki usku olla: „Kas ükski eurooplane saab jätta märkamata tõsiasi, et intelligentsed ja mõtlevad inimesed – kes hiinlased varjamatult on – olles täielikus teadmatuses meie menetluse tehnilistest üksikasjadest, määsimisest, väänamistest ja peensustest, peaksid oma otsuse tegema õige ja vale ulatuslikul alusel, mille vaistliku tajumise on loodus kinkinud igale inimesele; ning peaksid seega paratamatult jõudma järeldusele, et õigust ja õiglust selles koloonias ei leidu?“ Kuid samal määral mil vaidlus käis eurooplastele ja mitte-eurooplastele kehtivate erinevate õigusstandardite üle, peeti sõnasõda ka Murrow eeldatava ülekohtuse kohtlemise pärast. Ootuspäraselt süüdistas Tarranti Friend of China valitsust Murrow vastu süüdistuste väljamõtlemisses ja magistraadikohtu väärilise juhtumi ülemkohtusse toomises. Tarrant väitis, et kulide majutus oli olnud avar ja korralik, nende tunnistused ülemkohtu ees aga „väänatud ja moonutatud“ ning seega vastuolus sellega, mida nad varem magistraadile öelnud olid: „teades kui reetlikud need kelmidest kulid on, peame tingimata vajalikuks, et nad oleksid väga karmi valve all, sest igal mehel on õigus kaitsta nii enda kui tema vastutusel olevat vara“. See intsident ajendas Murrowt kirjutama Harrowby krahvile oma pikka kirja, kus ta kirjeldas üksikasjalikult kuritarvitamist valitsuses ja õiguse seisukorda Hongkongis, ning hiljem samal aastal asutama enda ajalehte, milleks oli laimav Hongkong Daily Press. Kahtlemata õhutas tõsiasi, et asja kohtusse andjateks olid Birdges ja Caldwell, kaks aastat hiljem võtna Murrowt ja Tarrantit nende kahe avaliku teenistuja äraostetavuse paljastamisel endale juhtivat rolli. „China Mail“, 2. aprill 1857, 54; „Friend of China“, 15 ja 18. aprill 1857, 119, 122–3; Bowring Labouchere'ile, 25. august 1857 (koos ülemkohtuniku märgetega kohtuprotsessi kohta), 30. märts 1857, CO 129/64, 142–175.

¹⁰² „China Mail“, 5. november 1857, 179. Vande all antud tunnistuste küsimusega tegeleb viienda peatüki kolmas osa.

¹⁰³ „See kõik on maitse küsimus,“ kommenteeris Hongkong Register, tunnistades, et üldõigusnõuniku asetäitja W. T. Bridges „suhtub enda kõlvatutesse ja armetutesse kaasmaalastesse ehk lugupidavamalt kui teiste riikide sama klassi elanikesse“. „Hongkong Register“, 3. juuli 1855, 122; „China Mail“, 26. juuli 1855, 118.

¹⁰⁴ „China Mail“, 1. veebruar 1855, 19.

¹⁰⁵ Seda arvamust selgitab „Hongkong Register“, 15. august 1854, 150.

¹⁰⁶ Mõnikord anti armu ka sõjaväelastest eurooplastest vangidele, et nad saaksid enda lahkuvate rügementidega taasühineda: näiteks 1847. aasta novembris – üheksa kuud pärast seda kui reameestele nimedega Collins, Doyle ja Hamilton määrati igale ühele karistuseks hiinlasest tüdruku peksmise ja talt kõrvarõngaste röövimise eest ühe aasta pikkune vangistus – anti neile armu, sest „on soovitatav, et need mehed saaksid enda Indiasse suunduva rügemendiga liituda“. „China Mail“, 7. jaanuar ja 25. november 1847, 191 ja 162; täidesaatva nõukogu koosolekuprotokollid, 18. november 1847, CO 131/1, 252.

¹⁰⁷ Lum-ahyowi, Cheong-assow ja Eep-ahkow palvekiri, 5. veebruar 1862, CO 129/85, 340–347.

¹⁰⁸ Kohtuprotsessi ajal andsid meeskonna liikmed tunnistusi, mis paistsid vähemalt tapmises süüdi mõistmist toetavat. Kuid Bowringu poolt määratud ning haiglase Hulme'i aset täitev Bridgesi juhitud erandlik komisjon „suunas vandekohtunikke käskivalt viisil, et kui nad tõendite põhjal ei leidnud teda kapten Penny mõrvas süüdi olevat, ei saanud nad teda ka milleski muus süüdi leida“. „China Mail“, 24. juuli 1851, 118; „Hongkong Register“, 11. oktoober 1855, 177.

¹⁰⁹ Varajase Hongkongis klassi, suguluse ja murdega seotud lojaalsust ja nende omavahelist mõju käsitleb Jung-fang Tsai raamatus „Hong Kong in Chinese History: Community and Social Unrest in the British Colony, 1842–1913“, (New York: Columbia University Press, 1993), 8–12, 45–51. Kuid erinevused ajalehtedes kirjutatu ja elukutsete osas pigem täpsemate algusaja transporditavate nimekirjade vahel hoiatavad sellist teavet usaldamast. Eriti tasub vaadata 1846. aastal Sindi viidava 32 vangi nimekirja, kus paljud elukutsed erinevad ajalehtede kohtuprotsesside reportaažidest. Tõenäoliselt põhjustasid ebatäpsust ühe palju nii vangide vastuseis kui ka reporterite ja kontoriameetnike vähiklikkus. Niivõrd-kuivõrd sellisel statistikal tähtsust on, näitab uuring, et 382 tööliste, kivilõikaja, paadimehe, müüriladuja, rändkaupmehe ja teiste selgelt madala staatusega hiinlastest

süüaluste süüdimõistmise tõenäosus oli suurem (70%) kui 44 kaupmehe, poepidaja, pandimajapidaja, töövõtja, džonkiomaniku ning teiste auväärseteks peetavate hiinlastest süüaluste süüdimõistmise tõenäosus (54,5%). Vangide elukutsete täpsuses 18. sajandi Inglise süüdistustes kahtleb Beattie raamatus „Crime and the Courts...“, 20–21. Sundasumisele saadetavate nimekirjad, 15. detsember 1846, CO 129/17, 466.

¹¹⁰ Näited erinevustest, kuidas üks või teine allikas (või tihti ka sama allikas) süüaluste nimesid ladina tähtedega kirjutas: Wong-atung, õige Wun-ahung; Chun-achuy, õige Chung-archuen; Chung-tung-wang, õige Chung-tung-mahn; Chun-akwei, Cheon-akwei, õige Cheong-akwei; Chun-akwai, õige Cheong-akai; Soo-ashing, õige Loo-ashing. Ka nendes ladina kirjas küllaltki silmatorkavatest erinevustest piisas selleks, et hiina hieroglüüfides kirjutatuna nimed täiesti teistsugusteks muutuksid. Samuti võisid need muutused mõjutada kohtuprotsesside tulemusi. Hongkong Register küsis: „Kas pole mitte kurb tõsiasi, et süüdiolevad süüalused saavad oma röövsaaki ära kasutada selleks, et maksta nutikale advokaadile, et too otsiks süüdistusest mõrasid ning kui siis see nutikas härrasmees avastabki, et süüdistuses on nime Apang asemel Aping, ei jää Briti ülemkohtunikul üle muud kui otsustada, et süüdistusele hukatuslikult on *iden sonans* puudu?“ „Hongkong Register“, 20. november 1849, 187.

¹¹¹ Hongkongis valitseva erilise olukorra tõttu oli mõnikord vajalik mujal kehtivaid lugupeetavuse standardeid lõdvendada. 1848. aasta detsembris mõisteti Inglise politseinikule kallale tungimises süüdistatav Hoi-ayook õigeks pärast seda kui india lasest konstaabel andis talle hea iseloomustuse tuues välja, et „ta on bordelli omanik ning on seda juba neli aastat pidanud“. „Hongkong Register“, 19. detsember 1842, 202.

¹¹² Sellised palvekirjad olid edukad järgmiste kohtuprotsesside puhul: R v Chun Kwei-po and Chun Leen-sow, piraatlus, 18. veebruar 1851; R v Quan Yew-shek, juhmistava droogi manustamine eesmärgiga sooritada roim, 29. september 1855. Ebaedukad aga järgmise protsesside puhul: R v Cho-ahfong, riisumine, 28. veebruar 1855; R v Loo U-leong, võltsimine, 25. aprill 1855. Cho-ahfongi puhul kommenteeris ülemkohtuniku asetäitja Sterling „palvekirja sobimatust“, mis mitte ei andnud vangile vaid head iseloomustust, vaid eitas täielikult ka seda, et ta on kuriteo – milles teda süüdistatakse – üldse toime pannud. „Hongkong Register“, 23. detsember 1851, 203, 6. märts ja 9. oktoober 1855, 39, 162; „China Mail“, 17. aprill 1851, 63 ja 3. mai 1855, 70.

¹¹³ Kuid ometigi mõisteti need kolm vangi järgmisel päeval sarnases kohtuasjas süüdi: „Alibi oli sama hea või lausa parem kui eelmisel päeval, kuid oli ilmne, et vandekogu arvates oli see sootuks liigagi hea ning selles oli neil ka õigus“. „Hongkong Register“, 11. oktoober 1855, 177; „China Mail“, 1. november 1855, 174.

¹¹⁴ „China Mail“, 29. mai 1856, 86.

¹¹⁵ Paistab, et 1850ndate aastate keskpaigaks hakkasid vandekogud sellistest kaitsetest üha rohkem tüdinema. Choong-ahleeni, Chu-ahfooki ja Wong-alaongi kohtuprotsessi ajal „üritas esimene oma alibit tõestada, mis tal ka peaaegu õnnestus“. Kolme vangi süüdistati piraadirünnaku käigus sooritatud mõrvas – rünnaku ajal kukkus kajutisse haisupomm ja pani plahvatama 30 naela püssirohtu, millega kaasnes 17 inimese surm. „Nagu ikka, astus ette Shek-pai-wani tepo, keda toetas naabruskonnas elav vanem naine, kes oli kohtu uksehoidjale hästi teada, sest ta oli igal kriminaalistungil kohal, et selle piirkonna varaste ja piraatide kasuks tunnistada. Kuid kui nad oleksid sel korral ka edu saavutanud, oleks vang ühe teise piraatlusesüüdistuse tõttu uuesti arreteeritud“. Need kolm mõisteti süüdi, karistuseks protokollitud surmaotsus. „Hongkong Register“, 11. oktoober 1855, 177; „China Mail“, 8. november 1855, 178.

¹¹⁶ „China Mail“, 19. detsember 1850, 203. Kuna Inglismaal olid võltsimise eest väga karmid karistused, oli Friend of China oodanud selle süüteo karistuseks sundasumisele saatmist, kuid kiitis ka leebema karistuse heaks. „Friend of China“, 5. veebruar 1851, 45.

¹¹⁷ „Friend of China“, 5. ja 22. veebruar 1851, 45, 64.

¹¹⁸ „China Mail“, 30. detsember 1852; 211; „Friend of China“, 20. mai 1854, 158. Levis kahtlus, et see oli üks Ma-chow Wongi pahatahtlikust süüdistusest: seitsmenda peatüki teine osa.

¹¹⁹ Klassi ja lugupeetavuse tähtsust süüteo raskuse määramisel 19. sajandi Inglise kohtutes käsitleb Carolyn A. Conley raamatus „The Unwritten Law: Criminal Justice in Victorian Kent“ (Oxford University Press, 1991) (eriti peatükk 6).

¹²⁰ Seadus kohustas, et vähemalt kümme päeva enne kohtuprotsessi algust oleks süüdistused süüdistavale teatavaks tehtud. Nii kaua kuni muudatused süüdistatavale kahjulikult ei mõjunud, võis süüdistust enne kohtuprotsessi muuta, kuid protsessi ajal seda enam teha ei võinud. Süüaluse kaitseks nõudis Inglise õigus süüdistuste koostamisel sõnasõnalist täpsust: iga viga kuriteo kirjelduses võis olla õigeksmõistmiseks piisav. Ajalahed arutasid vigaste süüdistuste probleemi, mis Hongkongis oli eriti tõsine selle tõttu, et eurooplastel oli raskusi hiinlaste nimedest arusaamisel. 1849. aastal kaebles Hongkong Register, et üks kurjategija vabastati selle tõttu, et „kohtusekretär ajas sassi nimed A-lam ja A-tam“; 1846. aasta mais mõisteti õigeks politseinik William Stewart, kes oli hooletult lubanud vangil nimega Le-a-took vangimajast põgeneda, sest süüdistuses oli Le nimi kirjutatud kui Le-a-look. Veel üks probleem kerkis esile seoses hiinlaste arusaamaga vara omamisest, mis tihtipeale ei klappinud individualistlikemate Inglise definitsioonidega. Avastus riisumises süüdistatavate Tong-ayeu ja viie teise kohtuprotsessil 1847. aasta juulis, et Lai sui-eenilt varastatud 20 suhkrukotti ei olnud tegelikult Lai ainuomand – nagu süüdistuses väideti – oli vangide vabastamiseks piisav. Samal istungil arutatud sarnane juhtum pidi süüalustele eriti mõistatuslik tunduma, sest kui süüalune Hiina kohtu ees oma süüd tunnistas, lubasid seadused karistuste tunduvat leevendamist. Leong-ateepi ja Chun-alumi süüdistati vasksepp Low-ayeongilt vase varastamisest. Leong end süüdi ei tunnistanud, Chun aga tunnistas. Kohtuprotsessi ajal avalikustas Low partner,

et vask kuulus tegelikult talle. See sai süüdistusele saatuseks ja ülemkohtunik suunas vandekogu Leong Ateepi õigeks mõistma. „Kuna Chun Alum oli juba teinud selle vea, et tunnistas end süüdi, karistati tegi kuue kuu pikkuse sunnitööga vangistusega“. 1844. aasta määrus nr. 15; 1845. aasta määrus nr. 8; Hongkongi ülemkohtu *Regula Generalis*, 1. november 1845; „China Mail“, 28. mai 1846, 59; „Hongkong Register“, 13. märts 1849, 43 ja 3. august 1847, 125, 127.

¹²¹ „China Mail“, 17. oktoober 1850, 167. Teine kommentaar Tam-ahocy kellade tagasisaamise kohta: Wright, päevik, 5. veebruar 1852. Ka Lo-aquid tunti kui kellade tagasi saajat – nende hulgas oli ka üks kubernereri majast varastatud kell. Alexander Mathesoni tunnistus, „Hiina kaubandussuhete erikomisjoni raport 1847“ (*Report of the Select Committee on Commercial Relations with China 1847*), 161; Davis, märkused erikomisjoni raporti kohta, 26. jaanuar 1848, CO 129/23, 103.

¹²² Anstey Mercerile, 29. juuli 1856, CO 129/58, 155.

¹²³ 1845. aasta detsembris paljastas Friend of China, miks riisumise süüdistus töövõtjate Yaong Kye ja Chaong-achee vastu oli kokku varisenud. Kaebuse esitaja George Duddell oli neile ehitusprojektil tehtud töö eest suure summa raha võlgu. Adudes sügisel, et nad kavatsevad teda kohe varsti võla pärast kohtusse kaevata, lasi ta mehed ise arreteerida, fabritseerides süüdistuse, et nad on liigendeid, polte ja kruvisid varastanud. Peakohtunik andis nad kohtu alla ja nad jäid vangi, Duddelli tee pealt eest ära. Kui ülemkohus hakkas mitmeid kuid hiljem asja arutama, tuli süüdistuse valelikkus ilmsiks. 1848. aasta oktoobris admiraliteedikohtus piraatluses süüdistatava kapten William Cole'i nurjunud kohtuasi näitab, kuidas eurooplaste kogukonna liikmed tunnistajaga manipuleerisid. Süüdistuse tagasilükkamine eeluurimiskohtu vandekogu (mida Hulme väidetavalt mõjutas) poolt näitab samuti, kui lihtne oli eurooplaste kogukonnal ühe enda liikme kaitseks süsteemi õhnestada. Konvoilaeva Spec kapten Cole toodi Hongkongi Shanghaist, kus Briti mereväe laev oli ta kinni püüdnud piraadirünnaku ajal, mille käigus rünnati Hiina kaladzonkit ja tapeti viis meest. Koloniaalkogukonnas hakati Cole'ile kaitsja hankimiseks toetust koguma. Nii Sterling kui ka Bonham uskusid, et Cole'i toetajad kõrvaldasid äraostmise või hirmutamise teel kolooniast Shanghaist kohale toodud kohtuasja ainukese hiinlasest tunnistaja Ching-ke. Saades sellest läbikukkumisest teada, märkis Briti mereministeerium Londonis, et „keeldudes leidmast Speci vastu kohtumäärust, annab eeluurimiskohtu vandekogu käitumine Hongkongis küllaga põhjust uskumaks, et piraatlusega tegelemine on seal Inglise elanikkonna mahitusel kasvamas ja tõenäoliselt on need elanikud huvitatud vastu seismast selle tegevuse allasurumisele Tema Majesteedi laevade poolt. Nende paberite kirjeldatavast vägivald ja piraatluse juhtumist jöhkramat on raske ette kujutada, kuid kui karistamatus sarnaseid kaitseid soodustab, ei saa Agressorit kuidagi karistada“. „Friend of China“, 17. ja 27. detsember 1845, 1028, 1040; „Hongkong Register“, 10. oktoober 1848, 162; Bonham Palmerstonile (lisadega), 17. oktoober 1848, CO 129/26, 132–56; Briti mereministeerium Merivale, 30. detsember 1848, CO 129/27, 19.

¹²⁴ Need sõnad on Chun-afooki kaitsest. 1848. aastal mõisteti Chuni üle relvastatud röövi süüdistusel kohut. Oma kaitstes väitis Chun, et ta oli läinud kaebuse esitanud politseiniku Suen-ayeega riidu ja Suen oli teda ähvardanud, et „kui ta tuleb Victoriasse, maksab ta talle kätte, kuna tema tunneb Inglise tavaid, kuid vang mitte“. Chuni väiteid toetas tunnistaja ja ta mõisteti õigeks. „Hong Kong Register“, 19. detsember 1848, 202.

¹²⁵ Määrus käsitles erandina Hiina alamaid, kes olid koloonias enne kohtuprotsessi algust kuus järjestikust kuud elanud. Natuke aega pärast määruse jõustumist kirjutas Hongkong Register selle vajalikkust illustreerivas juhtumist: „Eelmisel 12. jaanuaril arreteeriti ja vangistati vahistamismäärusega hiinlasest kalamees nimega Chung-assing. Tema vastu esitatud hagi põhjutanud tüli oli alguse saanud maast kaugel Hiina merel ja lõppenud Macau sisesadamas; kohtuasi jõudis Tema Kõrgeaususe ülemkohtuniku ette 7. veebruaril, mil ta tühistas jurisdiktsiooniga seotud vastuväite; vandekogu tegi hageja kasuks otsuse ning süüalune on otsusega ikka veel vangis. Kohtuasi koos kõigi selle asjaoludega tehti Tema Ekstsellentsile kubernerile palvekirjaga ja ka muul viisil teatavaks, kuid meile on teatatud, et kuigi Tema Ekstsellents mõnab kohtuasjaga seotud viletsust, ei saa ta seda leevendada“. Nii see juhtum kui ka määrus tõstatavad küsimusi Bonhami 1853. aasta väite kohta, et ülemkohus ei ole pea kuue aasta jooksul arutanud ühtegi tsiviilasja, kus nii hageja kui ka süüalune oleksid hiinlased. 1851. aasta määrus nr. 2; „Hongkong Register“, 6. mai 1851, 70.

¹²⁶ Ohvrid Leong Chow-le ja tema poeg Leong-akow otsisid politseiniku Abdool Kurrimi abi, kes oli nende lähedal asuva Jardin Mathesoni ettevõttes palgal. Kurrim vahistas kolm neljast väljapressijast ja viis nad firma ühe töötaja Augustus Howelli juurde. 16. aprillil 1847 mõistis ülemkohus need kolm – Low-atuk, Ung-akwa ja Chin-achung – süüdi ja saatis 15 aastaks sundasumisele. Nendest väljapressijatest kaks olid kandnud väljapressimise katse ajal varastatud või laenatud politseivorme. „China Mail“, 18. märts 1847; „Hongkong Register“, 20. aprill 1847, 63; sundasumisele saatetavate nimekiri, 6. november 1847, CO 129/21, 122–4.

¹²⁷ China Mail märkis, et Eu oli „tuntud väljapressija ning teatavalt on ta juba viimased kümme aastat sellega edukalt tegelenud“. Ta mõisteti süüdi 28. veebruaril 1855 ning tema karistuseks oli kaks aastat sunnitööga vangistust. „China Mail“, 1. märts 1855, 34; „Hongkong Register“, 6. märts 1855.

¹²⁸ „China Mail“, 22. aprill 1847, 38 ja 27. jaanuar 1848, 4; täidesaatva nõukogu koosolekuprotokollid, 14. detsember 1846, CO 131/1, 196.

¹²⁹ Tõenäoliselt siin China Mail liialdab. Tundub, et ka Norton-Kyshe eksib eeldades, et raskendatavatel asjaoludel piraatluses süüdistatavana 1848. aasta veebruaris üles poodud Chun-ashing, Le-ayuet, Ho-akwei ja Muey-tsi mõisteti süüdi üksnes Too tunnistuse põhjal: Hongkong Register kirjutab kohtuprotsessi kohta, et

piraadirünnaku ohvriks langenud džonki kapten ja meeskond tuvastas nad. „China Mail“, 27. jaanuar 1848, 14; Norton-Kyshe, „History...“, I, 175; „Hongkong Register“, 8. veebruar 1848, 23.

¹³⁰ „Hongkong Register“, 24. jaanuar 1848, 14–15.

¹³¹ Daily Mail kommenteeris, et Lam-apati, Leang-ashini, Chun-asuni ja Cheong Choeu kohtuprotsess „polnud tõenäoliselt mitte mingil määral suutnud veenda ei neid ega ka nende kaasmaalasi nende seaduste – mida head inimesed kodus peavad Hiina õigusele ligitõmbavaks vastandiks – iseäralikus kõrges kvaliteedis ja armulikus kohaldamises“. Lisaks Too-apo ohvritele osaks saanud ilmselgele ülekohtule, paljastab see seik ka teisi probleeme. Piraatlusejuhtum oli aset leidnud Fujiani ranniku oopiumikoha Chimmo Bay lähedal kahe vastuvõtva laeva Omega ja Caroline'i pardal, mis kuulusid vastavalt Jardine Mathesonile ja Dent&Co'le. 40 või rohkemast piraadist koosnev jõuk tappis kaptenid ja nende meeskonnad ning viis minema rohkem kui 100 000 dollari väärtuses aardeid ja muud lasti. Hongkongis organiseeris Donald Matheson sadade tuhandete dollarite suurusi vaevatusid ning veenis tõrksat koloniaalvalitsust võtma midagi ette, et juurida välja Hongkongis tegutsevaid ninaehed. Usuti, et just Hongkong oli koht, kus plaan „meie endi ninade all välja hauduti“ ning kus, nagu hiljem selgus, varastatud kaubad maale toimetati ja ära jagati. Caldwelli juhtimisel hakkas politsei kogu saarel otsinguid korraldama, kuid ei suutnud enam takistada kolme peamise kahtlusaluse minema pääsemist, kes olid väidetavalt saarelt Lo-qui abiga põgenenud. Teised kuriteo osalised ähvardasid Lower Bazaari turul tegutsevat töövõtjat Chun-akwangi vägivalga ja inimrööviga, peaks too kohtuasjaga tegelevale magistraadile teavet andma.

Piraadirünnakus osalenud „Hongkongi alaline elanik ja omanik, hiinlasest Briti alam“ Sau Chow-heet, keda Hiina võimud pidasid Kantonis seoses ühe teise juhtumiga kinni, paljastas, et ka temal on rünnakuga seotud teavet: Kantoni valitsus laenas teda Hongkongi võimudele, et ta saaks 1847. aprillis koos Too-apoga admiraliteedikohu ees juhtumi kümne teise kahtlusaluse kohta tunnistusi anda. Pärast seda kui ühe kahtlusaluse advokaat, Norcott d'Esterre Parker, tõi seoses Omega täpse omandilise kuuluvusega süüdistuses esile vead, lasti üheksa neist kahtlusalustest vabaks. Matheson täheldas, et see oli „õiguse koletuslik mõnitamine, sellel pikemalt peatumiseks liiga tülga“¹³². 1847. augustis korjasid Hiina võimud üles veel kaheksa meest, kes Chimmo Bay rünnakust väidetavalt samuti osa olid võtnud: seitsme karistuseks oli surm, kuid mitte sama viisi läbi. „Kuna Hiina kohtumõistmise viis on palju lihtsam kui meie oma“, märkis China Mail, „ja ilma ametlike süüdistusteta, kust vigu leida, on tõenäosus, et süüdlane põgeneb mõne sellise väljapääsutee abil, mis neil mõnikord Inglise kohtutes õnnestub üles leida, väga väike“. Jardine Mathesoni toetatud Hongkong Register kasutas seda ja teisi Hongkongi kohtute ebaõnnestumisi, et nõuda Hongkongi hiinlastele lihtsustatumat menetlust. Samuti seletab esimeste vastutuselevõtmiste kokkuvarisemine tõenäoliselt admiraliteedikohu valmidust järgmiste kohtuasjade süüaluseid Too-apo tunnistuste põhjal süüdi mõista. Caldwelli ausameelsuse seab küsimuse alla tõsi, et ta oli Too väljapressimistest teadlik juba enne Lam-apati ja kolme teise kohtuprotsessi 1848. aasta jaanuaris, kuid ei tõstatanud kohtuprotsessi ajal teemat vaatamata sellele, et vähemalt ühe süüdistatava kaitses see esile kerkis. Valitsus ootas kolm kuud enne kui andis Lam-apatile, Leang-ashingile ja Cheong Choeule armu, kuid Chun-ashumile sellel korra armu ei antud, sest tema väidete järgi oli ta liiga vaene palkamaks palvekirja koostamiseks advokaati. „Hongkong Register“, 16. veebruar, 16. märts ja 27. aprill 1847, 26–27, 42 ja 66, 24. jaanuar, 18. aprill ja 6. juuni 1848, 14–15, 62–63 ja 91, 24. aprill 1849, 66; „China Mail“, 11. veebruar, 1. aprill ja 26. august 1847, 211, 28 ja 110, 20. aprill 1848, 62; „Friend of China“, 26. jaanuar ja 19. aprill 1848, 52 ja 128; „The Times“, 6. mai 1847, 6a; Bonham Greyle (lisadega), 19. august 1848, CO 129/25, 161–173; täidesaatva nõukogu koosolekuprotokollid, 18. märts 1847, CO 131/1, 212 ja 20. juuli 1848, CO 131/2, 43; kriminaalkalender, aprill 1848, FO 233/185, nr 3; Donald Matheson David Jardine'ile, 12. veebruar, 13. märts ja 23. aprill 1847, köitmata erakirjavahetus, Hongkong: Jardine Mathesoni arhiivid, Cambridge, P496, P497, P510.

¹³² „Friend of China“, 2. jaanuar 1856, 2; „China Mail“, 6. märts 1856, 39; Bowring Labouchere'ile, koos ülemkohtunik Hulme'i kohtuprotsessi märkmetega, 7. aprill 1856, CO 129/55, 73–101.

¹³³ Tam-achoy ja James Legge saatsid kuberner Bowringule kohtuasja osas palvekirja. Siis kasutas Bowring oma täidesaatvat nõukogu, et lõpuks lausa uus kohtuprotsess läbi viia. Ta tegi Leggele ülesandeks ühe vangi alibit kontrollida ning selgus, et see pidaski paika. Lisaks sai ta teada, et isegi Tsung-aheng oli nüüd valmis tunnistama, et kõik vangid ei olnud kuriteoga seotud. Kahele vangile anti lõpuks armu, ülejäänute surmaotsused asendati kogu eluks sundasumisele saatmisega. „China Mail“, 13. märts 1856, 42; täidesaatva nõukogu koosolekuprotokollid 17, 22, 25 ja 26. märts 1856, CO 131/3, 58–59, 60–77; Bowring Labouchere'ile, 24. aprill ja 7. oktoober 1856, CO 129/55, 180–183, CO 129/58, 258–9.

¹³⁴ Ajalehed nõudsid mitu korda tunnistajate luku taha panemist ning ülemkohtu paaril esimesel aastal ja ka hiljem teatud raskemate kohtuasjade puhul nii tehtigi. Kohtuniku äranägemisel anti mõningatele tunnistajatele ka hüvitist. Kubernerid mõistsid, et isegi kui kulutusi ja vangimajale osaks langevat koormust mitte arvestada, peletaks tunnistajate luku taha panemine kaebuste esitajad kiirelt Hongkongi kohtutest õigust otsimast. Avastades, „et nende süüdistuse edu eesmärgil hoitakse neid paari kuu jooksul kinni, eelistavad [tunnistajad] neist üldse loobuda või veel tõenäolisemalt võtavad õigusemõistmise enda kätte ja ei tule kolooniasse enam kunagi tagasi“, täheldas Bonham (vastusena Hulme'i ettepanekule, et neid peaks luku taga hoidma). Bruce Caine'ile, 23. detsember 1845, PRO HK/HKRS 100, 222; Davis Gladstone'ile, 25. august 1846, 115; Bonham Greyle, 8. august 1848, CO 129/25, 134.

¹³⁵ „Hong Kong Register“, 19. detsember 1848, 202.

¹³⁶ „Ning hoolimata sellest mõnikord liigagi tõsi,“ lisas China Mail. Kuid mõni pahatahtlik süüdistus sõeluti siiski juba magistraadikohtu tasandil välja: näiteks süüdistati 5. märtsil 1847. aastal üheksat meest peakohtuniku ees piraatluses, kuid pärast seda kui süüdistaja ei suutnud tuua kohtusse tunnistajaid, „tõestati, et natuke aega tagasi oli kaebuse esitaja mõnede vangide külakaaslastega riius olnud“. „China Mail“, 11. märts 1847, 15, 11. oktoober 1855, 162.

¹³⁷ „China Mail“, 25. oktoober 1849, 171.

¹³⁸ Ibid., 18. aprill 1850, 63; täidesaatva nõukogu koosolekuprotokollid, 24. Aprill 1850, CO 131/2, 121; sundasumisele saadetavate nimekiri, 14. mai 1850, CO 129/33, 12. Sarnased vastusüüdistused: (1) R v Chaong-alook ja Tong-awae, „Hongkong Register“, 19. detsember 1848, 202: „Vangid väitsid, et nad olid kolmanda tunnistajaga veeämbri pärast riidu läinud ja eitasid röövi. *Relvastatud röövis süüdi; saadetud 15 aastaks sundasumisele*“. (2) R v Chun-ayun, „China Mail“, 25. oktoober 1849, 171: „Tal oli Chek-chu’s (ehk Stanleys) kalalett ning esimene tunnistaja oli talle võlgu 453 münti, millest ta maksis 258; arutluse all oleval päeval kohtas ta Wong-nei-chungi piirkonnas seda tunnistajat ning küsis talt ülejäänut, kuid kuna tal polnud raha, pakkus ta selle asemel riideid. *Relvastatud maanteeröövi toimepanemises süüdi; saadetud 15 aastaks sundasumisele*“. (3) R v Wong-afook, „China Mail“, 18. aprill 1850, 63: „Eelmisel jaanuaril või veebruaril oli ta näinud teist tunnistajat puid maha raiumas ning ähvardanud sellest politseile teatada, mille peale nad läksid tülli; ülalmainitud süüdistus esitati tema vastu kättemaksuks. *Relvastatud röövis süüdi; saadetud kogu eluks sundasumisele*“.

¹³⁹ Alabaster, „Notes and Commentaries...“, 451.

¹⁴⁰ 1855. aasta oktoobris peeti kohtuprotsess mõrvas süüdistatavate Yun Kuen-su ja viie teise mehe üle. Kohtuprotsessi aluseks oli Taipingshanis teadmata põhjustel tekkinud kaklus, mis hõlmas rohkem kui 300 meest. Süüdistuse tunnistajad „kinnitasid, et esimene vang tappis surnu, samal ajal kui teised abistasid ja tagant kihutasid, ning tema tapmise ajal üritas kümnevaheline jõuk temalt kullatolmu röövida. Kuid kaitse tunnistajad tõestasid selgelt, et surnu tapeti Sun-oani ja Heang-shani piirkondade meeste vahelises klannitülis. Samal ajal kui surnu oli Sun-oy [sic] mees nagu olid ka kõik süüdistuse tunnistajad, olid kõik vangid ja kaitse tunnistajad Heang-shani mehed. Vandekogu otsustas, et esimene vang on süüdi tapmises ning teised abistamises ja tagant kihutamises ning soovitas kõigile abistajatele ja tagantkihutajatele, välja arvatud surnut pussitamise ajal kinni hoidnud Ing-ahkoonile, halastada“. „China Mail“, 23. detsember 1852, 206; „Hongkong Register“, 19. juuli 1853, 115 ja 11. oktoober 1855, 177.

¹⁴¹ Näiteks 1850. aasta detsembris toimunud kohtuprotsessil, kus Le-afooki ja Chun Kut-shuet süüdistati Lower Bazaari turul kaupmehe majja sissemurdmises ja sealt kirstu oopiumi varastamises, mõisteti süüalused pärast kaebuse esitaja ja teiste süüdistuse tunnistajate vasturääkivaid tunnistusi õigeks: üks kaitse tunnistaja avaldas, et kaebuse esitaja oli „pakkunud, et kui vangide isand nõustab maksma talle 100 hõbetaela, peatab ta kogu kohtumenetluse“. 1850. aasta veebruaris Cheong-awa Taipingshanis asuvasse koju sissemurdmises süüdistatava Wong-ayowi üle peetaval kohtuprotsessil kerkisid esile kaks vastanduvat lugu püüdest kohtuasja mitteametlikult lahendada. Cheong teatas kohtule, et „ta ütles vangile, et annab ta politseile üle, mida vang palus tal mitte teha, mis juhul ta maksab kõigi varastatud asjade eest“. Wong aga ütles, et „ta oli tubakaga kaubitseja ja esimene tunnistaja võlgnes talle teatud summa; ta läks tunnistaja majja talt raha nõudma, kuid talle tungiti kallale ja peksti nii kõvasti, et ta pidi haigena voodisse heitma. Pärast paranemist läks ta majja hüvitist nõudma, kuid anti politsei vahi all“. Vandekogu mõistis Wongi süüdi ning ta saadeti 10 aastaks Singapuri sundasumisele.

Kuigi roimasüüdistusest kokkuleppe teel loobumine oli Inglise õiguse järgi õigusrikkumine, olid nii varajased koloniaalvõimud kui ka isegi ülemkohus valmis teatud asjaoludel selliseid korraldusi lubama. 1840ndatel oli selliste juhtumite puhul, kus eurooplased või nende töötajad olid hiinlaste vastu vägivalda tarvitanud, hüvitamine levinud abinõu: sellise ettepaneku oli 1844. aasta alguses enne ülemkohtu avamist teinud Pottinger. Selle ajenditeks oli juhtum, kus kolm hiinlasest meest said raskelt haavata kui kolm eurooplast nende pihta tulistasid ning koroneri vandekogu otsus mõista tapmises süüdi Jardine Mathesoni palgal olnud ja musketiga paati tulistades kogemata hiinlasest poisi tapnud india lasest valvur. Samuti mõjutasid väljaspool kohut saavutatud kokkulepped veel vähemalt kolme 1840ndatel ülemkohtus arutlusel olnud varavastaste süütegudega seotud kohtuasja tulemust. Kohtu esimesel istungil 1844. aasta oktoobris suunas ülemkohtunik vandekogu mõistma õigeaks kahte paadimeest, keda süüdistati kaupmees Charles Shawlt kuue tüki siidi varastamises. Ülemkohtuniku sellise tegutsemise põhjuseks oli magistraadile vande all antud tunnistuste lugemine, kust selgus, et süüalused olid kaebuse esitajale pakkunud vastuvõetava suurusega hüvitist. See aga kutsus esile üldõigusnõuniku vastuväite: soovides määrata hoiatavaid karistusi, mis paneksid maksma Inglise õiguse mõjuvõimu, toonitas Sterling, et tema võtab süüaluseid kohtulikule vastutusele Briti võimu, mitte kannatanud poole nimel ning ennustas, et selline teguviis „võimaldab kurjategijal põgeneda, eriti veel sellises kogukonnas nagu Hongkong, kus nii paljud kaubad peavad käima läbi paadimeeste“. Kaks teist kohtuasja, mis üldõigusnõuniku vastuväiteid kaasa ei toonud: R v William da Silva, detsember 1845, ja R v Low-asze, detsember 1847. „China Mail“, 21. veebruar ja 19. detsember 1850, 31, 303; sundasumisele saadetavate nimekiri, 14. mai 1850, CO 129/33, 12; „Hongkong Register“, 8. oktoober 1844, 170, 16. detsember 1845, 211, 28. detsember 1845, 211; „Friend of China“, 17. veebruar ja 9. märts 1844, 250, 264; Woosnam Caine’ile, 20. veebruar 1844, CO 129/10, 667–8.

¹⁴² „Hongkong Register“, 24. detsember 1844, 215. 1850. aasta detsembris hämmastas sarnane juhtum vandekogu nii, et see oli sunnitud kallaletungis süüdistatava Chung-ayee õigeks mõistma: „Eelmise oktoobri alguses varastati kelleltki Shek-pai-wanis valgevasest püss ning kuna sealsele eurooplasele politseinikule anti teada, et see on praeguse süüdistaja käes, saatis ta mitu *lukongi* ehk hiina politseinikud, kelle hulka kuulus ka vang, Sow-ke-wani külla süüdistaja valdusi läbi otsida. Süüdistaja keeldus seda lubamast, mille tagajärjeks oli kaklus ja nad kõik viidi tepo juurde, kus neil soovitati küsimus vaikselt ära lahendada. Lõpuks oli lahenduseks see, et süüdistaja nõustus maksma relva, mille ta oli ära müünud, eest 59 taela, ning tema küla vanemad oleksid summa käendajateks; kuid järgmisel päeval muutis ta oma meelt ja tuli palvekirjaga magistraadi juurde, millest teada saades tõi vang vastupalve ning vahistati seejärel süüdistatuna süüdistajatele kallale tungimises. Kuid vandekogu mõistis ta õigeks“. „China Mail“, 19. detsember 1850, 203.

¹⁴³ „China Mail“, 19. juuli 1849; Staveley armuandmise väljakuulutamine, 23. mai 1850, CO 129/ 33, 43.

¹⁴⁴ Need numbrid on liiga väikesed, sest ajalehed ei kajastanud paljusid süüditusi, milledest loobuti. 1848 ja 1857 aasta vahel loobutud süüdistustest on ametlikes aruannetes jäädvustatud 284 süüalust 1345-st. Kuigi mitte kõigist ei loobutud tunnistajate mitteilmumise tõttu, oli selle probleemi tagajärjeks ka palju õigeksmõistvaid vandekogu otsuseid. Kui 1848. aastal oli kokku 167 süüalust, siis loobutud kohtuasjades oli ametlik süüaluste arv 57 ehk veidi rohkem kui kolmandik kõigist selle aasta süüalustest. Selle aasta oktoobriistungil ajal – mil vaid kolm süüalust 31-st mõisteti süüdi – protesteeris šerif C. J. Holdforth, et „kui ühtegi uut juhist vastu ei võeta, ei suuda ta kindlustada tunnistajate kohtusse ilmumist“. Ta seletas, et tunnistajad „olid seadusega kohustatud kohtusse ilmuma elukohast mittelahkumise kohta allkirja andma või mõne elaniku käendajana, kes sel ajal koloonias elas, kuid hiljem lahkus“. „Hongkong Register“, 10. ja 17. oktoober 1848, 162, 167.

¹⁴⁵ Usaldusväärne ametlik seletus on antud 1851. aasta määruse nr 1 sissejuhatuses, mis pani tunnistajate puudumise nende „kas jõuga või äraostmisega“ maismaale saatmise arvele. 1845. aasta määruse nr 1 sissejuhatus süüdistab seaduserikkujate põgenemise hõlbustamises ka triaade.

¹⁴⁶ Le’le määrati kahe aasta pikkune tingimisi vangistus, mis juhul kui Low-awa antaks tema abikaasale nädala jooksul tagasi (mida ei juhtunud), oleks vähendanud ühele aastale. Kuu aega hiljem määrati talle sarnases kohtuasjas veel üks aasta vangistust. Talle anti kuninganna sünnipäeval 1853. aasta mais ühe vangimajas viibiva külaliskohtuniku Wilkinson Denti soovitusel armu. „China Mail“, 16. jaanuar ja 6. märts 1851, 10 ja 39; Jervois Newcastle’ile, 25. mai 1853, CO 129/42, 265–71.

¹⁴⁷ Gutzlaff kandis ette, et tema tähelepanu olid äratanud mitmete kolooniat külastavate hiinlastest kaupmeeste vahel aset leidnud vaidlused, kuid täheldas, et kuna „mitmete juhtumite üle pidi otsuse tegema ülemkohus, loobuti neist põhjusel, et kohtuskäijad ei saanud oodata, kuni nende kohtuasja arutama hakatakse, ning seega on kurjategijad ja petised tihti karistamatult põgenenud, sest hagejad ja tunnistajad olid puudu ning ei saanud kohtuprotsessini oodata“. „China Mail“, 15. mai 1851, 79; Gutzlaffi märkmed Hongkongi kohaliku kaubanduse kohta, 7. august 1848, CO 129/25, 151.

¹⁴⁸ „Hongkong Register“, 24. jaanuar 1854, 14.

¹⁴⁹ „Hongkong Register“, 9. november 1847, 61.

¹⁵⁰ Bonham Greyle, 19. veebruar 1852, CO 129/39, 58; Bowring Greyle, 1. märts 1855, CO 129/49, 196; Robinson Cardwellile, 9. august 1864, CO 129/99, 333.

¹⁵¹ „Hongkong Register“, 21. detsember 1852, 202.

¹⁵² „Hongkong Register“, 22. veebruar 1848, 31.

¹⁵³ „Friend of China“, 5. märts 1856, 75; „China Mail“, 6. märts 1856, 39.

¹⁵⁴ „Friend of China“, 5. märts 1856, 75. Viienda peatüki esimene osa käsitleb sundasumisele saatmise seost surmadega.

¹⁵⁵ Edasisest piraatlusega seotud kohtuasjast oldi sunnitud loobuma põhjusel, et „politseikohtus olid nad vangide isiksusi vande all tõendanud, kuid kohtuprotsessil väitsid nad, et ei tunne vange ning vandekogu mõistis nad õigeks. Näis, et juhtum „lahendati kohtuväliselt“, kuna tunnistajad ja vangid lahkusid kohtust koos“. „China Mail“, 6. märts 1856, 39.

¹⁵⁶ „Friend of China“, 30. jaanuar 1850, 34.

¹⁵⁷ „Hongkong Register“, 13. märts 1849, 42

¹⁵⁸ „Friend of China“, 30. jaanuar 1850, 34. Näide sellest, kuidas süüdistatav sellest probleemist kasu sai, ilmneb 1852. aasta piraatlusesüüdistusest Chung-akumi vastu. „Juhtumi puhul vangi süüs palju kahtlust ei olnud, kuid üks või teine tunnistajatest (me kaldume arvame, et teine) lubas enda süüdimõistva otsuse ihalusel oma tõemeelsusest võitu saada ning vastukäivused olid nii selged, et üldõigusnõuniku asetäitja loobus süüdistusest ning vang vabastati“. „China Mail“, 29. juuli 1852, 123; „Hongkong Register“, 20. juuli 1852, 115.

¹⁵⁹ Süüpingi lühikokkuvõte oli tava, mille kaudu kohtunik juhendas barristeri kaitsma vaest süüpingis olevat vangi kohtu kulul. Professionaalse kaitse tavaline tasu Inglismaal oli sel ajal üks või kaks ginit: kuid vandekohtunikel oli tavaks vaeseid mõrvas süüdistatavaid süüaluseid tasuta kaitsta. Paari Hongkongi alguaastate kohtuprotsessi puhul, kus süüaluseid ootas süüdimõistmise korral surm, maksis valitsus kaitse eest: pannes näiteks tähele eurooplaste kogukonna „märkimisväärselt huvi“ seoses 1851. aasta kohtuprotsessiga, kus Chui-apat süüdistati kahe Briti sõduri mõrvamises, kinnitas Bonham heaks 50 dollari eest nõuandeadvokaadi William Gaskelli palkamise Chui kaitsjaks, et kindlustada „õiglase kohtuprotsessi“. Vastusena hiljutistele ekslikele kohtuotsustele, käskis kuberner Hennessy 1878. aastal kohtul muretseda kaitsja kõikidele vangidele, keda ootab

süüdimõistmise korral surm, kuid kes ise endale kaitset lubada ei saa. Hongkong Register märkis, et kohtunikuna aitas Hulme kaitseta vange vaid harva ning süüdistuses vandekogule „avaldab ta oma arvamust vaid üksikuil juhtudel: ta kõigest sõnastab kuriteo, milles vangi süüdistatakse; loeb ette tõendid ning ütleb vandekohtunikele, et nende asi on otsustada, kas nende arvates tõendid kinnitavad süüdistust või mitte. See on kohtuniku jaoks turvaline rada, kuid on kaheldav, kas see ka õiguse jaoks turvaline on. Ühes oleme me kindlad: Inglismaal ei ole see kohtunike tavaline viis, sest seal väljendavad nad vandekogule seoses tõendite väärtusega pea iga juhtumi korral oma arvamust“. Hulme'i tõrksus süüalust aidata tuleb esile järgmistes: kohtuasjades R v Chun-ashow, „Varastatud asjade varjamine“, 15. detsember 1849, R v Chun-achuy, „Sissemurdmine ja riisumine“, 15. aprill 1850 ja R v Loh Hu-she, „Varastatud asjade varjamine“, 15. juuli 1853. China Mail kommenteeris, et 1849. aasta augustis admiraliteedikohtus peetud kohtuprotsess mässus süüdistatavate kaheksa filipiinlase (kellest seitsmele anti hiljem armu) üle oli näide sellest, et „maksim, et kohtunik on vangide kaitsjaks, on Inglise õiguse väljamõeldis“. Philips, „Crime and Authority...“, 104; Bonham Greyle, 21. märts 1851, CO 129/36, 74–5; „Hongkong Government Gazette“, 6. juuli 1878, 297–8; „Hongkong Register“, 18. detsember 1849, 202–3, 20. jaanuar 1852, 11. ja 19. juuli 1853, 115; „China Mail“, 18. aprill ja 6. juuni 1850, 63 ja 90; täidesaatva nõukogu koosolekuprotokollid, 24. oktoober 1850, CO 131/2, 144.

¹⁶⁰ „China Mail“, 7. juuni 1849, 90.

¹⁶¹ Murrow Harrowby krahvile, 2. august 1857, CO 129/66, 472.

¹⁶² Kui Murrow valitsust ka muu eest kritiseeriv kiri väljaandes Straits Guardian anonüümselt avaldati ja seejärel osa sellest ka ajalehes Friend of China trükiti, ründasid China Mail ja Hongkong Register seda sobimatu keelekasutuse eest. End nimega Off kutsuv korrespondent ei nõustunud: „kui selle kirja autor peaks oma tõemeelsuse aluseks võtma ajalehtede Hongkong Register ja China Mail arhiivid, pole ta mitte üksnes täiesti tõe piirides püsinud, vaid on võrreldes nendes ajalehtedes tavaliselt kasutatava keelega end mõõdukalt ja härrasmehelikult väljendanud“. „Friend of China“, 16. ja 23. september 1857, 291, 299.

¹⁶³ 1855. aasta märtsis trükiti ajalehes Friend of China uuesti 1853. aastal New York Timesi korrespondendi avaldatud artikkel Chinha saarte kohta. See kirjeldas „maapealset põrgut“, kuhu umbes 800 Hiina kuli oldi toimetatud. Kulid viidi Hiinast Inglise laevadel minema lubadusega, et nad asuvad tööle California kullakaevandustes. Callaos heideti nende viieaastased töölepingud kõrvale, nad anti üle Peruu valitsusele ja viidi Chinha saartele. Kihutatuna järelvaataja käskivatest piitsahoopidest, töötasid nad peaaegu paljastena ekvatoriaalse päikese käes kollase tolmu pilves ning pidid iga päev eemaldama viis tonni guaanot. Paljud tegid kaljudelt alla hüpates enesetapu ning „maeti koerte kombel – nagu oli möödunud ka nende elu“. Nende olukord oli „hullem kui kõigi kurjategijate, pagulaste või vangide elu tsiviliseeritud riikides“. „Hongkong Register“, 20. aprill 1852, 63; „Friend of China“, 28. märts 1855, 101. Sel teemal kirjutab ka Watt Stewart raamatus „Chinese Bondage in Peru: A History of the Chinese Coolie in Peru“, (Durham: Duke University Press, 1951).

¹⁶⁴ China Mail kommenteeris: „Pole kahtluski, et kogu asi oli enne laeva seilamist plaanitud, kuna nüüd on teada, et samuti laevaga lahkunud Cumsingmoon sepp oli palgatud kulidele nuge valmistama ja üks mees tabati nuge Victory pardale smugeldamas ning selle ja teiste õigusrikkumiste pärast piitsutati teda iga laevastikku kuuluva laeva pardal“. „China Mail“, 22. aprill 1852, 66.

¹⁶⁵ Ho jäi kaldale oma venna palvel, kes soovis, et teda maetakse maale, kui ta peaks surema.

¹⁶⁶ „Hongkong Register“, 20. aprill 1852, 63; sundasumisele saadetavate nimekiri, 21. juuli 1852, CO 129/40, 214.

¹⁶⁷ „Hongkong Register“, 10. veebruar 1852, 22.

¹⁶⁸ See on lisaks 53 teisele uuringu hiinlasest süüalusele, kelle üle mõisteti kohut eurooplaste vastu vägivalda hõlmavate süütegude pärast. Ainuke õigeksmõistetud süüalune – vana mees, kes oli kohtu all 1857. aasta alguse hädaolukorra ajal valitsuse oksjonipidaja mõrvamise eest – lohistati pärast õigeksmõistmist läbi tänavate süüdimõistetud mõrvari külge aheldatuna vangimajja tagasi. Murrow Harrowby krahvile, 2. august 1857, CO 129/66, 474.

¹⁶⁹ Ausambad püstitati kahele 1849. aastal väidetavalt Chui-apo poolt tapetud Briti ohvitserile (vaata viienda peatüki sissejuhatust) ning laevade HMS Rattler ja USS Powhatan madrustele, kes said surma 1855. aastal piraatlusevastase tegevuse ajal piraadidžonkil aset leidnud plahvatuses. Juhtumi kolme süüaluse – Leong-ahlooki, Lok-ashingi ja Yeung-ahtsoi – üle mõisteti selle õigusrikkumise pärast kohut lausa kaks korda. Hulme'i juhitud esimese kohtuprotsessi ajal 1855. aasta septembris mõistis vandekogu nad mõrvas süüdi vaatamata sellele, et nad olid plahvatus ajal vahi all olnud ning polnud leidnud ühtegi tõendit, et plahvatus oleks olnud tahtlikult tekitatud. Kuna Hulme polnud vandekohtunike otsuses kindel, anti vangidele tema soovitusel armu. Oktoobri lõpus mõisteti nende üle uuesti kohut, süüdistatuna enne mõrva toimepanemist sellele kaasa aitamises ning haiglase Hulme'i puudumisel mõistis nende üle seekord kohut üldõigusnõuniku asetäitja W. T. Bridges – kes oli esimesel kohtuprotsessil prokurör olnud – juhitud komisjon. Nad mõisteti süüdi samade tõendite põhjal, karistuseks protokollitud surmaotsus. Ausammas surnud madrustele – massiivne graniidist obelisk – on Colonial Cemetery nime kandvas surnuaias siiani. Täidesaatva nõukogu koosolekuprotokollid, 16. oktoober 1855, CO 131/3, 44; „China Mail“, 4. oktoober ja 1. november 1855, 158, 174; „Hongkong Register“, 9. oktoober ja 6. november 1855, 162, 176–7.

¹⁷⁰ Koloniaalministeerium keelas Caldwellile võtta Perkinsi tööandjalt Williams Anthon & Co.-lt tema teenete eest selles juhtumis vastu väärtuslikku lauanõud. „Hongkong Register“, 20. juuni 1854, 98–9; „Friend of China“, 28. juuni 1854, 202; Caine Newcastle’ile, 4. august 1854, CO 129/46, 304–8.

¹⁷¹ Sterling, kes erinevalt Hulme’ist oli valmis süüaluseid abistama, lisas, et tema arvates ei jätnud koloonia Hiina veesõidukite register sõiduki kohtu jurisdiktsiooni alla kuulumise osas mingit kahtlust. Kuid Hongkong Register tõi välja, et asjakohased määrused tegid piisavalt selgeks, et Hiina paadid, mis on registreeritud saare ümber sõitmiseks üürivate paatidena, ei ole koloniaalvetest lahkudes enam Briti lipu all. „Friend of China“, 17. juuni 1854, 191; „Hongkong Register“, 20. juuni 1854, 98; 1846. aasta määrused nr 1 ja 7.

¹⁷² „Hongkong Register“, 20. juuni 1854, 98; „Friend of China“, 17. juuni 1854, 191.

¹⁷³ „Me vastutaksime tagajärgede eest. Need, kelle on süüdi mõistnud Briti vandekogu, mõistetak viivitamatult õigeks ning tegelikult mõrvarid saaksid teenitud karistuse“. „Friend of China“, 17. juuni 1854, 191.

¹⁷⁴ „Hongkong Register“, 20. juuni 1854, 98.

¹⁷⁵ Hillier tegi ettepaneku, et mõlemad karistused asendataks eluks ajaks sundasumisele saatmisega viiel põhjusel: surnukeha polnud leitud; vangide vastu antud tunnistused olid olnud logisevad; kohtuprotsess oli läbi viidud liiga rutakalt ning ilma piisavate kaalutlusteta, mida süüdistuse tõsidus oleks nõudnud; aeg vanglasse saatmise ja kohtuprotsessi vahel oli olnud väga lühike; süüalustel ei olnud kaitsjaid. Täidesaatva nõukogu koosolekuprotokollid, 20. juuni 1854, CO 131/3, 22–3.

¹⁷⁶ Pärast seda kui teda hoiti peaaegu aasta kinni vangikongis, mille suurus oli kaheksa korda kümme jalga, anti Chun-cheong-she’le kuninganna sünnipäeval 1855. aasta mais armu. Sellele eelnes palvekiri, kus seletati, et ta oli tegutsenud oma abikaasa käskude järgi. Ta oli uuringus ainuke naine, kelle karistuseks oli surm või sundasumisele saatmine. Tema vabastamisega seotud dokumendid tema last ei maini. Bowring Molesworthile, 13. detsember 1855, CO 129/52, 336.

¹⁷⁷ Täidesaatva nõukogu koosolekuprotokollid, 20. juuni 1854, CO 131/3, 23.

¹⁷⁸ „Ta tegi kirjaliku pakkumise ning meelitas välja ametliku käsu selle inimese kohta, kel oli tema vangivõtmisel kõige aktiivsem roll olnud. See on läbi ja lõhki hiinlaslik menetlus. Seda ei saa vaadata muuna kui üksnes kõige pahelisema mõistuse kuratlikku katsena süütule mehele süüd omistada“. „Hongkong Register“, 27. juuni 1854, 102.

¹⁷⁹ „Friend of China“, 28. juuni 1854, 202.

¹⁸⁰ „China Mail“, 19. detsember 1850, 203.

¹⁸¹ „China Mail“, 7. august 1856, 127.

¹⁸² R v Mung-ah-ee, relvastatud rööv, jaanuar 1852. „Hongkong Register“, 13. jaanuar 1852, 7.

¹⁸³ R v Ow-aloon, „Mehe naise, lapse või eestkostjaluse ära viimine“, aprill 1853, „Hongkong Register“, 26. aprill 1853, 66; R v Tun-akow ja 13 teist, „Piraatlus“, jaanuar 1855, „China Mail“, 1. veebruar 1855, 19.

¹⁸⁴ 1853. aastal peeti kohtuprotsessi Choong-acheongi üle, keda süüdistati pussitamisega röövimises. „Üheksat oopiumikaubitsejat, kellest igaühel oli kolm oopiumikera, ründasid Hiina templi lähedal teispoole Soo-kun-poo piirkonda hulk relvastatud mehi, kes röövisid neilt oopiumi ja vigastasid neist kahte, ühte rängalt. Kolm tunnistajat tuvastasid vangi kui mehe, kes oopiumikaubitsejat odaga pussitanud oli, kuid tema ja mitu teist tunnistajat kinnitasid, et ta oli koloonias võõras ning mingid mehed, kellele ta oli ettevaatamatult oma raha näidanud, olid teda ennast röövinud. Siis osutas üldõigusnõunik mitmele vasturääkivusele vangi praeguse kaitse ja magistraadi ees antud kaitsekõne vahel, kuid härra Caldwell ütles, et tema arvates on need seletatavad hiinlasest tõlgi ebapiisavate teadmistega vangi räägitavast puhtast Haka murdest, mida tema (härra C) samuti hästi ei mõista. Mõlema poole kasuks tundus rääkivat üpris sama palju tõendeid, kuid vastupidiste tõendite puudumisel, mõistis vandekogu vangi õigeks“. „China Mail“, 20. oktoober 1853, 170; „Hongkong Register“, 18. oktoober 1853, 167.

¹⁸⁵ R v Seen-alook, Wong-apoo, Laong-ayaong, Low-asam, Kwang Shing-tsoi, Kwan Tsoo-moon ja Laong Shing-tai; „China Mail“, 29. juuli 1852, 123.

¹⁸⁶ Muh-achookile, kellel oli ette näidata palju pisiriisumisi, esitati tegelikult teine süüdistus selle eest, et ta on „riisumises eelnevalt süüdi mõistetud“. Tema olematu süüteo pärast peetava kohtuprotsessi alguses tõi ülemkohtuniku asetäitja Sterling välja, et „mitte kellegi üle ei saa kohut mõista eelmise süüdimõistmise pärast madalamas kohtus, kuid karistuse osas otsust tehes avaldab vangi halb iseloomustus muidugi mõju ning selle tagajärjeks võib olla tavalisest rangem karistus“. Vandekogu kiirustav otsus selle süüdistuse osas paistabki olevat mõjutatud viitest eelmisele süüteole. Kogu mõjutamine oli ilmselgelt üldõigusnõuniku asetäitja Bridgesi eesmärk, sest ta tunnistas, et tema teise süüdistuse põhjuseks oligi see, et Mum on „väga vana ja tülikas seaduserikkaja – ja seda lausa sellisel määral, et koloonial oli viimane aeg temast lahti saada“. „China Mail“, 21. oktoober 1852, 171; „Hongkong Register“, 19. oktoober 1852, 166; sundasumisele saadetavate nimekirjad, 8. märts 1853, CO 129/42, 74.

¹⁸⁷ China Mail küsis, kas süüdistuse tunnistusi „oleks peetud piisavaks selleks, et mõista süüdi eurooplane, ning kas hiinlane oleks süüdi mõistetud ka siis, kui tal oleks olnud kaitsja“. See kohtuprotsess on kahtlane. Komisjoni president Bridges julgustas süüalust tooma nende ette tunnistajat – kaval mõte, mida China Mail kirjeldas kui „õigluse vormi, mis kaitseta hiinlase puhul on aga liigagi tihti pettus ja lõks“. Süüalune kutsus paadinase, „kellelt tal siiski polnud ühtegi küsimust küsida, või vähemalt ei osanud ta neid esitada“. Naist peeti kinni kuni Bridges suunas tõlki küsima „kas vang oli olnud kolonel Caine’i kuli“. Sellele „vastas naine ebalevalt“.

Küsimuse eesmärgiks oli kahtlemata vang selle seose kaudu halba valgusesse seada: Tarrant, kes oldi avalikust teenistusest pea kümme aastat tagasi vallandatud Caine'i teenijatele korruptsioonisüüdistuste esitamise pärast, neelas sõda alla ning spekulceris nädal hiljem ajalehes Friend of China, et Foong võis püüda raha välja pressida Caine'i nimel. Kui see oleks ka tõsi olnud, siis nagu viitas China Mail, näis menetlus rikkuvat süüalusele õiglase kohtuprotsessi lubamise põhimõtet. „Friend of China“, 2. ja 5. jaanuar 1856, 2–3, 6; „China Mail“, 3. jaanuar 1856, 2.

¹⁸⁸ Mõnikord koloniaalvõimud mõistsid seda. Näiteks pärast piraadirünnakut Hiina kaubalaevale, milles sai surma 19 meest ja rohkem kui 20 haavata, võttis HMS Inflexible 1849. aasta mais Suure Lema saare lähedal tänu Caldwellilt saadud teabele 45 meest vangi, kuid kuna saadi teada, et paljud mehed on omakorda piraatide vangid piraatide vangid, lasti kõik peale kuue mehe hiljem vabaks. „China Mail“, 10. mai 1849, 74. (Tõlkija märkus: Suur Lema saar on üks kolmest Lema saarest, kuid tänapäeval enam sellist nime ei kasutata.)

¹⁸⁹ „Siinsed paadid on nagu kalad meres – suured on alati valmis püüdma väiksemaid ning väikesed kiusatuse tekkimisel veel väiksemaid“. Cochrane Davisele, 27. jaanuar 1845, CO 129/14, 124. Sarnased kommentaarid: Canton Press, 12. November 1842; „Friend of China“, 19. jaanuar 1843, 174; Wade'i märke pisipiraatluse kohta, 19. veebruar 1852, CO 129/39, 63; Cooke, G. W., „China: Being the Times' Special Correspondence from China in the Years 1857–1858“, (London, Routledge, 1858), 69.

¹⁹⁰ „China Mail“, 21. oktoober 1852, 171.

¹⁹¹ „China Mail“, 1. veebruar 1855, 19; Bowring Molesworthile, 13. detsember 1855, CO 129/52, 334–7.

¹⁹² „Hongkong Register“, 9. oktoober 1855, 162.

¹⁹³ „China Mail“, 6. november 1856, 178; täidesaatva nõukogu koosolekuprotokollid, 5. detsember 1855, CO 131/3, 224–5.

¹⁹⁴ J. W. Johnsoni ja R. Lechleri palvekiri, 7. veebruar 1857; täidesaatva nõukogu koosolekuprotokollid, 9. veebruar 1857, CO 131/4, 38–41. Lechler oli Wongi murret oskav misjonär.

¹⁹⁵ Ibid., 41–44. Sellest tundub, et Wong ajastas oma kaitsekõne valesti, sest ta esitas selle pärast vandekogu otsust ja enne kohtuotsust: see oli hiinlastest süüaluste puhul levinud probleem.

¹⁹⁶ Täidesaatva nõukogu koosolekuprotokollid, 16. veebruar 1857, ibid., 56.

¹⁹⁷ „China Mail“, 19. veebruar 1857, 30; Bowring Labouchere'ile, CO 129/62, 304–5.

¹⁹⁸ Komisjoni vangimaja toimetiste lisa, märts 1857, CO 129/64, 348.

¹⁹⁹ Bowring Labouchere'ile, 13. veebruar 1858, CO 129/67, 170.

²⁰⁰ Cooke, „China...“, 397.

²⁰¹ Bowring Lyttonile, 29. märts 1859, CO 129/73, 296–297.

²⁰² See võis olla kurikuulsa Fank-akwei töö (kolmanda peatüki kolmas osa). Samal korral jäi ka üks publikus olev hiinlane enda kellast ja kahest dollarist ilma: „Mida tegi meie politsei? Öeldi, et härra Caldwell tundis kohtus ära vähemalt üheksa süüdimõistetut roimarit (ülejäänud tõenäoliselt põgenesid). Me tahaks teada, kas ta suunas neile mõne oma inimese tähelepanu, käskides silmad lahti hoida“. „China Mail“, 17. oktoober 1850, 166.

²⁰³ Teised uuringud selle perioodi Inglise õiguse kohta oletavad, et see erines tunduvalt vastavalt sotsiaalsetele ja majanduslikele tingimustele ning olenevalt sellest, kel oli võim selle toimimist kontrollida või mõjutada. Kuigi rõhutades vara tähtsust ja varaomanikele osaks langevaid eeliseid, järeldeb David Philips, et toleaeegses õigusretoorikas ülistatud kaitsed (nagu süütuse presumptsioon), olid selle aja Kesk-Inglismaa krahvkondade süüalustele tõesti kättesaadavad. Oma uuringus Victoria-aegsest Kentist rõhutab Carloyn Conley klassi ja vara tähtsust madalama astme kohtudes. David Neal väidab, et Inglise kohtud ja õigusriigi retoorika olid mujal impeeriumis – näiteks Uus-Lõuna-Walesis – vahendid, mille abil sunniti öökoloonia, mille liikmetel õigushüved puudusid, vabaks ühiskonnaks ümber kujundada. Uuringus kuritegevusest 19. sajandi Trinidadis kirjeldab David Trotman rassismi ja kohtu kallutatust kõige kõrgematel astmetel ning väidab, et eurooplastest istandustepidajatest eliit kasutas seadust tahtlikult selleks, et hoida kauem alal emantsipatsiooni-eelse perioodi sotsiaalseid ja majanduslikke suhteid. Philips, „Crime and Authority...“; Conley, „The Unwritten Law...“; David Neal, „The Rule of Law in a Penal Colony: Law and Power in Early new South Wales“, (Cambridge University Press, 1989); David Trotman, „Crime in Trinidad: Conflict and Control in a Plantation Society, 1838–1900“ (Knoxville: University of Tennessee Press, 1986).

3. Tõlkeanalüüs

Töö selles osas tuuakse esmalt välja peatüki tõlkimise aluseks võetud lähtekohad, seejärel kirjeldatakse peatükki kui õigusteksti, analüüsitakse õigustermineid ja esitatakse tõlgitavas tekstis esinenud võõrapäraste kohanimed tabel. Neile järgnevad tõlkeanalüüsi järeldused ja töö kokkuvõte.

3.1 Tõlkimise lähtekohad

3.1.1 Hermeneutiline lähenemine ja võrdlev õigus

Lähteteksti on käsitletud õigustekstina (vt 3.2) ning selle tõttu on peatüki tõlkimise aluseks võetud kaks lähtepunkti: hermeneutika ja võrdlev õigus.

Radegundis Stolze (2013: 11) järgi tähendab hermeneutiline lähenemine õigustekstidega seotult seda, et tõlkija läheneb tekstile kahest perspektiivist. Esiteks on oluline asetada tekst selle õigussüsteemi konteksti ning vaadeldes tekstitasandil terminoloogia, žanri ja vormistamisstiili eripärasid, pidada silmas selle õigusliku tausta tunnusoone ning erinevusi lähte- ja sihtsituatsiooni vahel. Seejärel on oluline keskenduda sihtkeele terminoloogia täpsele valikule ja sobivale stiilile. Tema sõnul on tarvilik võtta hermeneutika õigustekstide tõlkimise aluseks põhjusel, et ka ilma juristiharidust omamata ning seega kõiki õigusmõisteid tundmata, on tõlkijal vaja teksti täielikult mõista.

Teksti täielikul mõistmisel ja erinevate õigussüsteemide hulgas orienteerumisel tuleb appi võrdlev õigus. Võrdlev õigus tähendab erinevate õigussüsteemide võrdlemist eesmärgiga teha tähelepanekuid ja seeläbi saada võõrast õigussüsteemist (või võõrastest õigussüsteemidest) teadmisi (Simonnæs 148). Kuna ühest õigussüsteemist teise tõlkimisel on nende süsteemide võrdlemine esmase tähtsusega, on võrdlev õigus ja õigustõlge omavahel

väga tihedalt seotud. Nagu on kirjutanud tunnustatud Ameerika õigusprofessor Lawrence M. Friedman (1990: 49), tegeleb võrdlev õigus traditsioonilises mõttes eeskätt tõlkeprobleemidega.

Neid kahte valdkonda ühendavaks terminiks on tähistamine (Galdia 2003: 4). Õigussüsteemile A omane õigustermin teisendatakse õigussüsteemile B omaseks terminiks, leides selleks termini, mis vastab õigussüsteemi A termini funktsioonile (ibid.). Sellist vastavat terminit ongi aga võimalik leida üksnes erinevaid õigussüsteeme omavahel võrreldes.

Seega ongi magistritööks tõlgitud peatükk asetatud üldise õiguse süsteemi konteksti ning tõlkimisel võrreldud seda kontinentaalse õigussüsteemiga.

3.1.2 Võõrapärastamine

Douglas Robinson (2007: 189) märgib, et kuna tekstid liiguvad nii ruumis kui ka ajas, siis (kultuurilised) erinevused lähte- ja sihtteksti vahel sõltuvad samuti suuresti just nii ruumilisest kui ka ajalisest vahemaast, mis tekstid enne lugejani jõudmist läbivad. Kuigi lähtetekst on kirjutatud praegusest ajast mitte eriti kaua aega tagasi (aastal 1998), kirjeldab (ja ka üpris palju tsiteerib) see 19. sajandi keskpaika ning seetõttu mängivad teksti eesti keelde tõlkimisel siiski lisaks ruumilistele erinevustele väga suurt rolli ka ajalisest vahemaast tulenevad erinevused. Seega liigub tekst Hongkongi kui Briti koloonia algusajast 21. sajandi teise kümnesse, ruumiliselt endisest kalurikülast praeguseks metropoliks kasvanud Hongkongist teisele poole maakera Eestisse ning kokkuvõttes liigub tekst Hiina ja Inglise (õigus)kultuurisegust Eesti kultuuri.

Selle seletuse põhjal on otsustatud tekst kodustamise asemel võõrapärastada. Mark Shuttleworth ja Moira Cowie (1997: 59) seletavad neid kahte nii keelelisi kui ka kultuurilisi juhtnööre andvaid tõlkestrateegiaid järgmiselt: kodustamine on tõlketüüp, mille puhul kasutatakse läbipaistvat ja voolavat stiili, et vähendada sihtkeele lugejatele lähtekeele

võõrapärasust nii palju kui võimalik; võõrapärestamine aga tõlketüüp, kus sihttekstis säilitatakse midagi originaali võõrapärasusest, mõnikord nii ka sihtkeele normidest kõrvale kaldudes. Terminid võttis kasutusele 1995. aastal Lawrence Venuti ning kui teda peetakse võõrapärestamise eestkõnelejaks, siis kodustamise tähtsaimaks pooldajaks loetakse Eugene Nida^{*} (Yang 2010: 77).

Lawrence Venuti (1995: 20) sõnul ongi võõrapärestamise eesmärk „viia lugeja võõrsile“ ning sellest eesmärgist on lähtunud ka jutuks oleva peatüki tõlkimisel. Võõrapärestamisel on aga proovitud vältida äärmusesse laskumist, sest nagu väidab Klaarika Kaldjärv (2007: 68), on äärmise võõrapärestamise tulemuseks raskesti loetav tekst, mis ei täida oma kommunikatiivset funktsiooni. Lisaks on oht, et nii muutub tõlge mehaaniliseks (Cui 2011: 352). Teise äärmusesse laskudes tekitab aga liigne kodustamine omakorda piiratud teksti, mis ei lisa sihtkeelde ja laiemalt ka kultuuri mitte midagi uut (Kaldjärv 2007: 68).

Üheks võõrapärestamise näiteks võib tõlgitud peatükist tuua mõõtühikute ja valuutade teisendamata sihtteksti toomise. Lindfors (2001) kirjeldab seda kui ühte võõrapärestamise tehnikat ning vastupidist ühikute teisendamist kui teksti lugejatele teatud määral kodusemaks muutmist. Sellega seoses rõhutab ta aga ühtluse tähtsust.

Ühtluse huvides on ühikud jäetud teisendamata näiteks ka fraasis „permanent exile to a place 3,000 li (about 1000 miles) from the native place of the offender“. (Munn 1998: 282), kus raamatu autor on teksti mõistmise lihtsustamiseks lisaks Hiina pikkusühikule andnud vahemaa ka miilides. Kuna tõlkes on mujal kohtades kasutatud mõõtühikutena miile, näiteks fraas „hundreds of miles away from the colony“ (ibid.: 276) on tõlgitud kui „sadu miile kolooniast eemal“, tundus sobimatu ka esimeses näitelauses kilomeetreid kasutada ning nii ongi see lugejale üpris võõrapäraselt tõlgitud kui „alati 3000 li (umbes 1000 miili) kaugusele väljasaatmine“. Probleemseks osutus Hiina massiühiku *catty* (ibid.: 291) kasutamine, millele eestikeelset tõlkevastet ei suudetud leida. Ühiku teisendamine

---

^{*} Nt Nida, Eugene Albert. 1964. *Towards a Science of Translating*. Leiden: E. J. Brill.

kilogrammideks ei oleks sobinud kokku sellega, et mujal tekstis on näiteks kilomeetrite asemel kasutatud miile. Seega on ka „30 catties of gunpowder“ teisendatud naelteks ning esineb tõlkes kui „33 naela püssirohtu“. Kuigi tõlkeotsus nendes kahes näites ühikud lugejale võib-olla üpris raskesti mõistetavaks jätta ei sündinud kergelt, on see tehtud lootuses, et kuna Angloameerika kultuuril on suur mõju ka Eestis, ei ole need mõõtühikud sihtteksti lugejale täiesti tundmatud ja liiga segadusse ajavad.

Võõrapärastamisega sobivalt on ka tsitaatide tõlkimisel proovitud anda edasi teistsugust ehk vanaaegset keelekasutust ning juhtudel, kus tsitaatide keel on originaalis suure tõenäosusega tänapäeva ingliskeelse lugeja jaoks pigem kummaline, pole tänapäevasest erinevat keelekasutust kardetud ka tõlkes. Sama strateegiaga seonduvalt on näiteks *English midlands* tõlgitud 19. sajandi konteksti sobivalt „Kesk-Inglismaa krahvkonnad“, mitte tänapäevaselt Midlands, mida soovitab Eesti Keele Instituudi kohanimeandmebaas (2013). Samamoodi on toimitud ka teiste vanaaegsete kohanimedega (vt 3.5). Lisaks on näiteks ka sõna *gaol* vastena kasutatud sõna „vangla“ asemel „vangimaja“. Seda põhjusel, et kui sõna *gaol* on sõna *jail* vanamoodne variant, siis EKSS-i järgi on „vangimaja“ sõna „vangla“ vanamoeline nimetus. Nii sobib sõna võõrapärastamisega kokku, sest viib lugeja mõnes mõttes justkui teise aega.

Veel ühe võõrapärastamise näitena võib tuua hiina- ja kantonikeelsete sõnade kasutamise, mida on originaaltekstis (arvatavasti nii võõrapärastamise kui ka täpsuse eesmärgil) teinud ka Christopher Charles Munn. Selliste sõnade näideteks on *lukong*, *tepo* ja *mui-tsai*.

3.1.3 Terminoloogilised lähtekohad

Kui tõlkija on lähteteksti õiguslikust perspektiivist mõistnud, on tal Edyta Żralka (2007: 1) järgi terminoloogilisest lähtepunktist originaalteksti paiga õigussüsteemi edasiandmiseks kasutada peamiselt viis strateegiat. Nendeks on: originaalterminite laenamine, eriterminite kodundamine, tõkelaenude kasutamine, kirjeldav tõlkimine või kõige lihtsam viis ehk lähtekeele terminivastete kasutamine.

3.1.3.1 Originaalterminite laenamine

Tiiu Erelt (2007: 209) kirjeldab seda strateegiat kui tsitaatlaenude kasutamist ehk teisest keelest sõna või sõnaühendi täpselt kirja pildi järgi ülevõtmist koos kõigi võõrapärasustega. Selline termin tuleb eestikeelsest tekstist eristada ning harilikult kasutatakse selleks kursiivkirja (v.a. nimed). Selles töös on sellisteks näideteks kantonikeelne sõna *mui-tsai* ning ladinakeelsed terminid *iden sonans* ja *Regula Generalis*.

Lisaks kasutatakse originaalterminite laenamist ka järgmiste elementide puhul (Newmark 1988: 82): isikunimed, geograafilised nimed, ajalehtede ja teiste perioodiliste väljaannete nimed, tõlkimata teoste pealkirjad ning tänavanimed ja muud kohanimed. Kuigi Newmark lisab, et vaatamata sellele, et tõlkija ülesanne on tõlkida ja seletada, näitab tsitaatlaenude kasutamine lähtekultuuri austamist.

Sama autori järgi (ibid.) on aga lugejale väga suure tõenäosusega tundmatute pärisnimede puhul vajalik täpsustuse lisamine. Selliseks näiteks võib tuua perioodikaväljaannete nimed. Kuna peatükis esinevad väljaanded ei ole maailmas üldtuntud, on kõigi ajalehtede esmakordsel mainimisel lisatud ette täpsustav sõna („ajaleht China Mail“). Sarnaselt väljaannetega on täpsustused lisatud ka sellistele kohanimedele, mis lugejale suure tõenäosusega tundmatud on. Selliseks täpsustusega näiteks võib tuua kohanime Cumsingmoon, mis esineb tõlkes kui „Cumsingmoonis sadam“.

Seletused on tõlkes toodud kas teksti sees või lehekülje lõpus ning need valikud on tõlkija märkuste lisamisena välja toonud ka Peter Newmark (1988: 92). Kolmanda ja neljanda valikuna pakub ta seletuste lisamist kas peatüki lõppu või märkuste või glossaari lisamist raamatu lõppu. Neist kõige eelistatumaks peab sama autor esimest varianti ehk seletuste lisamist teksti sisse, kuna selline viis ei hajuta lugeja tähelepanu ja aitab tal paremini tekstile keskenduda. Samas toob ta küll tekstisiseste märkuste negatiivse poole pealt välja selle, et niiviisi ei ole piir teksti autori ja tõlkija vahel nii selge kui ülejäänud kolme võimaluse puhul. Tema teiseks eelistuseks on märkuste lisamine lehekülje lõppu. Põhjusel, et neid variante peab kõige soovitatavamaks ka Newmark ning originaalteksti autor on otsustanud märkused juba lisada peatüki lõppu (mille negatiivse külje pealt toob Newmark välja selle, et selliste viidete leidmine võtab küllalt palju aega ja see otsimine hajutab lugeja tähelepanu) ning mõned ka raamatu lõppu lühikese glossaarina, on lühemad tõlkija märkused lisatud teksti sisse ja pikemad lehekülje lõppu. Juhul kui täpsustust vajav termin esineb tsitaadi sees, on ka lühemad seletused mitmel juhul lisatud lehekülje lõppu.

Kuna tõlkija olemasolu esiletoomine ei ole võõrapärastamisega vastuolus, vaid pigem soovitud (Jeremy 2001: 147), on seletuste lisamist sobivaks peetud. Lisaks aitab täpsustuste lisamine tutvustada lugejale Hongkongiga seonduvat ja välistab võõrapärastamisega liialdamise.

3.1.3.2 Eriterminite kodundamine

Eriterminite kodundamine ehk pärislaenude kasutamine (Erelt 2007: 209) tähendab teisest keelest sõna kas kirjapildi või häälduse järgi ülevõtmist ja selle sihtkeelele sobivaks mugandamist.

Tõlgitud peatükist võib sellise näitena tuua sõna *assize court* ehk „assiiside kohus“, kus ingliskeelne sõna *assize* (mis omakorda tuleb vanaprantsuse keele sõna *assise* kaudu

ladinakeelsest sõnast *assidere*, Oxford Dictionary) on eestipäraseks mugandatud. Pärislaenude näideteks on ka sõnad „triaad“ (*triad*), „kompradoor“ (*comprador*) ja „mandariin“ (*mandarin*). Sõna „mandariin“ on esmakordsel mainimisel seletatud kui „mandariin ehk Hiina kõrgem riigiametnik“ ning kuigi ÕS-i järgi on selle sõna esimene eestikeelne tähendus just Hiina kõrgem riigiametnik ning alles seejärel mandariinipuu vili, on sõna puuvilja tähenduses siiski palju rohkem levinud ja koomilisuse vältimiseks on võõrapärasustamise püüdele mõnevõrra vastandlikult kasutatud seletavat vormi „Hiina kõrgem riigiametnik“.

3.1.3.3 Tõlkelaenude kasutamine

Tõlkelaenude kasutamine tähendab teise keele sõna tõlkimist sõna-sõnalt või morfeem-morfeemilt oma sõnaks ning niiviisi selle laenamist koos originaalkeele tähendusega (Erelt 2007: 213).

Sellise sõna-sõnalisuse näiteks on termin *dock brief*, mida inglise-eesti sõnaraamatutes ei leidu ning mis on tõlgitud otsetähenduses „süüpingi lühikokkuvõte“. Lisaks on tõlkelaenud ka enamik kohtute nimed, näiteks „koronerikohus“ (*coroner's court*), „viitseadmiraliteedikohus“ (*vice-admiralty court*) ja „magistraadikohus“ (*magistrate's court*). Teatud mõttes võib terminid aga liigitada ka eriterminite kodundamise alla, kuna nende kirja pilt on inglise keele kirja pildiga väga sarnane.

3.1.3.4 Kirjeldav tõlkimine

Nagu juba ka strateegia nimest järeldada võib, tähendab kirjeldav tõlkimine sihtteksti sõna/fraasi tõlkimist, kirjeldades sihtkeeles lähtekeele mõistet. Kirjeldavat tõlkimist võib eelkõige käsitleda seoses kultuurispetsiifiliste elementidega (Ordudari 2007: 5).

Ka peatüki tõlkimisel on kirjeldava tõlkimise strateegiat lisaks õiguskultuuri elementidega seonduvalt kasutatud ka muude spetsiifiliste valdkondadega (näiteks merenduse

ja Hiina kultuuriga) seotud terminite tõlkimisel. Kirjeldava tõlkimise näiteks võib tuua mõiste *to be flogged round the fleet*. Kuigi mõiste on ka inglise keeles küllaltki kirjeldav, on tegemist siiski kindlaks kujunenud väljendiga ja selle eesti keelde tõlkimisel on tähtis anda edasi selle sisu. Kuna tegemist ei ole kohtuliku karistusega, vaid pigem meresõitjate slängiga, ei sisalda seda ka kasutatud sõnaraamatud ja seda pole kirjeldatud allpool kohtulike karistuste alapeatükis. Fraas tähendab süüaluse karistamist, piitsutades teda iga laevastikku kuuluva laeva pardal. Näiteks kui karistuseks oli 300 piitsahoopi ning laevastik koosnes kümnest laevast, anti süüalusele iga laeva pardal 30 hoopi. (Marryat 1834: 5 ja Mayne 2000: 114). Nii ongi karistus kirjeldavalt tõlgitud kui „iga laevastikku kuuluva laeva pardal kedagi piitsutama“.

3.1.3.5 Terminivastete kasutamine

Nagu toob välja Edyta Żralka (2007: 1), piisab tihti ka lihtsa tõlkevaste kasutamisest – seda juhul, kui lähteteksti terminile leidub sihtkeeles sama funktsiooniga vaste. Loomulikult on sellised vasted paljudele terminitele olemas olnud ja neid sel juhul ka kasutatud, kuid siinkohal on olnud oluline pöörata tähelepanu *faux amis* sõnadele ehk sõnadele, mis näevad nii lähte- kui ka sihtkeeles sarnased välja, kuid kannavad endas erinevat tähendust (Fawcett 1997: 148). Üheks selliseks näiteks võib tuua sõna *pilot*. Kuna eesti keeles on selle üldlevinud vasteks piloot kui õhusõiduki juht, võibki sõna süvenemata niimoodi tõlkida. Tegelikult on siin aga õigeks vasteks „loots“ ehk kohalikke sõiduolusid tundev kapteni nõuandja laeva juhtimisel raskesti läbitavas piirkonnas, eriti sadamasse sisse- ja sealt väljasõidul (EKSS).

3.2 Tõlgitud peatükk kui õigustekst ja õigustekstide tõlkimine

Kuigi tõlgitud peatükk ei ole ranges stiilis normatiivne õigustekst, sisaldab Hongkongi kohtusüsteemi rajamist käsitlev peatükk siiski nii ohtralt õigusterminoloogiat, et vale oleks

seda õpiku-laadset teksti käsitleda ka millegi muuna. Kirjutise õigustekstina käsitlemist õigustab ka alljärgnev Deborah Cao (2007: 9–10) õigustekstide liigitus.

Tema järgi jagunevad kirjalikud õigusalsased tekstid nelja kategooriasse:

- 1) seadusandlikud tekstid, nt riigisisesed määrused, rahvusvahelised lepingud ja muud seadusandlike asutuste välja antud õigusaktid;
- 2) kohtumenetluste käigus kohtuametnike ja teiste õigusasutuste loodud juriidilised tekstid;
- 3) teadlaste kirjutatud õigusteadust käsitlevad teaduslikud tekstid;
- 4) isiklikuks kasutamiseks mõeldud õigustekstid, mille hulka kuuluvad näiteks juristide koostatud lepingud ja testamendid, kuid ka kohtuvaidlustes ja muudes õiguslikes situatsioonides kasutatavad tekstid, mille koostajateks pole juristid.

Nendest kategooriatest sobib käesolev peatükk liigitada kolmanda kategooria alla ehk tegemist on õigusteadust käsitleva teadusliku tekstiga.

Nagu märgib Lucja Biel (2002: 22–23), sisaldavad õigustekstid rohkem kultuurispetsiifilisi elemente kui teiste spetsiifiliste valdkondade – näiteks meditsiini, teaduse või tehnoloogia – tekstid, mille terminid on pigem universaalsed kui kultuurist sõltuvad. Seotus kultuuriga on suures ulatuses seletatav õigusterminoloogia põhinemisega mingil kindlal õigussüsteemil (Šarčević 1997: 232). Kuigi magistritöö ei keskendu kultuurispetsiifiliste elementide analüüsile klassikalises mõttes, on õigusterminoloogia analüüsimine alati kultuuriga seotud, sest igal õigussüsteemil on oma ajalugu, põhimõtted ja põhjendusmustrid ning see on loodud täitma kindla rahva vajadusi (Biel 2002: 23).

Ka Radegundis Stolze (2013: 5) märgib hermeneutilise lähenemisega kooskõlas, et õigustekstide tõlkimisel on kõige olulisem võtta arvesse just erinevate kultuuride õiguslikku tausta ning lisab, et tekstid eksisteerivad alati ühe kindla õigussüsteemi sees ja õigus on alati osa kultuurist. Kultuur omakorda on kogu inimsuhtluse taustaks ning sellele tekstivälise keskkonna aspektile viidatakse tekstides üksnes kaudselt. Sama autor on kirjutanud, et „tõlkimise kui

dünaamilise ülesande peamine eeltingimus tõlkija jaoks on teksti mõistmine vastavast õiguslikust perspektiivist“ (ibid.: 11) ehk õiguskultuurist pärit teksti tõlkides peab tundma teksti nii üldisemat kui ka spetsiifilisemat tausta (nt kas tegu on tsiviilõigusega või kriminaalõigusega).

Nii nagu mitmedki teised autorid, toob ka Alenka Kocbek Gerard-René Grootile (1992: 297) viidates välja, et õigustõlke puhul on kõige keerulisem tõlkida täiesti erinevate õigussüsteemide – nagu näiteks üldine õigus ja kontinentaalse õigus – vahel (2014: 122). Huvitavalt võtab üldise õiguse tekstide tõlkimisega seotud probleemi kokku Radegundis Stolze (ibid.: 4), kes kirjutab, et kui küsida Briti õigusteadlaselt, kuidas üht või teist sõna õigesti tõlkida, vastab ta suure tõenäosusega, et „sõltub kohtuasjast“.

3.3 Üldise õiguse tekstide tõlkimine eesti keelde

On selge, et kuna õiguskord Eestis on olnud alati tihedalt seotud kontinentaalse õigustraditsiooniga (Narits 1997: 5), siis on just selle õigussüsteemiga seonduvad mõisted keeles kõige selgemini välja kujunenud. Põhjusel, et eesti ja inglise keel esindavad täiesti erinevaid õigussüsteeme, sisaldavad keeled tõlkimist raskendavaid kattumatuid õigusmõisteid (Sutt 2002: 38). Lisaks sellele märgib Mari Sutt, et ajaloolise arengu tulemusel on eri suundades arenenud ka õiguslik mõtteviis ja kujunenud välja erinevad õigusallikad.

Tiina Randus (n.d.) märgib, et tegelikud ja põhimõttelised raskused termini tõlkimisel tekivad alles siis, kui tõlgitavat mõistet sihtkeele kultuuriruumis olemaski pole ning sellist probleemi kohtabki tihti just õigusteaduslikes – eriti üldise õiguse – tekstides. Autor lisab, et sellisel juhul lasub tõlkijal kohustus teha tekst sihtkeele lugejatele siiski sama mõistetavaks kui see on lähtekeele lugejatele. Võimalustena toob ta välja terminite kirjeldava tõlkimise, originaalterminite laenamise ja lõpumärkuste kasutamise. Nagu juba eelnevalt mainitud, on kõiki neid võimalusi ka peatüki tõlkes kasutatud.

Õigusteksti tõlkimisel eesti keelde tuli pöörata tähelepanu ka polüseemiale ehk terminite tähenduserinevusele tava- ja oskuskeele vahel. Näiteks võib tuua väljendi *unsafe verdict*, mille puhul oleks fraasi esimeseks tavakeelel põhinevaks vasteks „ebakindel vandekogu otsus“. Õiguskeeles tähendab sõna *unsafe* aga „ebapiisaval tõendusmaterjalil põhinev“ ning seega on selles kontekstis õigeks vasteks „ebapiisaval tõendusmaterjalil põhinev vandekogu otsus“.

3.4 Hongkongi kohtusüsteemiga seotud terminid

Alapeatükis käsitletakse üldise õiguse süsteemi ja tõlgitud peatüki seisukohast tähtsaid termineid ja üksnes sellele süsteemile eriomaseid mõisteid ning nende tõlkimisega seotud probleeme. Eesmärk oli leida kõigile terminitele täpsed, kuid samas ka keeleliselt sobivad vasted. Iga alapunkti juures on tähestikulises järjekorras toodud välja tõlgitud peatükis esinevad vastavad terminid ja nende eestikeelne vaste, mistõttu võib peatükki vaadelda justkui ka väikese sõnastikuna. Probleemaatilisemate terminite juures on seletatud konkreetse vaste leidmise protsessi ja valikut põhjendatud, kindla vastega terminite juures on toodud välja ainult ingliskeelne termin ja selle eestikeelne vaste. Ingliskeelsed terminid on teksti sees toodud kursiivkirjas ja eestikeelsed terminid ülakomade vahel. Näitelaused on toodud ainult siis, kui need on termini analüüsi mõistmise seisukohast tähtsad.

Kuna Hongkongis on küll siiani kasutusel üldise õiguse süsteem, on seda siiski tunduvalt muudetud ning kuna mitmeid peatükis mainitud institutsioone, süütegusid, karistusi, ameteid ja muid elemente tänapäeval enam sellisel kujul ei eksisteeri, tuli tõlkimisel pöörata sellistele terminitele palju tähelepanu.

3.4.1 Kohtud

Admiralty Court – admiraliteedikohus

Kasutatud inglise-eesti sõnaraamatud terminit *Admiralty Court* ei sisalda, kuid *admiralty* on tõlgitud kui ‘merekohus’ ja ‘mereõigus’, samas kui *Admiral* vasteks on ‘admiral’. Kuigi ühtluse seisukohast lähtudes oli soov tõlkida kõik sõnaga *admiral* algavad terminid (*Admiralty Court*, *Vice-Admiralty Court*, *Admiralty Law*, *Admiralty jurisdiction*, *Admiralty*) kui ‘mere-’ (käsitleva termini puhul siis ‘merekohus’), polnud see termini *Vice-Admiralty Court* (vt allpool) puhul siiski võimalik ja seega on nende kahe kohtu omavahelise seose säilitamise eesmärgil *Admiralty Court* vastena kasutatud EK veebilehel leiduvat sõna ‘admiraliteedikohus’.

Assize court – assiiside kohus

IEJS järgi on *Assize Court* endine *Crown Court*’i kui krooni ehk kuningliku (kõrgema) kohtu nimi ning samuti märgib EK veebileht, et 1972. aastal asendati need kohtud Krooni Kohtuga. Soovides säilitada institutsiooni endist nime, on peetud sobivaks vasteks ka EK veebilehel pakutud terminit ‘assiiside kohus’.

British court – Briti kohus

Chinese court – Hiina kohus

Colonial court – koloniaalkohus

Coroner’s Court – koronerikohus

Court of law; law court – kohus

Kui sõna *court* on lähtetekstis üks kõige sagedamini esinevaid sõnu, esineb tekstis üks kord termin *court of law* ja üks kord termin *law court*. Oxford Dictionary järgi on terminid *court of law*, *law court* ja *court* kõik sünonüümid. Ning kuigi ka inglise-eesti sõnaraamatud toovad mõlema vasteks ‘kohus’ (ka ‘kohtumaja’, ‘koht, kus õigust mõistetakse’,

‘kohtuasutus’), tekkisid küsimused, miks on autor otsustanud paaris kohas kasutada pikemaid termineid ning kas need terminid on omavahel rangelt sünonüümid või on neil ka erinevad tähendused.

Sõnaraamat BLD 2 (1910: 289) annabki terminile *court of law* kaks selgelt eristuvat tähendust: laiemas mõttes iga nõuetekohaselt asutatud kohus, mis mõistab riigi või rahva õigust; kitsamas mõttes üldise õiguse süsteemi kohtumenetlus, mida reguleerivad üldise õiguse reeglid ja põhimõtted ning mille vastandiks on *court of equity* (õiglusõiguse norme kohaldav kohus). Legal Dictionary lisab, et Inglise üldise õiguse süsteemi all oli see kohus, mis arutas ainult selliseid kohtuasju, kus nõuti kahjutasu, ja erines sellisena terminiga *court of equity* tähistatud kohtust. Sellist erisust sõnaraamatu järgi enam pole ning iga kohus peale Ameerika Ühendriikide föderaalsete pankrotikohtute (*federal bankruptcy court*) on ühtlasi ka *court of law*.

Lausetest, kus terminid esinevad („The historian of Hong Kong law court’s, James William Norton-Kyshe,... “; „The establishment of a court of law to control and protect British subjects in China and Hong Kong was, then, only a matter of time.“ (Munn 1998: 237, 239) võib järeldada, et antud kontekstis on autor neid kokkuvõttes kasutanud siiski kõige üldisemas tähenduses ehk sõna ‘kohus’ sünonüümidena ning seega seda sõna terminite vastena kasutatudki.

English court – Inglise kohus

Hong Kong’s criminal court – Hongkongi kriminaalkohus

Hong Kong’s Supreme Court – Hongkongi ülemkohus

Mõiste *supreme court* eestikeelseks vasteks sobivad nii ‘kõrgeim kohus’, ‘riigikohus’ kui ka ‘ülemkohus’.

1997. aastal, pärast Hongkongi kuulutamist Hiina Rahvavabariigi Hongkongi erihalduspiirkonnaks, nimetati Hongkongi ülemkohus (*The Supreme Court of Hong Kong*)

ümber Hongkongi erihalduspiirkonna kõrgemaks kohtuks (*High Court of the Hong Kong Special Administrative Region*), mis koosneb esimese astme kohtust (*Court of First Instance*) ja apellatsioonikohtust ehk teise astme kohtust (*Court of Appeal*). Selle põhjuseks oli, et muidu oleks võinud tekkida segadus Hongkongi ülemkohtu ja Hiina ülemrahvakohtu* (*Supreme People's Court in Beijing*) vahel (Gittings 2013: 154). Sellest tulenevalt on Hongkongi 19. sajandi keskel kirjeldavas tekstis põhjendatud rääkida Hongkongi ülemkohtust ning alates 1997. aastast Hongkongi kõrgemast kohtust.

Lower courts – madalamate astmete kohtud

Magistrate's Court – magistraadikohus

Mixed court (of Shanghai) – (Shanghai) segakohus

Kuigi terminit *mixed court* inglise-eesti sõnaraamatutes ei esine, sobib sõna tõlkelaenuna tõlkida kui 'segakohus' ning kuigi eesti keeles ei ole sellist kohut tähistav termin küll väga levinud, põhjendab sellist vastet ka järeelmärkuses nr 21 antud seletus. Põhjus, miks sõna 'segakohus' ei ole meie kultuuriruumis väga levinud, on see, et segakohtuid asutati eelkõige Suurbritannia poolt koloniseeritud paikades, lisaks Shanghaile näiteks ka Egiptuses (Stearns 2008). Eesti keeles kasutati sõna rohkem 20. sajandi alguses ja seda peaaegu alati just seoses Shanghaiga**.

Police Court – politseikohus

Tribunal – kohus

Sõnal *tribunal* võib olla väga mitmeid vasteid: 'esimese astme kohus', 'tribunal', 'kohus'; 'kohtupink v kohtunike iste' '(rahva)kohus', 'revolutsiooniline kohus'; 'õigusemõistmise instants'.

---

* Supreme People's Court in Beijing on ülemrahvakohtuna tõlgitud välisministeeriumi Hiina Rahvavabariigi üldandmeid tutvustaval lehel. Kättesaadav aadressil <http://vm.ee/et/uldandmed-1>, 12.04.2015. Võimalus oleks see tõlkida veel ka kui Hiina Rahvavabariigi Ülemkohus.

** Vt nt Hiina sündmused, *Kaja*, nr 177, 21. Juuli 1925. Kättesaadav aadressil <http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=kaja19250721-1.2.37>, 14.04.2014.

Alenka Kocbek (2014: 125) toobki sõna välja kui võimaliku problemaatilise koha üldise õiguse ja kontinentaalse süsteemi vahel. Ta märgib, et üldise õiguse süsteemis kasutatakse erinevalt mitmetest teistest keeltest kohtutele viitamiseks kahte erinevat väljendit: üldisemat terminit *court* ja kitsama tähendusega sõna *tribunal*, mis viitab halduslike või tinglike õigusfunktsioonidega organitele ja kogudele.

Nagu on enda magistritöös maininud ka Mihkel Talts (2014: 69), on tegemist *faux amis* komistuskohaga, sest kuigi heaks vasteks eesti keeles tundub olevat sõna 'tribunal', on sellel väga tugev konnotatiivne tähendus terminiga 'sõjatribunal'. Samamoodi nagu mainitud autor enda magistritöös, on ka selles töös jõutud selgusele, et originaalautor on sõna *tribunal* kasutanud tõlgitud peatükis sõna 'kohus' sünonüümina ning terminiga viidatakse vastavalt Hongkongi ülemkohtule ja koloonia kõigile kohtutele üldiselt.

Vice-Admiralty Court – viitseadmiraliteedikohus

Kuigi kasutatud allikad terminit *Vice-Admiralty Court* ei sisalda, on *vice-admiral* neis tõlgitud kui 'viitseadmiral', ja nagu eelnevalt mainitud, sõna *admiralty* kui 'merekohus' või 'mereõigus'. Kuna *admiralty court* on tõlgitud kui 'admiraliteedikohus' ning *vice-admiral* vasteks on 'viitseadmiral', on *Vice-Admiralty Court* sobivaks vasteks leitud 'viitseadmiraliteedikohus', mille tegevust kirjeldab järelmärkus nr 28.

3.4.2 Kohtunikud, kaitsjad ja muud ametid kohtus

Attorney General – üldõigusnõunik

Kuigi Suurbritannia tähenduses defineeritakse ametit *Attorney General* kui 'kõrge justiitsametnik (parlamendi liige ja valitsuse nõustaja)' ja 'peaprokurör' ning Ameerika tähenduses kui 'osariigi peaprokurör' ja 'justiitsminister', on siin parimaks variandiks peetud EK veebilehel kasutatavat terminit 'üldõigusnõunik'.

Sõna 'justiitsminister' tõlge Inglise õiguse kontekstis oleks *Secretary of State for Justice* (Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi valitsuse veebileht). Ka Hongkongi kõrgeimaks õigusametnikuks on pärast linna saamist Hiina rahvavabariigi erihalduspiirkonnaks *Secretary of Justice* ehk justiitsminister, kuid enne 1997. aastat oli selleks *Attorney General* (Hiina Rahvavabariigi Hongkongi justiitsministeeriumi veebileht, 2014). Põhjusel, et Hongkongis võeti kasutusele teine nimetus, oleks seda õige teha ka eesti keeles ning nende ametnike eristamise lähtepunktist vale kasutada mõlema kohta terminit 'justiitsminister'.

Sõna '(pea)prokurör' on vale kasutada aga põhjusel, et nagu selgub originaaltekstist (Munn 1998: 244), siis prokuröri ülesanded anti *Attorney General* ametinimetust kandvale isikule alles teise olulise muudatuse käigus 1844. aastal, mis tähendab, et tal oli lisaks ka mitmeid teisi ülesandeid.

Kuna nii *Secretary of Justice* kui ka *Attorney General* nimetusega ametniku üks peamisi ülesandeid oli valitsuse nõustamine (ibid.), ongi sobivaks peetud terminit 'üldõigusnõunik' ning seda lühiduse tõttu eelistatud terminile 'kõrge justiitsametnik', mis ei kannaks nii hästi edasi ka nõustamise ideed.

Barrister; solicitor – barrister; nõuandeadvokaat

Sõna *barrister* võib eesti keeles olla nii 'vandeadvokaat' kui ka 'barrister (kõrgema astme advokaat Inglismaal ja Šotimaal, kel on õigus igas kohtus esineda)' ning sõna *solicitor* vasted võivad olla 'advokaat', 'õigusnõustaja'; 'kliendi volinik (Inglismaal)', 'esindaja', 'alamastmeadvokaat', 'nõuandeadvokaat', 'alamat liiki advokaat' ja 'asjur'.

Sellele, et nendele terminitele pole väljaspool üldise õiguse jurisdiktsioone lihtne ühtseid vasteid leida, viitab ka Alenka Kocbek (2014: 125). Ta kirjutab, et nii Suurbritannias, Kanadas, Austraalias kui ka mitmetes teistes üldise õiguse süsteemi riikides viidatakse juristidele (*lawyers*) kas sõnaga *barrister* (kel on õigus esineda kõrgema astme kohtutes) või

sõnaga *solicitor* (kes tavaliselt nõustavad kliente ja võivad esineda üksnes alama astme kohtutes) ning sihtkeeles võib selline eristamine problemaatiliseks osutuda. Lisaks toob samad terminid probleemsetena välja ka Deborah Cao (2007: 60–61) ja seoses eesti keelega on probleemi juba 1994. aastal tõstatanud ka Tiina Tamman (1994: 209).

Kuna sõna *magistrate* tõlkimisel on kasutatud tõlkelaenu ‘magistraat’ (vt allpool), on ka sõna ‘barrister’ tõlgitud kasutatud allikatele toetudes kui ‘barrister’. Seda vaatamata sellele, et terminit ei leidu ei ÕS-is ega EKSS-is. Ometigi on sõna piisavalt eestipärane, seda on kasutatud ka sõnaraamatutes ja Inglise õiguse kontekstis on see tõlkelaenuna täpsem kui kõik ülejäänud variandid. Selguse huvides on lisatud allmärgusena „jurist, kel on õigus esineda kõrgema astme kohtus“. Sõna *solicitor* puhul on aga eelistatud vastet ‘nõuandeadvokaat’, kuna nende peamine ülesanne on klientidele nõu andmine (Duhaime’s Law Dictionary).

British magistrate – Briti magistraat

Chief Justice – ülemkohtunik

Chief magistrate – peamagistraat

Chinese magistrate – Hiina magistraat

Counsel – kaitsja

Magistrate; Justice of the Peace – magistraat; rahukohtunik

Kui sõna *magistrate* esineb tõlgitud peatükis mitu korda, siis vaid korra on autor kasutanud mõistet *justice of the peace* ning kuigi esialgu tunduks mõlema termini vasteks sobivat ‘rahukohtunik’, tekkis taas küsimus, et kas autor on neid kahte terminit kasutanud sünonüümidenä või mitte.

Inglise-eesti sõnaraamatutes on termini *justice of the peace* vasteks ‘rahukohtunik’ ning mõnes allikas on termineid *justice of the peace* ja *magistrate* kirjeldatud ka sünonüümidenä. *Magistrate* on enamasti tõlgitud kui ‘rahukohtunik’, ‘politseikohtunik’, ‘magistraat’,

‘riigiametnik’, ‘kõrge riigiametnik’, ‘(riigi)võimukandja’ ning seletatud, et seda nimetust kandvad isikud on kohtunikud Inglismaal ja Prantsusmaal, enamikul neil pole juriidilist haridust ja nad töötavad tasuta vabatahtlikkuse alusel.

Seega sobib termini *justice of the peace* vasteks kindlasti ‘rahukohtunik’, kuid sõnale *magistrate* ühest vastet ei ole. Kahe termini tõlkimisel on soov arvestada ka sellega, et inglise keeles eksisteeriv side sõnade *magistrate* ja *Magistrate’s Court* vahel säiliks. Juhul kui tõlkida ka *magistrate* kui ‘rahukohtunik’ ja *Magistrate’s Court* kui ‘magistraadikohus’, siis erinevalt lähteteksti lugejatest (enamikel) sihtteksti lugejatel nende sõnadega omavahelist seost ei tekiks.

Lähtudes originaaltekstis (Munn 1998: 335) esinevast lausest “The ordinance repealed Davis’s legislation of 1847 and expanded the powers of magistrates and justice of the peace by allowing...”, selgub, et *magistrate* ja *justice of the peace* ei ole tekstis kasutatud sünonüümidenä. Seega ei ole eristamise huvides võimalik tõlkida *magistrate* kui ‘rahukohtunik’ või ‘kohtunik’ (*judge*) ning samas on termin ‘politseikohtunik’ liiga spetsiifiline ja terminid ‘kõrge riigiametnik’ ja ‘(riigi)võimukandja’ liiga üldistavad. Terminid ‘politseikohtunik’ ja ‘rahukohtunik’ ei sobi näiteks veel ka põhjusel, et BLD 5 järgi kuuluvad ‘rahukohtunikud’ (*justices of the peace*) ja ‘politseikohtunikud’ (*judges of police courts*) koos teiste kindlat tüüpi kohtunikega üldnimetuse *magistrate* alla (1979: 857). Seega on termin *justice of the peace* kitsama tähendusega kui *magistrate*. *Magistrate* ise on samas sõnaraamatus defineeritud kahes tähenduses: üldisemas mõttes kui täidesaatvat või kohtuvõimu omav riigiametnik ja kitsamas mõttes kui alama astme kohtuametnik. Kuigi tegu on ametnikuga, ei kanna eestikeelsed terminid ‘kõrgeim riigiametnik’ ja ‘(riigi)võimukandja’ endas edasi ametniku seotust kohtuga. Seega on sõna *magistrate* otsustatud tõlkida kui ‘magistraat’ vaatamata sellele, et 2013. aasta ÕS annab sõna ‘magistraat’ vasteteks üksnes ‘linnaavalitsus’ ja ‘raad’. EKSS annab aga sõna teiseks tähenduseks ka ‘politsei- v. haldusametnik (Suurbritannias, Prantsusmaal)’. Väga sarnase semantilise probleemi toovad

sõna *magistrate* tõlkimisel leedu keelde välja ka Violeta Janulevičienė ja Sigita Rackevičienė (2011: 1086). Nimelt on ka sõna *magistrate* leedukeelsel vastel *magistrata* mitu tähendust, millest kõige levinum on Leedu suurvürstiriigi omavalitsusorgan. Siiski võib ka leedu keeles kasutada terminit kohtuniku tähenduses ja segaduse vältimiseks toovad nad võimalusena näiteks kirjelduse „magistraadikohtu kohtunik“ lisamise, mida on mainitud autorite eeskujul ka tõlkes kasutatud.

Terminid ‘magistraat’ on seega tõlkes kasutatud põhjusel, et tuua esiteks ka eesti keeles välja seos terminite *magistrate* ja *Magistrate’s Court* vahel; teiseks põhjusel, et inglise-eesti sõnaraamatutes olevad teised vasted on kas ebatäpsed või liiga üldised/spetsiifilised; kolmandaks põhjusel, et EKSS seletab sõna ‘magistraat’ teises tähenduses kui Suurbritannia ametnik ning viimasena põhjusel, et ka EK veebilehel, kus on samuti vaja eristada ameteid *magistrate* ja *justice of the peace*, on termin tõlgitud kui ‘magistraat’.

Law officer – õigusametnik

Makeshift Magistracy – ajutine kohtunikukond

Prosecutor – prokurör

Public prosecutor – riigiprokurör

Registrar; Registrar General – registripidaja; pearegistripidaja

Sõna *registrar* vasteteks on ‘registripidaja’, ‘registraator’, ‘viimase aasta resident’, ‘ülikooli administratiivjuht’, ‘ülemkohtu administratiivametnik’ ning märkega *br* ehk briti tähistatult kui ‘kohtuteenistuja’ ja ‘kohtusekretär’. ESTERM teeb aga vahet sõnal *Registrar* kui ‘kohtusekretär’ ja *registrar* kui ‘registripidaja’. Termin *Registrar General* vasteks on aga ‘rahvaloenduse eest vastutav riigiametnik’.

Lähtudes ingliskeelsete sõnade näilisest seotusest, tunduksid sobivad eestikeelsed ametinimetused vastavalt kas ‘registripidaja’ ja ‘pearegistripidaja’/‘ülemregistripidaja’ või ‘kohtusekretär’ ja ‘peakohtusekretär’/‘ülemkohtusekretär’ (viimase puhul tekiks küll

konnotatsioon ülemkohtuga). Inglise-inglise sõnaraamatutele tuginedes ei oleks aga vaatamata sellele, et tegemist on kohtusüsteemi kirjeldava tekstiga, õige kasutada terminit 'kohtusekretär'. Nimelt ei kirjelda ükski kasutatud inglise-inglise sõnaraamat vastavat ametit pidava inimese ülesandeid kui kohtusekretäri omi, vaid sõna *registrar* defineeritakse kui üldiselt registrite pidamise eest vastutavat ametnikku (nt BLD 1, 1891: 1013). Sooviga tuua välja seos registritega, ei ole tõlkesse valitud ka termineid 'kohtuteenistuja' ja 'ülemkohtu administratiivametnik'. Inglise-inglise sõnaraamatutest selgub ka see, et termini *registrar general* sobivateks vasteteks võivad olla nii 'pearegistripidaja'/'ülemregistripidaja' kui ka 'rahvaloenduse eest vastutav riigiametnik'. Seda põhjusel, et kui sõnaraamatu BLD 1 (ibid.) kirjelduse järgi on *registrar general* Inglise õiguse riikides tegutsev võimu poolt ametisse määratud ametnik, kes on vastutav sündide, surmade ja abielude registreerimise süsteemi haldamise eest, siis näiteks Oxford Dictionary järgi on sõnapaari ainsaks sobivaks vasteks rahvaloenduse korraldamise eest vastutav riigiametnik.

Originaaltekstist aga selgub, et koloonia algusajal ametis olnud Daniel Caldwelli ülesanded olid pigem 'pearegistripidaja'/'ülemregistripidaja' omad, kuid mitte kitsalt sõnaraamatus antud tähenduses. Nimelt ei olnud 1856. aastal ametisse määratud Daniel Caldwell mitte üksnes *Registrar General* ehk 'pearegistripidaja', vaid teda kutsuti pikemalt kui *Registrar General and Protector of Chinese* ehk 'pearegistripidaja ja hiinlaste kaitsja' ning lisaks registreerimisega seotud ülesannetele kuulusid tema kohustuste hulka näiteks kuritegevuse ennetamine, hiinlastest elanike kaitsmine ja erinevate lubade väljastamine; tema õiguste hulka aga igasse hiinlasele kuuluvasse majja ja paati sisenemine (Munn 1998: 400, 401, 462). Sama seletus on tõlkija märkusena lisatud ka lehekülje lõppu ning terminid tõlgitud vastavalt kui 'registripidaja' ja 'pearegistripidaja'.

Sheriff – šerif

Kuigi sihtkeele lugeja jaoks võib sõna šerif omada tugevat konnotatsiooni Ameerika Ühendriikidega, on tegemist kõrgema haldus-, politsei- ja kohtuametnikuga nii Ameerika

Ühendriikides kui ka Suurbritannias (ÕS 2013) ning seda eritermini kodundamise teel saadud sõna seega sobivaks peetud.

3.4.3 Vandekogud

Jury –vandekogu

Sõna *jury* on sõnaraamatutes tõlgitud kui ‘vandekohtunikud’, ‘vandekohtunike kogu’, ‘vandekohus’ ning seega tehakse tõlkimisel vahet vandekohtunikel/vandemeestel kui millegi hulgal ja kohtul kui organil. Ka ÕS-i järgi on ‘vandekohus’ organ, sest seda seletatakse kui kriminaalkohut, kus kohtualuse süü üle otsustab valitavate kaasistujate (vandemeeste) kolleegium. Ometi ei defineeri mitte ükski kasutatud inglise-inglise sõnaraamat sõna *jury* kui institutsiooni, vaid üksnes kui rühma inimesi. Näiteks seletab BLD 5 (1979: 768) sõna *jury* kui seaduse järgi valitud ning vannutatud mehi ja naisi, kelle ülesandeks on teatud küsimust arutada ning neile teadaolevate tõendite põhjal kuulutada välja tõde. Huvitavana võib välja tuua aga selle, et sama sõnaraamatu neljas parandatud väljaanne, mis ilmus aastal 1968 ehk 11 aastat enne viiendat väljaannet, seletab terminit vaid kui teatud hulka vannutatud mehi (1968: 993). Kuid ka kõigis teistes kasutatud inglise-inglise sõnaraamatutes sisaldab definitsioon alati kas fraasi *group of people* või *body of people*. Sellele toetudes oleks peatüki tõlkes sõna *jury* sobivaks vasteks ‘vandemeeste kogu’, sest kuigi ‘vandekohus’ oleks lihtsam ja lühem variant, võib sõna põhjusel, et ‘kohus’ viitab eesti keeles alati teatud institutsioonile, segadust tekitada. Kuigi ‘vandemeeste kogu’ puhul võib tänapäeval pidada probleemseks sõna ‘mees’, siis tollel ajal need kogud üksnes meestest koosnesidki ning kuna eesti keeles võib näiteks ‘esimees’ tähendada ka naisjuhti (Mäearu, n.d.), sõna ‘mees’ kasutamine problemaatiline poleks. Siiski on nii ‘vandemeeste kogu’ kui ka ‘vandemeeste kolleegium’ pigem kohmakad variandid ning eeskätt lühiduse tõttu on parimaks peetud terminit ‘vandekogu’. Pikkusest tuleneva kohmakuse tõttu pole parimateks variantideks peetud ka teisi sooneutraalseid sõnu ‘vandekohtunike kolleegium’ ja ‘vandekohtunike kogu’ ning need variandid ei ole ka

eestikeelses keelepruugis eriti levinud^{*}. Arutluse põhjal on parimaks variandiks peetud sõna ‘vandekogu’, sest kuigi eeskätt on see levinud John Grishami raamatu „The Runaway Jury“ eesti tõlke pealkirjana „Isepäine vandekogu“, kasutatakse terminit näiteks ka Riigi Teatajas Ühendkuningriigi kohtuasja tõlkes^{**}, see on lühike ja täpne ning kuigi see vaste valimisel määravaks ei saanud, sooneutraalne.

Sõna *juror* on tõlgitud kui ‘vandekohtunik’ ning sõnaga *jury* sobivalt on *verdict* tõlgitud kui ‘vandekogu otsus’.

Grandy jury – eeluurimiskohtu vandekogu

Petty jury – harilik vandekogu

Coroner’s jury – koroneri vandekogu

Trial by jury – vandekogu

Lisaks peatükis esinevale fraasile *trial by jury* on peatükis kolm korda kasutatud ka fraasi *jury trial*, mis on The Law Dictionary veebiväljaande järgi *trial by jury* sünonüüm. Vaatamata sellele tõlgib IEÕS huvitaval kombel fraasi *trial by jury* kui ‘asja läbivaatamine kohtus vandekohtunike osavõtul’ ning fraasi *jury trial* kui ‘vandekohus’.

Kuna nii ‘asja läbivaatamine kohtus vandekohtunike osavõtul’ kui ka otsetõlge ‘vandekogu kohtuprotsess’ oleksid kohmakad, on fraas IEÕS teise vaste näitel tõlgitud lihtsalt kui ‘vandekogu’, mis annab mõistega tähistatu sihtteksti lugejale piisaval määral edasi.

---

^{*} Google'i otsing annab terminitele “vandekohtunike kolleegium” ja “vandekohtunike kogu” vastavalt 4 ja 194 vastet. Seisuga 23.04.2015.

^{**} Vt „Politseinik vandekogu koosseisus: Peter Armstrong vs Ühendkuningriik“. Kättesaadav aadressil https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtulahendi_analyys/10414_06.04.2015.

3.4.4 Süüteod

Accessory before the fact of murder – enne mõrva toimepanemist sellele kaasa aitama

Aiding and abetting – abistamine ja tagantkihutamine

Aiding soldiers to desert – sõdurite abistamine väeosast põgenemisel

Abduction – mehe naise, lapse või eestkostevaluse äraviimine

Kuigi sõna *abduction* on allikates tõlgitud kui 'inimrööv', 'röövimine', 'vägivaldne äraviimine' ning ka kasutatud inglise-inglise sõnaraamatud seletavad terminit kui kellegi vastu tema tahtmist äraviimist, oli mõiste 19. sajandil kitsama tähendusega. Nimelt defineerib BLD 1 (1891: 6) terminit *abduction* kui mehe naise, lapse või eestkostevaluse äraviimine kas pettuse, veenmise või avaliku vägivalla teel. Ka tõlgitud peatüki kontekstist lähtudes on tegemist just naissoost isikute äraviimisega ning sooviga anda termini sisu võimalikult täpselt edasi ning vältida selle tänapäevastamist, ongi termin kirjeldavalt tõlgitud kui 'mehe naise, lapse või eestkostevaluse äraviimine'. Ühtlasi täidab selline vaste ka võõrapärastamise funktsiooni, kuna selline süütegu on tänapäevastest väga erinev.

Administering a stupefying drug with intent to commit a felony – juhmistava droogi manustamine eesmärgiga sooritada roim

Assault – kallaletung

Breaking and entering – ebaseaduslik sisenemine

Burglary – sissemurdmine

Selle põhjal: *burglar* – sissemurdja.

Common assault – vigastusteta kallaletung

Kuigi IEÕS tõlgib termini *common assault* kui 'üldohtlik rünne', ei seleta selline vaste hästi lahti kuriteo olemust. Lisaks mainitud sõnaraamatule sisaldavad terminit vaid vähesed kasutatud allikad. Oxford Dictionary veebiväljaandes on see samuti väga üldiselt seletatud kui

mitte eriti raske kuritegu ning Collins Dictionary defineerib terminit kui tegu, mille tagajärjel kardab inimene, et ta võib langeda vägivaldse kalletungi ohvriks.

Eestikeelne vaste 'vigastusteta kallaletung' on aga valitud toetudes Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi prokuratuuri Crown Prosecution Service veebilehele, kus süütegu kirjeldatakse konkreetsemalt kui kallaletungi, kus ohvrile vigastusi ei tekitata.

Common nuisance – avaliku korra rikkumine

Eestis, näiteks ka karistusseadustikus, kasutatakse süüteo 'avaliku korra rikkumine' ingliskeelse vastena mõistet *breach of public order*. Termineid *common nuisance* ja *breach of public order* võibki pidada sünonüümideks ning lisada neile juurde veel ka *public nuisance*, sest näiteks nii *common nuisance* kui ka *public nuisance* on allikates tõlgitud eesti keelde kui 'avaliku korra rikkumine' ja 'ühisvara kasutamise takistamine'. Duhaime's Encyclopedia of Law toobki välja, et mõnes üldise õiguse jurisdiktsioonis eelistatakse sünonüümidest just terminit *common nuisance*.

Crime – kuritegu (ka kuritegevus)

Criminal offence – kriminaalkuritegu

Karistusseadustikus kasutatakse sõna 'kriminaalkuritegu' vastena sõna *crime* ning ESTERMi järgi on 'kuritegu' ja 'kriminaalkuritegu' sünonüümid. Siiski on aga tõlkes, sooviga neid termineid originaalautorile sarnaselt eristada, *crime* tõlgitud kui 'kuritegu' ja *criminal offence* kui 'kriminaalkuritegu'.

Highway robbery – maanteerööv

False imprisonment – ebaseaduslik kinnipidamine

Felony – roim

Larceny – riisumine

Larceny on board a ship – laeval toime pandud riisumine

Libel – kirjalik laim

Manslaughter – tapmine

Murder – mõrv/mõrvamine

Offence against authority – võimuvastane süütegu

Offence against the person – isikuvastane süütegu

Petty confrontation – pisivastasseis

Petty extortion – pisiväljapressimine

Petty larceny – pisiriisumine

Kuigi kasutatud sõnaraamatutes on *petty larceny* vasteteks 'pisivargus' või 'tühine vargus', siis sobiks nende terminite ingliskeelseks vasteks siiski paremini *petty theft* ning *petty larceny* tõlkimisel kui 'pisiriisumine' säilib ka side terminiga *larceny* ehk 'riisumine'.

Petty piracy – pisipiraatlus

Petty quarrel – pisitüli

Kuigi kasutatud allikates tõlgitakse *petty* tihti ka kui 'tühine', on ühtsuse huvidest lähtuvalt tõlgitud kõik selle sõnaga algavad süüteod kui 'pisi-'.

Piracy – piraatlus

Piracy with wounding – piraatluses ohvrite haavamisega

Piratical murder – piraatlik mõrv

Present and assisting – kohalolek ja aitamine

Property crime/crime against property – varavastane kuritegu

Property offence – varavastane süütegu

Revolt – mäss

Revolt on board a ship – mäss laeval

Robbery – rööv/röövimine

Robbery with stabbing – pussitamisega röövimine

Sexual offence – seksuaalkuritegu

Strangling – kägistamine

Theft – vargus

Terminite *theft* ja *larceny* vahe peatükis ei ole päris selge. Kui 1990. aastal välja antud BLD 6 (1990: 1477) kirjeldab sõna *theft* kui *larceny* rahvakeelset nimetust, siis selles peatükis kirjeldatavast ajast mitte väga palju hiljem välja antud BLD 1 (1891: 1168) kirjeldab sõna *theft* kui teise mehe vallasasjade ja isiklike asjade seadusevastast kuritegelikku äravõtmist vastu omaniku tahtmist ning sõna *larceny* kui kriminaalõiguse mõistet, mis tähendab ühe isiku isiklike asjade ebaseaduslikku ja petturlikku võtmist ja äraviimist ükskõik mis kohast teise isiku poolt, kuritegeliku kavatsusega võtta need enda (võtja) kasutusse ning teha nendest ilma omaniku nõusolekuta enda omand.

Ka nendest definitsioonidest võib järeldada, et terminid on omavahel sünonüümid ning kuna *larceny* kirjeldus on pikem ja täpsem, siis võis *theft* olla juba sel ajal rahvapärasem sõna. Sooviga teha siiski ka eesti keeles terminitel vahet, on *larceny* tõlgitud 'riisumine' ja *theft* 'vargus'.

To receive a bribe – altkäemaksu võtma

To receive stolen goods – varastatud asju varjama

Kuigi termini otsetõlge oleks 'varastatud asju vastu võtma', tunduks see süüteona kummaline ning õigeks tõlkevasteks on tegelikult 'varastatud asju varjama'. Selline tõlge on tuletatud IEJS ja BLD 1 põhjal. Kuigi kumbki neist ei sisalda sõna *receive*, seletab neist esimene tegijanime *receiver* kui varastatud asjade varjajat ning teine kui kriminaalõiguse

mõistet, mis tähistab inimest, kes saab varastelt varastatud asju ja peidab neid. Sõnaraamatu järgi on mõiste tähendus sama nii üldises õiguses kui ka tsiviilõiguses (*civil law*).

Wounding – haavamine

Regulatory offence – eeskirjade rikkumine

Kui termini puhul tundub esmapilgul olevat sobiv tõlkelaenu 'reguleeriv süütegu' kasutamine, siis ei annaks selline vaste edasi süüteo sisu. Üheski kasutatud inglise-eesti ega inglise-inglise sõnaraamatus sellist terminit ei leidu ning ka sõnapaari guugeldades ei ole kerge mõista selle täpset sisu, kuid selgub, et tegemist on üldise õiguse süsteemi süüteoga. Originaaltekstis (Munn 1998: 168) tuuakse *regulatory offence* näidetena välja illegaalne rändkaubitsemine ja tänavate tõkestamine. Seega on tegemist kergemate süütegudega. Saades abi Ontario õiguskomisjoni kodulehelt (2009), kus terminit kirjeldatakse seoses kõikides eluvaldkondades kehtivate eeskirjadega ning seda defineeritakse kui nende eeskirjade rikkumist, ongi termin tõlgitud kui 'eeskirjade rikkumine' (tänapäevases mõistes näiteks liikluseeskirjade rikkumine). (Ontario provintsi seadustest on paralleel toodud selle tõttu, et tegemist on samuti endise Suurbritannia kolooniaga).

3.4.5 Karistused

Death recorded – protokollitud surmaotsus

Sõnapaar esineb tekstis järgmises lauses:

According to official returns, of the 722 defendants convicted by the Supreme Court between 1848 and 1857, 430 were sentenced to periods of transportation ranging from seven years to life, or to 'death recorded', in which, as a matter of course, the Governor commuted mandatory death sentences to life transportation on the recommendation of the Chief Justice (Munn 1998: 250).

Kuigi näitelausest selgub termini tähendus, ei leidu sellele üheski eespool mainitud inglise-eesti allikas vastet ning nagu võib järeldada ka lausest, kus terminit on kasutatud jutumärkides ja sellele lisatud seletus, ei ole karistus eriti levinud. Järjekordselt tuleb abiks

BLD 1 (1891: 1079), kust selgubki, et selline karistus on olnud omane ainult Inglise menetlusele ning juba 1891. aastal seda enam ei kasutatud. Sõnaraamat seletab, et fraas tähendab surmaotsuse protokollimist, kuid mitte vastava kohtuotsuse tegemist eeldusel, et seda ei viida täide. Otsus võrduks sellega kui kohtuotsus küll tehtaks, kuid selle täideviimine lükataks edasi või otsust muudetak. Sellise karistuse populaarsusest 19. sajandi keskel annab aimu kuninganna Victoria aegseid karistusi tutvustav veebileht^{*}, kust selgub, et seda karistust määrati väga paljudele kurjategijatele.

Fraasi seletuse põhjal on *death recorded* eestikeelseks vasteks valitud 'protokollitud surmaotsus', kuna see annab termini sisu paremini edasi kui annaks otsetõlge 'protokollitud surm', mis võiks tähendada ka seda, et kellegi surm on kuskile kirja pandud.

Exhibit once a month in the cangue with a placard explaining the crime – kord kuus turuplatsil kaelapakus koos kuritegu seletava sildiga näitama

Selle karistuse tõlkimisel ei olnud päris lihtne leida vastet sõnale *cangue*, sest seda ei leidunud üheski kasutatud inglise-eesti sõnaraamatus ning ka enamikes inglise-inglise sõnaraamatutes. Merriam-Webster Dictionary seletab sõna aga kui suur, lapik, ruudu või ristkülikukujuline vahend, mida varem kasutati mõnes Aasia riigis kaasaskantava häbipostina, kuhu pandi karistusena kinni kurjategija kael ning mõnikord ka käed. Vahendist annab ettekujutuse ka Google'i pildidiotsing, mille põhjal võib samuti järeldada, et seda kasutati karistusvahendina üksnes Aasias.

Hanging – poomine

Hard labour – sunnitöö

Imprisonment with hard labour – sunnitööga vangistus

Imprisonment with hard labour on the roads – vangistus sunnitööga tee-ehitusel

---

^{*} Vt Victorian Crime and Punishment. Kättesaadav aadressil <http://vcp.e2bn.org/search/?cmd=search&searchstring=%22death+recorded%22&submit=SEARCH>, 15.04.2015.

Imprisonment without hard labour – sunnitööta vangistus

Transportation – sundasumisele saatmine

3.4.6 Muud ainult üldisele õigusele omased terminid

Approver (of pirates); turn Queen's evidence – (enda süüd tunnistanud) kaassüüdlastest piraatide ülesandja; kaasosaliste vastu (enese päästmiseks) tunnistama

Eestikeelsed vasted sõnale *approver* on 'süüd tunnistanud ja kaassüüdlased üles andnud kurjategija', 'pealekaebaja' ja 'salakaebaja'. BLD 1 (1891: 83) defineerib nende vastetega sobivalt sõna kui end kriminaalkuriteos süüdi tunnistanud isik, kes karistusest pääsemiseks enda kaasosalised üles annab. Huvitav on, et kui BLD 5 (1979: 94) kirjeldab terminit kui iseloomulikku vanale inglise õigusele, siis sama sõnaraamatu neljas parandatud väljaanne (1968: 132) seda veel kui midagi ajaloolist ei kirjelda. Sihttekstis ongi fraasi vasteks aga 'enda süüd tunnistanud kaassüüdlastest piraatide ülesandja'.

Kuigi inglise-eesti sõnaraamatud terminite *Queen's evidence* ja *approver* vahelist seost välja ei too, kirjeldab BLD 1 (1891: 83) fraasi *Queen's evidence* kui sõna *approver* rahvakeelset varianti. Nagu juba sõnast *Queen* järeldeb, ei ole tegu meie õigussüsteemile omase terminiga. Huvitavalt tõlgib IEÕS *Queen's evidence* kui 'süütõendid', 'süüdistuse tunnistaja' ning *King's evidence* kui 'süüdistuse tunnistaja', 'süütõendid', 'kaasosalisi paljastav süüdistatav', kuigi tegelikult peaks mõlemat defineerima täpselt samamoodi vastavalt sellele, kas Suurbritannias on võimul kuningas või kuninganna (Cambridge Dictionary). Ameerika Ühendriikides tuntakse terminit kui *state's evidence*.

Tegusõna sisaldav fraas *to turn King's (or Queen's, Am State's) evidence* on eesti keelde tõlgitud kui 'oma kaasosaliste vastu (enese päästmiseks) tunnistama' ning sellist vastet on kasutatud ka peatüki tõlkes.

Malicious prosecution – pahatahtlik süüdistamine

Fraas esineb peatükis järgmises lauses:

Such reports labour the extensive bribery and intimidation that went on in the colony, the cowardice of those who failed to resist it, the Chinese proclivity for malicious prosecutions, and the inability of the oaths on which English trials relied to bind the ‘carnal conscience’ of the heathen Chinese (Munn 1998: 258).

Fraasi *malicious prosecution* vasteks on sihtkeeles pakutud ‘pahatahtlik kohtulikule vastutusele võtmine’ ning sõna *prosecution* vasteteks ‘vastutuselevõtmine’, ‘kohtu alla andmine’, ‘hagimine’, ‘süüdistamine’, ‘jälitustegevus’, ‘süüdistust esitama’.

Näitelausest aga järeldub, et selles kontekstis ei sobi fraasi tõlkeks ‘pahatahtlik kohtulikule vastutusele võtmine’, sest hiinlastel ei ole mitte kalduvust kedagi pahast tahtest kohtulikule vastutusele võtta, vaid kedagi kohtusse anda. Sellist seletust toetab ka BLD 1 (1891: 745), kus *malicious prosecution* on seletatud kui kellegi vastu süüdistaja pahast tahtest algatatud kohtumenetlus. Tegemist võib olla nii tsiviil- kui ka kriminaalmenetlusega (Cornell University Law School Legal Information Institute veebileht).

Kuigi termin pole eesti keeles levinud, on näiteks Helina Mark (2012: 10) tõlkinud selle kui ‘pahatahtlik hagimine ja süüdistamine’. Vaatamata sellele on termin peatükis tõlgitud kui ‘pahatahtlik süüdistamine’ ja kasutatud seda kellegi kohtu all andmise tähenduses, st sõna ‘süüdistama’ üldises, mitte rangelt kriminaalmenetluse tähenduses. Sõna ‘süüdistamine’ tähendab seega tekstis nii kellegi prokuratuuri poolt ehk riigi nimel kui ka hageja poolt süüdistamist. Süüdistamise vastandamist tsiviilõiguse hagemisega pole peetud vajalikuks põhjusel, et tegemist ei ole normatiivse tekstiga ning kuigi tekstis on juttu enamasti kriminaalmenetlusest, käsitletakse ka tsiviilasju ning fraasiga *malicious prosecution* viidatakse kord ühele ja kord teisele.

Dock brief – süüpingi lühikokkuvõte

Käsitletav termin on peatükis järgmises lauses:

An effective defense by a barrister might cost at least \$50, more than a year's pay for the average Chinese defendant, yet the English traditions of the dock brief or of the judge's acting as the defendant's counsel were not imported into Hong Kong (Munn 1988: 268).

Inglise-eesti sõnaraamatud sõnapaari *dock brief* ei sisalda, kuid tõlgivad sõna *dock* kui 'süüpink' ja *brief* kui 'seisukoht', 'arvamus', 'volitus', 'kohtuasja lühikokkuvõte', 'lühikokkuvõtet tegema'. Kuigi terminit seletavad ka enamus kasutatud inglise-inglise veebisõnaraamatud, ei sisalda seda mitte ükski BLD väljaanne. Inglise-eesti allikatele toetudes on vasteks valitud aga termini sisu edasi andev 'süüpingi lühikokkuvõte', mille tähendus selgub järeelmärkusest nr 159 ja Bryan A. Garneri (2001: 289) kohaselt on tegemist iganenud tavaga.

Put himself or herself upon the country for trial – oma kohtuasja otsustamise usaldamine naaberriigist või riigi teistest piirkondadest pärit vandekogu kätte

Väljendit sisaldab tõlgitud peatüki järgmine lause:

They [juries] were also composed entriely – or almost entirely – of Europeans. This made nonsense of the claim in the legislation that a prisoner who pleaded guilty was 'deemed to have put himself or herself upon the country for trial'; it also conflicted with the practice in some other Asian possessions (Munn 1998: 244).

Kuna lausest ei selgu termini mõte ning seda ei sisalda ka kasutatud inglise-eesti ja üldised inglise-inglise sõnaraamatud, oli selle tõlkimine küllalt probleemne. Tõlkimisel lisas raskust veel ka see, et kuigi sõnaraamatus BLD 1 leidis fraasile seletus, ei tundunud see sobivat lause konteksti. Sellele, et fraas ei ole eriti levinud, viitavad ka jutumärgid. Guugeldades fraasi *put himself upon the country for trial*, pärinevad peaaegu kõik vasted 19. sajandi keskel välja antud raamatutest*. Sellest võib järeldada, et termin on ajalooline ning tänapäeval enam kasutusel ei ole. Kuigi fraas leidub väga palju varem kasutusel olevaid

---

* Nt: Blackstone, Sir William ja John Bethune Bailly. 1840. *Commentaries on the Laws of England, In the Order and Compiled from the Text of Blackstone, and Embracing the New Statutes and Alterations to the Present Time*. London: Saunders and Benning, Law Booksellers. Lk 595.

termineid sisaldavas sõnaraamatus BLD 1, ei tundu seal antud seletus kehtivat täpselt Hongkongi kohta. Sõnaraamat defineerib sõna *put* (1891: 969) seoses kaitsekõnega kui usaldama või toetuma ning toobki näitelauseks *the said defendant puts himself upon the country*, mille seletuseks on, et süüalune usaldab oma kohtuasja otsustamise vandekogu kätte. Samas sõnaraamatus on *and of this he puts himself upon the country* kande *going to the country* näitelauseks, mida seletatakse järgmiselt: kui pool üldise õiguse süsteemi kaitsekõnes lõpetab oma kõne sõnadega *and of this he puts himself upon the country*, nimetati seda väljendiga *going to the country* (ibid.: 542). Kuna aga tõlgitud tekstis viidatakse väljendile eelnevas lauses faktile, et vandekogud koosnesid kas täielikult või peaaegu täielikult eurooplastest, peab käsitletav väljend samuti viitama vandekogude koosseisule, mida BLD seletus aga ei tee. Seega on põhjust arvata, et Hongkongi kontekstis on väljendil erinev tähendusvarjund.

Abiks tuli ingliskeelsete seadusandlike tekstide hiina keelde tõlkimise probleemi Hongkongis käsitlev Suen Wai-Chungi artikkel (1997: 4), kus autor toob välja, et Jowitt's Dictionary of English Law defineerib sõna *country* selles tähenduses kui mitte lihtsalt 'vandekogu', vaid kui 'naaberriigist või riigi teistest piirkondadest pärit vandekogu'. Sama tekst mainib fraasi *put himself upon the country for trial* seoses pärast Hongkongi üleandmist 1997. aastal uuendatud Hongkongi kriminaalkohtumenetluse määrusega (*Criminal Procedure Ordinance*)** ning nimetatud määrusest selgub, et Hongkongis kasutatakse fraasi veel ka tänapäeval. Sellele allikale toetudes on eeldatud, et ka koloniaalaja Hongkongis tähistas väljend 'naaberriigist või riigi teistest piirkondadest pärit vandekogu' ja sellist sõnastust on ka tõlkes kasutatud.

Kuna sõna *country* ei ole 'vandekogu' tähenduses sugugi levinud, tekkis küsimus, kuidas sõna endale sellise tähenduse sai ning seletus leidub sõnaraamatus BLD 1 (1891: 542).

** Kättesaadav aadressil

[http://www.legislation.gov.hk/blis_pdf.nsf/6799165D2FEE3FA94825755E0033E532/AB95385D2FD2C236482575EE004ED4BB/\\$FILE/CAP_221_e_b5.pdf](http://www.legislation.gov.hk/blis_pdf.nsf/6799165D2FEE3FA94825755E0033E532/AB95385D2FD2C236482575EE004ED4BB/$FILE/CAP_221_e_b5.pdf), 13.04.2015.

Fraasiga *God and my country* ('Jumal ja riik ehk vandekogu') seoses seletatakse lahti, et kui vanasti kutsuti vang kohtu ette, küsiti talt, et kuidas ta soovib, et tema üle kohut mõistetakse. Seejärel oli vangil õigus valida, kas tema üle mõistetakse kohut Jumala kaudu (*by God*) või riigi ehk vandekogu kaudu (*by country*) ning tõenäoliselt oli algne vaste mitte *By God and my country* ('Jumala ja riigi ehk vandekogu kaudu'), vaid *By God or my country* ('Jumala või riigi ehk vandekogu kaudu'). Walter A. Shumaker ja George F. Longsdorf seletavad, et loomulikult oleks vang pidanud valima neist kahest variandist tegelikult ühe (1901: 118), kuid kahe variandi valimine tähendas, et vang keeldus kummastki kohtumõistmise viisist ning üritas nii oma süütust kinnitada.

3.5 Hongkongi ja Hiina kohanimed

Tabelis on välja toodud sihtkeele lugejale eeldatavalt võõrad Hongkongi ja Hiina kohanimed. Nende tõlkimisel on jäänud truuks originaalautori pärisnimede kasutamise strateegiale ehk sarnaselt autoriga kasutatud kohanimedid, milledest mitmeid enam tänapäeval käibel ei ole ning sarnaselt autorile ei ole neile lisatud ka sulgudes tänapäevast nime. Sellist viisi on peetud kokkusobivaks ka võõrapärastamise strateegiaga. Samas on nendele pärisnimedele, kus ingliskeelsest sõnast selgub koha liik/tähendus, kuid sihtkeele lugejale ingliskeelne sõna tähendust ei pruugi kanda, lisatud täpsustus. Selliseks näiteks võib tuua sõnapaari *Western Market*, mis eestikeelses tekstis kannab nimetust 'Western Marketi turg'. Nagu juba mainitud, on Newmarkist lähtuvalt täpsustused lisatud ka lugejale väga suure tõenäosusega tundmatute pärisnimede puhul, nt sõnapaari *East Point* vastena on kasutatud fraasi 'East Pointi neem'. Sellist viisi on väga sobivaks peetud ka lugejale lähtekultuuri tutvustamise vaatenurgast. Kursiivis on tabelis lisatud koha tänapäevane nimi või nimega seotud kommentaar.

Inglise keeles	Eesti keeles
Aberdeen	Aberdeeni küla
Amoy	Amoi linn (tänapäeval Xiamen)
Ap Lei Chau	Ap Lei Chau saar
Canton	Kantoni linn (tänapäeval Guangzhou)
Chek-chu	Chek-Chu (ehk Stanley)
Chimmo Bay	Chimmo Bay laht
Chincha islands	Chincha saared
Chinchew	Chinchew linn (tänapäeval Quanzhou)
Cumsingmoon	Cumsingmoonisadam
District of Heangshan	Heangshani piirkond
East Point	East Pointi neem
East Point Bazaar	East Point Bazaar (vt Lower Bazaar)
English midlands	Kesk-Inglismaa krahvkonnad (tänapäeval Midlands)
Foochow	Foochow linn (tänapäeval Fuzhou)
Fujian Province	Fujiani provints
Great Lema Island	Suur Lema saar (lisatud tõlkija märkus „Suur Lema saar on üks kolmest Lema saarest, kuid tänapäeval enam sellist nime ei kasutata“)
Guangdong	Guangdongi provints
Guangxi province	Guangxi provints (tänapäeval Guanxi Tšuangi autonoomne piirkond)
Ha-wan	Ha-wani piirkond
Lintin Island	Lintini saar (tänapäeval Nei Lingdingi saar)
Lower Bazaar	Lower Bazaar (esmakordsel mainimisel lehekülje lõppu lisatud tõlkija märkus „Lower Bazaar

	<i>ja East Point Bazaar tähistavad kaubandus- ja meelelautuspiirkondi“)</i>
Nantou	Nantou maakond
New Territories	New Territories piirkond
Shekpaiwan/Shek-pai-wan	Shekwaipan <i>(esmakordel mainimisel lehekülje lõppu lisatud tõlkija märkus „ehk Aberdeeni“)</i>
Sind	Sindi provints <i>(tänapäeval Sindh)</i>
Soo-kun-poo	Soo-kun-poo piirkond
Sow-ke-wani	Sow-ke-wani küla
Stanley	Stanley asula
Taipingshan	Taipingshani piirkond
The Cambodian island of Pulo Obi in the Gulf of Siam	Kambodžale kuuluv Pulo Obi saar Siiami lahes <i>(tänapäeval Tai laht)</i>
The Straits Settlements	Malaka väina asundused <i>(eesti keeles head kindlaks kujunenud vastet ei ole, näiteks on kasutatud varianti ‘koloonia nimega Straits Settlement’ (Delfi 2013), kuid tõlkes on sobivaimaks peetud varianti ‘Malaka väina asundused’ (Dean 2013).</i>
The town of Victoria	Victoria linn
West Point	West Pointi piirkond
Western Market	Western Marketi turg
Wong-nei-chung	Wong-nei-chungi piirkond

Tabelis välja toomata suuremate riikide ja linnade nimede puhul on välja arvatud eesti keeles juurdunud eksonüümidele (ehk näiteks nimele Hongkong ingliskeelse Hong Kong asemel) säilitatud lähtekeele kirja pilt ehk kasutatud endonüüme (Päll 2010).

3.6 Tõlkeanalüüsi järeldused

Nagu on märkinud mitmed autorid varemgi, järeldus ka selle peatüki tõlkimisest, et õigustõlke puhul kerkivad esile paljud just sellele tekstiliigile omased probleemid. Õigustõlke puhul on paljude probleemide põhjuseks tihti lähte- ja sihtkultuuri erinev õigussüsteem ning ka töö aluseks olev tekst pärineb üldise õiguse kultuuriruumist, samas kui sihtkeel on alati olnud tihedalt seotud kontinentaalse õigussüsteemiga. Peatüki tõlkimise muutis kergemaks aga see, et tegu polnud range normatiivse tekstiga, vaid vaatamata õigusterminite rohkusele vabas stiilis kirjutatuga.

Samuti mängis tõlkimisel rolli see, et lähteteksti keel ei anna edasi enda kultuuri aspekte, vaid kirjeldab ka omakorda võõrast kultuuri. Nii tulevad lisaks lähteteksti üldise õiguse kultuurile mängu ka Hiina kultuuri elemendid, kuid analüüsis on nende asemel keskendunud üldise õiguse õiguskultuuri mõistetele. Elemendid on enamjaolt Hiinapäraseid nimed ja mõni juba lähteteksti tõlkelaenuna üle võetud hiina- ja kantonikeelne sõna.

Kokkuvõttes oli paljude probleemsemate terminite tõlkimine seotud kolme Eesti kultuuriruumile võõra aspektiga: Inglise üldine õiguse, kolonialism ja 19. sajandi Hongkong (nt *barrister*, *cangue*, *mixed court*, *cangue*). Kuna Hongkong on Eesti kultuuriruumile väga võõras, ei leidunud sel teemal ka palju eestikeelset toetavat materjali.

Põhjusel, et analüüs keskendus üldise õiguse ja spetsiifilisemalt Inglise õiguse terminitele Hongkongi kontekstis, on toodud välja erinevad õigusterminite rühmad (kohtud, kohtuga seotud ametid, vandekogud, süüteod, karistused ja muud ainult üldisele õigusele omased terminid) ning neile leitud eestikeelsed vasted. Vastete leidmiseks kasutati kõiki töö alguses nimetatud viise: originaalterminite laenamine, eriterminite kodundamine, tõlkelaenud, kirjeldav tõlkimine ja terminivasted. Vastete otsimisel on kõige tähtsamaks peetud mõtet, et kuigi tekstile on lähenetud võõrapärastamise seisukohast, annaks see lugejale lähteteksti tähendust võimalikult täpselt edasi ja tutvustaks ühtlasi nii Inglise üldise õiguse kui ka Hongkongi kultuuri. Väga oluliseks on peetud ka üldise õiguse ja kontinentaalse

õiguskultuuri samastamise vältimist. Näiteks kui nii terminid *magistrate* ja *justice of the peace* võiks mõlemad tõlkida kui 'rahukohtunik', on neil teksti seisukohalt erinev tähendus.

Kõige esimesena prooviti terminitele leida eesti keeles kindlalt juurdunud vasteid inglise-eesti sõnaraamatutest ja veebiallikatest. Kuna üldise õiguse süsteem on maailmas laialt levinud, oli see mitmete terminite puhul ka võimalik, kuid tähele tuli panna *faux amis* sõnu. Nii mõnigi selline termin on eesti keelde toodud eritermini kodustamise kaudu (nt 'assiiside kohus'). Sõnaraamatutes leidub ka mitmeid tõlkelaene ja teise keele termini sõna-sõnalt tõlkimist on kasutatud ka siis, kui vajaminev vaste tuli ise välja mõelda (nt 'süüpingi lühikokkuvõte'). Terminid, mis autor Christopher Charles Munn on enda teksti originaalterminina laenanud, on jäetud ka tõlkes originaalkujul alles. Sellisteks näideteks on ladinakeelsed väljendid *Iden sonans* ja *Regula Generalis*, kuid ka Hiina kultuuriga seotud terminid. Keerulisemate terminite puhul on kasutatud ka teistest valikutest kohmakamat kirjeldavat tõlkimist. Näiteks on sõna *abduction* vasteks kasutatud täpsuse huvides fraasi 'mehe naise, lapse või eestkostevaluse äraaviimine'.

Lühidalt on analüüsitud ka tõlgitavaid pärisnimesid. Pärisnimede puhul tekkisid tõlkeprobleemid siis kui nime oli keeruline leida isegi ingliskeelsetest materjalides (nt Suur Lema saar) või oli see küll inglise keeles laialt kasutatav, kuid eesti keeles kindla vasteta (nt Malaka väina asundused, New Territories piirkond). Kohanimede ja ka teiste pärisnimede (nt ajalehed, isikunimed) puhul on peetud sobivaks neile täpsustuse lisamist, kuna need on hüpoteetilisele lugejale suure tõenäosusega tundmatud. Võõrapärastamisega kokkusobivalt on kasutatud vanapäraseid kohanimesid.

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärgiks oli tõlkida Christopher Charles Munni teose „Anglo-China: Chinese People and British Rule in Hong Kong, 1841–1870“ neljas peatükk „„A Mischievous Abomination“: Trial by Jury, 1848–1857“ ning peatüki tõlget analüüsida. Eesti keelde on raamatu pealkiri tõlgitud kui „Anglo-Hiina: Hiina inimesed ja Briti võim Hongkongis, 1841–1870“ ja peatüki pealkiri kui „„Pahatahtlik põlastus“: vandekogu, 1848–1857“.

Töö esimene osa kirjeldab lühidalt Hongkongi kui Suurbritannia kolooniat ning seal rakendatud üldise õiguse süsteemi. Teine osa on peatüki tõlge ning kolmas osa keskendub tõlke analüüsile.

Analüüsi osas on tõlgitud peatükk asetatud üldise õiguse konteksti ning toodud välja probleemsed kohad ühest õigussüsteemist teise tõlkimisel. Kuna lähteteksti on käsitletud õigustekstina, on peatüki tõlkimise aluseks võetud kaks lähtepunkti: hermeneutika ja võrdlev õigus. Nende lähenemiste abil on püütud teksti õiguslikust perspektiivist mõista ning seda sihtkeelele omase kontinentaalse õigussüsteemiga võrrelda.

Kõige üldisema lähenemisena on teksti üritatud võõrapärastada. Võõrapärastamisega on üritatud lugejale huvitaval ja originaalteksti austaval viisil võimalikult palju teadmisi anda. Samas on aga peetud oluliseks teksti mitte liiga raskesti mõistetavaks teha ning selleks on kasutatud tõlkija märkuste ja täpsustuste lisamist. Lisaks sellele, et võõrapärastamist on kasutatud tõlkevastete puhul, võib selle näideteks tuua ka lähtekeele ühikute teisendamata jätmise, tsitaatide vanapärase keelekasutuse ning vanaaegsete pärisnimede kasutamise.

Analüüsi osas on välja toodud ka Hongkongi kohtusüsteemiga seotud terminid, millele on tõlkimisel kõige rohkem tähelepanu pööratud ja mis on õigustõlke seisukohast tekstis kõige olulisemad. Selles osas on vasted toodud 91 (Hongkongi) Inglise õiguse süsteemi kohtuid, kohtunikke ja teisi kohtuga seotud ameteid, vandekoguga seonduvat, süütegusid,

karistusi ja mõningaid muid üldisele õigusele eriomaseid mõisteid kirjeldavale terminile. Lisaks on lühidalt analüüsitud ka teatud pärisnimesid.

Kokkuvõttes esinesid tõlgitud peatükis nii küllalt tüüpilised üldisest õigusest kontinentaalsesse õigussüsteemi tõlkimise probleemid, mida on kirjeldatud varemgi (nt *magistrate, barrister*), kuid ka mitmed terminid, millele tuli tõlkimisel erilist tähelepanu pöörata seoses sellega, et peatükk kirjeldab 150 aasta tagust aega Eestist kaugel Hongkongis (nt *Hong Kong's Supreme Court, put himself or herself upon the country for trial*). Tõlkimise eesmärgiks oligi leida igale sellisele terminile sihtkeele termini tähendust võimalikult täpselt edasi andev, kuid samas ka keeleliselt sobiv vaste ning selles mõttes võib seda osa tööst käsitada justkui väikese sõnastikuna, kus mõne vaste leidmise protsess on lahti seletatud ja valitud vastet põhjendatud.

Allikad

Esmane allikas

Munn, Christopher Charles. 1998. *Anglo-China: Chinese People and British Rule in Hong Kong, 1841–1870*. Doctoral thesis of the University of Toronto.

Teisesed allikad

Biel, Lucja. 2008. Legal Terminology in Translation Practice: Dictionaries, Googling or Discussion Forums? *SKASE Journal of Translation and Interpretation*, 3:1, lk 22–38.

Cao, Deborah. 2007. *Translating Law*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

Cornell University Law School Legal Information Institute. Kättesaadav aadressil https://www.law.cornell.edu/wex/malicious_prosecution, 01.05.2015.

Cui, Jingjing. 2011. A Study on the Relativity of Foreignization and Domestication in Translation Based on Data Comparison. *Advances in Computer Science, Environment, Ecoinformatics, and Education*, 217, lk 352–356.

Dean, Karin. 2013. *Kagu-Aasia riigid, rahvad ja ühiskonnad*. Tallinn: Kirjastus Varrak.

Erelt, Tiit. 2007. *Terminiõpetus*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Euroopa Komisjoni Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku Ühendkuningriigi õiguskorda tutvustav veebileht . 2004. Kättesaadav aadressil http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_uni_et.htm, 10.05.2015.

Fawcett, Peter. 1997. *Translation and Language: linguistic theories explained*. New York: Routledge.

Fleiner, Thomas. 2005. *Common Law and Continental Law: Two Legal Systems*. Kättesaadav aadressil <http://www.thomasfleiner.ch/files/categories/IntensivkursII/Legalsystems.pdf>, 17.04.2015.

Friedman, Lawrence. M. 1990. Some thoughts on comparative legal culture. Raamatus *Comparative and private international law: Essays in honor of John Henry Merryman*, toimetaja David S. Clark. Berlin: Duncker&Humblot.

Galdia, Marcus. 2003. Comparative law and legal translation. *The European Legal Forum*, 1, lk 1–60.

- Garner, Bryan A. 2001. *A Dictionary of Modern Legal Usage*. New York: Oxford University Press, Inc.
- Gittings, Danny. 2013. *Introduction to the Hong Kong Basic Law*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- Hiina Rahvavabariigi Hongkongi erihalduspiirkonna justiitsministeeriumi (*Department of Justice, The Government of the Hong Kong Special Administrative Region*) veebileht. 2014. Kättesaadav aadressil <http://www.doj.gov.hk/eng/about/soj.html>, 09.04.2015.
- Janulevičienė, Violeta ja Sigita Rackevičienė. 2011. Translation Strategies of English Legal Terms in the Bilingual Lithuanian and Norwegian Law Dictionaries. *Societal Studies*. 3: 3, lk 1073–1093.
- Karistusseadustik, 2015. Kättesaadav aadressil https://www.riigiteataja.ee/en/compare_original/519032015003, 10.05.2015.
- Kaugia, Silvia. 2005. Õiguse sotsioloogia: õigus kui sotsiaalse kontrolli instrument. Raamatus *Sissejuhatus õigusteadusesse*, lk 45–61. Tallinn: Kirjastus Juura.
- Kaugia, Silvia. 2007. *Õigusnormide kohast eri kultuuriruumides*. Kättesaadav aadressil: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11925&highlight=õigusteaduse&op=archive> 2, 03.04.2015.
- Kocbek, Alenka. 2014. The translation of legal texts as culturemes. Raamatus *Dynamics and Terminology: An interdisciplinary perspective on monolingual and multilingual culture-bound communication*, lk 111–132, toimetajad Rita Temmerman, Marc Van Campenhoudt. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Lindfors, Anne-Marie. 2001. Respect or Ridicule: Translation Strategies and the Images of a Foreign Culture. *The Electronic Journal of the Department of English at the University of Helsinki*, 1. Kättesaadav aadressil: <http://blogs.helsinki.fi/hes-eng/volumes/volume-1-special-issue-on-translation-studies/respect-or-ridicule-translation-strategies-and-the-images-of-a-foreign-culture-anne-marie-lindfors/>, 15.04.2015.
- Mark, Helina. 2012. Karistuslik kahjuhüvitis – kas üksnes common law fenomen? *Magistritöö*. Tartu.
- Marryat, Frederick. 1834. *The King's Own*. Pariis: Baudry's European Library.
- Mayne, Richard. 2000. *The Language of Sailing*. Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers.

- Merisalu, Tiit. 1997. Shanghai triaad. Kättesaadav aadressil <http://www.postimees.ee/2501989/tana-televisioonis-shanghai-triaad>, 01.04.2015.
- Meston, M. Cooper ja W. David H. Sellar 1993. *Šoti õigussüsteem*. Tartu: Tartu Ülikooli Õigusteaduskond.
- Mäearu, Sirje. Kuupäev puudub. *Kas naine on esimees või esinaine?* Kättesaadav aadressil <http://keeleabi.eki.ee/index.php?leht=8&id=70>. 01.04.2015.
- Narits, Raul. 1997. *Õigusteaduse metodoloogia I*. Tallinn: Õigusteabe AS Juura.
- Newmark, Peter. 1988. *A Textbook of Translation*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.
- Ng, Kwai Hang. 2009. *The Common Law in Two Voices: Language, Law, and the Postcolonial Dilemma in Hong Kong*. Stanford: Stanford University Press.
- Ontario õiguskomisjoni (Law Commission of Ontario) veebileht. 2009. *Framing the problem: Regulatory Offences and Sentencing Provisions*. Kättesaadav aadressil <http://www.lco-cdo.org/en/provincial-offences-call-for-papers-libman-sectionI>, 05.04.2015.
- Ordudari, Mahmoud. 2007. Translation procedures, strategies and methods. *Translation Journal*, 11: 3.
- Päll, Peeter. 2010. Keelemees: võõrast nime kirjuta nii, nagu tahaksid, et sinu oma kirjutataks. *Postimees*. Kättesaadav aadressil <http://www.postimees.ee/236711/keelemees-voorast-nime-kirjuta-nii-nagu-tahaksid-et-sinu-oma-kirjutataks>, 15.03.2015.
- Randus, Tiina. Kuupäev puudub. *Terminoloogiatöö tõlkimise osana*. Kättesaadav aadressil http://valdre.com/andres/KIT/essee7_TR.html, 02.05.2015.
- Roberts, A. G. John. 2007. *Hiina ajalugu*. Tallinn: Kirjastus Valgus.
- Robinson, Douglas. 2007. *Becoming a Translator: An Introduction to the Theory and Practice of Translation*. New York: Routledge.
- Shumaker, Walter A ja George Foster Longsdorf. 1901. *The Cyclopedic Dictionary of Law, Comprising the Terms and Phrases of American Jurisprudence, Including Ancient and Modern Common Law, International Law, and Numerous Select Titles from the Civil*

Law, the French and the Spanish Law, etc., etc. with an Exhaustive Collection of Legal Maxims. St. Paul: Keefe-Davidson Law Book Co.

Shuttleworth, Mike ja Moira Cowie. 2014. *Dictionary of Translation Studies*. E-raamat.

Simonnæs, Ingrid. 2013. Legal translation and „traditional“ comparative law – Similarities and differences. *Linguistica Antverpiensia New Series*, 12, lk 147–160.

Stearns, Peter N. 2008. Mixed Courts of Egypt. *Oxford Encyclopedia of the Modern World*. Oxford University Press Online Version. Kättesaadav aadressil <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195176322.001.0001/acref-9780195176322-e-1035>, 07.04.2015.

Stolze, Radegundiz. 2013. Translation and Law. *Synaps*, 28, lk 3–13.

Sutt, Mari. 2002. Õigusakti tõlge eesti keelest inglise keelde juristi pilgu läbi. *Õiguskeel*, 3, lk 38–40.

Šarčević, Susan. 1997. *New Approaches to Legal Translation*. The Hague: Kluwer Law International.

Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi prokuratuuri (*Crown Prosecution Service of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*) veebileht. Kättesaadav aadressil http://www.cps.gov.uk/legal/l_to_o/offences_against_the_person/, 10.05.2015.

Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi valitsuse (*Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*) veebileht. Kättesaadav <https://www.gov.uk/government/ministers/secretary-of-state-for-justice>, 09.04.2015.

Żralka, Edyta. 2007. Strategies in the translation of legal texts – implication for translation pedagogy. *The UNESCO Chair for Translation Studies and International Communication*, Faculty of Philology, Jagiellonian University, Cracow.

Talts, Mihkel. 2014. Antonio Scalia ja Bryan A. Garneri teose „Making Your Case: The Art of Persuading Judges“ kahe peatüki tõlge ja selle analüüs. *Magistritöö*. Tartu.

Tamman, Tiina. 1994. Lugupeetav. *Juridica*, IX, lk 209.

Vahtre, Lauri ja Mart Laar. 2014. *Üldajalugu gümaasiumile*. Tallinn: Maurus Kirjastus OÜ.

Wai-chung, Suen. 1997. Bilingual Legislative Texts and the Problem of Textual Ambiguities. *Office of Parliamentary Counsel of Australian Government*. Kättesaadav aadressil http://www.opc.gov.au/calc/docs/Loophole_papers/WaiChung_Dec1997.pdf, 01.04.2015.

Venuti, Lawrence. 1995. *The Translator's Invisibility*. London ja New York: Routledge.

Yang, Wenfen. 2010. Brief Study on Domestication and Foreignization in Translation. *Journal of Language Teaching and Research*, 1: 1, lk 77–80.

2013. 1819: asutati maailmakaubanduse keskus nimega Singapur. *Delfi (Forte)*, 6. veebruar. Kättesaadav aadressil <http://forte.delfi.ee/news/varia/1819-asutati-maailmakaubanduse-keskus-nimega-singapur?id=65637080>, 02.05.2015.

Kasutatud sõnaraamatud ja andmebaasid

Black, Campbell Henry. *A Dictionary of Law, containing Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern, (including the Principal Terms of International Constitutional and Commercial Law; with a Collection of Legal Maxims and Numerous Select Titles from the Civil Law and Other Foreign Systems)*. Esimene väljaanne (1891), teine väljaanne (1910), neljas parandatud väljaanne (1968) viies väljaanne (1979) ja kuues väljaanne (1990). St Paul: West Publishing Company.

Cambridge Dictionaries Online. Kättesaadav aadressil <http://dictionary.cambridge.org>, 10.05.2015.

Collins Dictionary. Kättesaadav aadressil <http://www.collinsdictionary.com>, 10.05.2015.

Duhaime's Encyclopedia of Law. Kättesaadav aadressil <http://www.duhaime.org>, 10.05.2015.

Eesti Keele Instituudi mitmekeelne terminibaas ESTERM. Kättesaadav aadressil <http://termin.eki.ee/esterm/>, 09.05.2015.

Eesti Õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013. Kättesaadav aadressil <http://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=mandariin&F=M>, 01.05.2015.

Grant, John P. ja Liina Soobik. 1993. *Inglise-eesti juriidiline sõnastik*. Tartu: Tartu Ülikooli õigusteaduskond.

Hill, Gerald ja Kathleen Hill. *Legal Dictionary*. Kättesaadav aadressil <http://dictionary.law.com>, 10.05.2015.

Jürisson, Artur. 2012. *Inglise-eesti õigussõnaraamat*. Tallinn: Eurest Tõlketeenused OÜ.

Tartu Ülikoolis koostatud juura- ja majanduslane sõnastik. Kättesaadav aadressil: http://www.valdre.com/andres/KIT/juura_maj_ET-EN.rtf, 08.05.2015.

Leesment, Heikki. 1997. *Ameerika õigusterminoloogia valiksõnastik*. Kättesaadav aadressil http://www.ut.ee/jur_am_termin/word_et.html, 09.05.2015.

Longman Dictionary of Contemporary English. Kättesaadav aadressil <http://www.ldoceonline.com>, 10.05.2015.

Merriam-Webster Dictionary. Kättesaadav aadressil <http://www.merriam-webster.com>, 10.05.2015.

Mägi, Ruth (toimetaja). 2007. *Suur inglise-eesti seletav sõnaraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.

Oxford Dictionaries. Kättesaadav aadressil <http://www.oxforddictionaries.com>, 10.05.2015.

Päll, Peeter. 2013. *Eesti Keele Instituudi kohanimeandmebaas*. Kättesaadav aadressil <http://www.eki.ee/knab/knab.htm>, 10.05.2015.

Silvet, Johannes. 2002. *Inglise-eesti sõnaraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.

The Law Dictionary. Kättesaadav aadressil <http://thelawdictionary.org>, 10.05.2015.

Summary

Triin Eerme

Christopher Charles Munn teose „Anglo-China: Chinese People and British Rule in Hong Kong, 1841–1870“ neljanda peatüki tõlge ja analüüs

Translation and analysis of the fourth chapter from „Anglo-China: Chinese People and British Rule in Hong Kong, 1841–1870“ by Christopher Charles Munn

124 pages

The thesis is composed of the translation and analysis of the fourth chapter „A Mischievous Abomination“: Trial by Jury, 1848–1857“ from the doctoral thesis and book „Anglo-China: Chinese People and British Rule in Hong Kong, 1841–1870“ by Christopher Charles Munn. The fourth chapter focuses on the establishment of Hong Kong’s Supreme Court and on the problems that followed, most of them related to the bringing of English law to such a foreign and turbulent environment.

Therefore the source text (ST) includes a large number of specific terms related to common law tradition, which differs from the civil law tradition of the target text (TT) in many important aspects. The main aim of the thesis was to find suitable Estonian equivalents for these terms, some of which have already been identified as problematic in translating from English into other languages, but some of which posed specific problems due to not being used anymore or due to differences between English and Estonian legal language and culture.

The first part of the thesis gives a short overview of Hong Kong as a colony and the adopted common law system. The following part is composed solely of the target text. The third part (analysis) identifies hermeneutics and comparative law as preparatory necessities in

understanding the text and describes foreignization as the over-arching idea behind the translation. It also lists five strategies used for finding equivalents. These are: borrowing original terms, naturalizing terms into TL, using language calques, using descriptive translation and using equivalent terms (if they exist). If there was no such equivalent, „Black’s Law Dictionary“ (especially the first edition issued in 1891) was the most helpful source.

All the mentioned strategies are used in the next part of the analysis which divides the analysed terms into six categories: courts, positions in courts, juries, offences, sentences, and other common law terms. All in all, the part includes 91 terms, some of which are followed only by the suitable Estonian equivalent and some of which by an explanation of why this particular Estonian term is used. Some of the terms included in the so-called glossary are not used in the common law tradition anymore and therefore required especially much attention (e.g. *approver of pirates, put himself or herself upon the country for trial, death recorded*).

All in all, these terms and the chapter in general presented an opportunity to introduce the common law tradition of Hong Kong and find Estonian equivalents for such subject-specific terms.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Triin Eerme

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 5. august 1990)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Christopher Charles Munni teose „Anglo-China: Chinese People and British Rule in Hong Kong, 1841–1870“ neljanda peatüki tõlge ja analüüs,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on lektor Piret Rääbus,

(juhendaja nimi)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, Triin Eerme

18. mai 2015